

TUPO MUUTTUVASSA MAAILMASSA

**Miten suomalaiselle työmarkkinaneuvottelujärjestelmälle käy,
kun työ ja maailma muuttuvat?**

Noora-Emilia Parviainen

Pro gradu -tutkielma

Valtio-oppi

Yhteiskuntatieteiden ja

filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

syksy 2008

TIIVISTELMÄ

TUPO MUUTTUVASSA MAAILMASSA

Miten suomalaiselle työmarkkinaneuvottelujärjestelmälle käy, kun työ ja maailma muuttuvat?

Noora-Emilia Parviainen

Valtio-oppi

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Kia Lindroos

Syksy 2008

76 sivua

Tutkimuksessani perehdyn suomalaisen työmarkkinaneuvottelujärjestelmään muuttuvassa maailmassa. Työni tarkoitus on osoittaa, että suomalainen tupojärjestelmä on murroksessa vuoden 2007 liittokierroksen jälkeen. Työssäni käyn läpi suomalaisen tulopoliittisen sopimusjärjestelmän historiaa ja nykyhetkeä sekä pohdin järjestelmän jatkumahdollisuuksia. Yhtenä tupon tulevaisuuteen vaikuttavana teemana nostan esiin paljon puhutun työn muutoksen.

Analysoin tupojärjestelmän tilaa liittokierroksen 2007 avulla. Aineistonani käytän liittokierroksen aikana sanomalehdistössä esiintyneitä kannanottoja liittyen tupoon ja sen tulevaisuuteen. Menetelmäni on kuvaileva ja pyrin lukemaan esiin käännekohtia ja murroksia tupokeskustelussa. Olen jäsentänyt tutkimukseni kolmeen aihekokonaisuuteen, jotka ovat sidoksissa toisiinsa: ensin käyn läpi työnkuvan muuttumista, tämän jälkeen tuposopimusmallin kehitystä syntyvuosista tähän päivään ja lopuksi tarkastelen viimeisintä vuoden 2007 sopimuskierrosta aineistoni valossa, koska kyseinen kierros oli mahdollisesti uuden sopimusjärjestelmän alku. Läpi työn mukana kulkee kysymys tupomallin tulevaisuudesta.

Tutkimuksestani voidaan päätellä suomalaisen tulopoliittisen mallin olevan parhaillaan selvässä käännekohtassa. Perinteinen tupomalli on haudattu ja sen tilalle kehitellään uutta liittokierroksen ja tupokierroksen parhaat palat yhdistävää järjestelmää, sillä myöskään liittokierrokseen sellaisenaan ei tunnuta olevan tyytyväisiä. Jää nähtäväksi, millaiseksi tämä uusi järjestelmä lopulta muodostuu.

Avainsanat: korporatismi, liittokierros, tulopolitiikka, tupo, työmarkkinaneuvottelut, työn muutos, työsopimusjärjestelmä

Sisällys

1	JOHDANTO.....	3
1.1	Työn rakenne	4
1.2	Sananen työn luonteesta	6
2	TYÖELÄMÄ MUUTOKSESSA.....	7
2.1	Teollistumisen kautta tietoyhteiskunnaksi	7
2.2	Työn loppu ja mitä sillä tarkoitetaan?	10
2.3	Muutoskeskustelun historiaa Suomessa	12
2.4	Joustava työ	14
3	SOPIMUSJÄRJESTELMÄT MUUTOKSESSA	18
3.1	Historiaa	18
3.1.1	Ensimmäinen tulopoliittinen sopimus	18
3.1.2	Tulopoliittisten sopimusten alkutaival	21
3.1.3	Tulopoliittisen neuvottelujärjestelmän kehittyminen	23
3.1.4	Tupo murroksessa.....	25
3.2	Korporatiivinen malli teorian näkökulmasta	27
3.3	Liittokierros 2007: naula tupon arkkuun?	31
3.3.1	Historiallisia piirteitä Tehyn työtaistelussa	34
3.4	Sopimusjärjestelmään vaikuttavia työelämän muutoksia.....	38
3.5	Muuttuvatko työmarkkinaneuvottelut Suomessa?	40
3.5.1	Tupo vastaa uusiin haasteisiin	40
3.5.2	Tupo kuolee	43
3.5.3	Tupon vaihtoehdot.....	44
4	PUHEENVUOROJA LIITTOKIERROKSELLA 2007	47
4.1	Etujärjestöt.....	47
4.1.1	Työnantajat	48
4.1.2	Työntekijät.....	49
4.2	Valtio	52
4.3	Pääkirjoitukset vuoden 2007 liittokierroksen aikana.....	55
4.3.1	Miten sopimuskierron näkyi pääkirjoitustasolla?	55
4.3.2	Tupo vs. liittokierros	59
4.4	Imagosota ja poikkeuksellinen mediajulkisuus	61

5	TUNNELMIA LIITTOKIERROKSEN JÄLKEEN	64
6	PÄÄTÄNTÖ	68
	LÄHTEET	71
	AINEISTO.....	73

1 JOHDANTO

”Tupo on kuin joulupukki: kukaan täysjärkinen ei siihen usko ja siltikin vuodesta toiseen se vain tupsahtaa esiin ja otetaan iloiten vastaan.” (Päätoimittaja Aimo Massinen Turun Sanomissa 4.12.2004.)

”Pilviä uuden tupon yllä.” (Ilta-Sanomien pääkirjoitus 5.1.2007.)

”Tupo on haudattu.” (Ilta-Sanomien pääkirjoitus 18.7.2007.)

”Tupoa pian ikävä.” (Iltalehden pääkirjoitus 5.9.2007.)

”Tulopolitiikkaa on ikävä.” (Etelä-Savon maakuntajohtaja Matti Viialainen Savon Sanomissa 30.9.2007.)

”Liittotason sopimuskierrös ei suju suunnitelmien mukaan.” (Helsingin Sanomien pääkirjoitus 2.10.2007.)

Yllä oleviin lainauksiin tiivistyvät vuoden 2007 työsopimuskierröksen herättämät tuntemukset. Tässä työssä suurennuslasin alla on murrosta läpikäyvä suomalainen tulopoliittinen sopimusjärjestelmä. Murroksen yhtenä keskeisenä osatekijänä on muuttuva työ, jota tutkin suhteessa tupojärjestelmän muutokseen. Työn muuttumisesta puhutaan ja kirjoitetaan paljon ja samalla myös tupon tulevaisuutta arvuutellaan. Tutkimuksessani tarkastelen sitä, millainen tämä kohuttu työn muutos on ja toisaalta, mitkä ovat kolmikantaisen tupojärjestelmän reagointimahdollisuudet tähän muutokseen. Vuosi 2007 käänsi työmarkkinapolitiikkaa uusille raiteille ja pitkästä ajasta oli liittokierroksen vuoro. Työnantajat ovat jo vuosia vaatineet tupojärjestelmän hautaamista ja paikallisen sopimisen lisäämistä ja vuoden 2007 neuvotteluissa tukea tuli myös palkansaajapuolelta. Onko tupo nyt vain väliaikaisesti jäähyllä vai kokonaan poissa pelistä? Käänsikö vuosi 2007 ”pelkät puheet” tupon kuolemasta realiteetiksi?

Tupo ja kolmikantayhteistyö näyttäisivät olevan riippuvaisia kulloisestakin vallitsevasta poliittisesta ilmapiiristä. Poliittiseen ilmapiiriin sisältyvät käsitykset korporatismista ja

valtion osallistumisesta työmarkkinajärjestöjen välisiin sopimusneuvotteluihin. Työmarkkinajärjestöt kohtaavat globalisaation haasteet, jotka osaltaan aiheuttavat muutoksia työssä ja työnkuvassa. Gradussani kysymys kuuluukin, kuinka työn muutos ja korporatiivisen mallin ja tuponeuvottelujen rakoilu kytkeytyvät toisiinsa. Liittokierroksena sopimusvuosi 2007 muodostaa käännekohdan neuvotteluratkaisuissa, minkä vuoksi keskityn nimenomaan vuoden 2007 tarkasteluun. Ajankohtaisen aiheesta tekee myös se, että vuonna 2008 tupojärjestelmä täyttää pyöreät 40 vuotta.

Työn kysyntä ja tarjonta kohtaavat Suomessa huonosti, mikä näkyy muun muassa korkeahkossa työttömyysasteessa. Meillä on sekä avoimia työpaikkoja että työttömiä. Myös uusi teknologia, ikääntyvä väestö ja edellä mainittu kansainvälistyminen asettavat uusia haasteita työmarkkinoille. Tuntuu loogiselta, että jos työelämä kokee muutoksen, myös työelämää sääntelevä sopimusjärjestelmä jollain tapaa eläisi muutoksen mukana. Tupojärjestelmän kuolemaa on ennustettu, pelätty ja toivottu. Samaa keskustelua on käyty kierros kierrokselta ja silti tupo on elänyt, hengittänyt ja voinut hyvin. Vuonna 2007 tilanne kuitenkin muuttui ja tuporatkaisua ei solmittu. Silti jo ennen kuin uusi liittokierros oli edes viety loppuun, tupon perään alettiin jälleen haikailla. Liittokierroksen jälkeen puheet ”uudesta tuponkaltaisesta järjestelmästä” kiihtyivät. Tilanne onkin kaikin puolin mielenkiintoinen ja jännittävä. Ovatko puheet tupon kuolemasta vain sanahelinää vai aitoa tulevaisuuden toimintamallin ennakoitua? Tähän kysymykseen haen vastausta tarkastelemalla vuoden 2007 liittokierrosta ja siihen liittyvää argumentointia.

1.1 Työn rakenne

Aloitan tarkastelemalla työelämän muutoksen teoriaa. Työ on eittämättä muutoksessa, vaikkakin muutoksen laadusta ja määrästä näyttää olevan useita eri näkemyksiä. Luvussa kaksi kerään lankoja yhteen ja luon katsausta työn muutoksen teoriaan. Miten työ on siis muuttunut ja miksi? Onko työ loppu, niin kuin amerikkalainen taloustieteilijä Jeremy Rifkin kirjoittaa? Käyn läpi myös lyhyesti suomalaisen työelämän lähihistoriaa ja muutosta. Voidaan tietysti kysyä onko työelämä lopulta oikeastaan koskaan vakaata vai onko muutos jatkuvaa ja siten täysin normaali asiointi. Kirjallisuuden suuresta määrästä johtuen ja liiallisen rönsyilyn välttämiseksi keskityn vain valikoituihin teoksiin, jotka tutkimusprosessin aikana ovat osoittautuneet oleellisiksi.

Luvussa kolme esittelen tulopoliittisen neuvottelujärjestelmän historiaa Suomessa. Nykyhetkeähän on tunnetusti vaikea ymmärtää ilman menneen tuntemista. Nykytilanteen vertailu menneeseen on kiinnostavaa myös sen takia, että tupojärjestelmä tuntui toimivan vielä 1970-luvulla, mutta tänä päivänä tupo kyseenalaistetaan. Mikä siis on muuttunut? Tässä yhteydessä linkitän luvun kaksi työelämän muutoksen työsopimusjärjestelmän muutokseen. Selitän myös lyhyesti mikä tupo oikein on, ja pohdin alustavasti järjestelmän nykytilaa sekä sitä kautta myös tulevia mahdollisuuksia. Esitän kysymyksen muuttuvatko työmarkkinaneuvottelut Suomessa ja mitkä ovat neuvottelujärjestelmämme vastausvaihtoehdot työn ja maailman muuttumiseen. Mukana on myös korporatismiin käsitteen avaamista ja teorian tarkastelua.

Luvussa kolme käyn edellä mainitun lisäksi läpi vuoden 2007 liittokierrosta, joka toimii käännekohtana suomalaisessa tupokulttuurissa. Mikäli tupo on nyt lopullisesti haudattu, on vuoden 2007 liittokierros ensimmäinen ”tupottoman Suomen” liittokierros. Tarkastelen liittokierroksen 2007 tapahtumia ja erityisesti valtavasti mediahuomiota saaneita hoitajien työtaistelutoimia, jotka rikkoivat perinteisiksi koettuja pelisääntöjä. Alkuvuodesta 2008 neuvotelleet alat, kuten paperiteollisuus, jäävät tässä työssä vähemmälle huomiolle. Teen kuitenkin yhteenvetoa myös näistä aloista. Oleellista on nimenomaan se yleistyvätkö Tehyn aloittamat rajut keinot nyt muidenkin alojen neuvotteluissa.

Luku neljä on pääasiallinen aineistoluku. Paneudun vuoden 2007 liittokierrokseen unohtamatta kuitenkaan täysin menneitä sopimuskiirroksia. Tutkin aineistoni avulla mitä tuposta neuvottelevat osapuolet sopimusjärjestelmästä ja sen tulevaisuudesta sanovat. Käyn myös läpi Tehyn syksyn 2007 työtaistelu-uhan saamaa mediajulkisuutta, joka on mielestäni mielenkiintoinen aspekti kyseisen liittokierroksen uutisoinnissa. Vuosi 2007 näyttäytyy uutena vaiheena suomalaisen työsopimusjärjestelmän historiassa. Olemme selvästi käännekohdassa.

Luvussa viisi luen aineistoani keskittyen nyt liittokierrosneuvottelujen jälkeiseen tilanteeseen. Pohdin kaivataanko tupoa liittokierrokseen jälkeen takaisin. Ja jos, kuka kaippaa ja miksi? Luvussa viisi vedän keskustelun langanpäitä yhteen ja teen arvion jatkosta.

1.2 Sananen työn luonteesta

Tutkimusotteeni on kuvaileva, ei selittävä, eli toisin sanoen työni on deskriptiivinen. Kuvaan tupokeskustelun kehitystä liittokierroksella 2007 sekä käännekohtia ja muutosta yleisessä tupokeskustelussa. Tutkin aineistoni avulla mitä eri yhteiskunnalliset tahot aiheesta julkisuudessa sanovat ja miten tupon puolesta ja sitä vastaan argumentoidaan.

Aineistoni koostuu sanomalehdissä esiintyneistä kannanotoista liittyen tupon tulevaisuuteen ja vuoden 2007 liittokierrokseen. Aineisto on kerätty vuodelta 2007 ja alkuvuodelta 2008. Jo aiempina vuosina ilmestyneitä lehtiä käytän myös jonkinlaisena selventävänä vertailupohjana. Tarkastelemani keskustelut on käyty pääkirjoituksissa, kolumneissa ja eri tahojen tupokannanottoja sisältävissä uutisissa. Analysoimalla tämän kaltaista aineistoa selvitän, missä tupokeskustelussa tällä hetkellä mennään ja mihin suuntaan.

Aineistoni rajautuu suppeahkosti vain muutamiin pääsanomalehtiin, iltapäivälehtiin sekä niihin paikallislehtiin, jotka olen synnyinpaikkakuntani ja asuinpaikkakuntieni vuoksi helposti käsiini saanut. Järjestölehdet ja virallisesti poliittisesti sitoutuneet lehdet olen jättänyt aineistostani pois, sillä uskon järjestöjen ja poliittisten puolueiden kantojen tulevan esiin myös valtamediassa, enkä toisaalta halunnut hukuttaa liian suureksi kasvavan aineiston alle.

Tupon syntymisestä vuoden 2007 käännteentekevään liittokierrokseen on pitkä aika ja ennen kuin pääsen tarkastelemaan aineistoani, on syytä tarkastella miten tähän on tultu. Tuoreen liittokierroksen mullistavuuteen vaikuttaa osaltaan työn muutos, johon paneudun tutkimuksessani ensimmäiseksi.

2 TYÖELÄMÄ MUUTOKSESSA

2.1 Teollistumisen kautta tietoyhteiskunnaksi

Aloitin tarkastelemalla suomalaisen yhteiskunnan kehittymistä agraariyhteisöstä teolliseen palkansaajayhteiskuntaan, jossa elanto saadaan pääosin palkkatyöstä. Palkkatyö sisältää selvän jaon kahteen osapuoleen: palkan maksajaan ja palkan saajaan. Tällöin myös identifikaatio ”omaan porukkaan” on vahva. Esittelen palkkayhteiskuntamme muuttumista nykyisenkaltaiseen joustavaan tietoyhteiskuntaan ja sitä, miten tämä on vaikuttanut työhön. Esittelen näkemyksiä siitä, kuinka tietoyhteiskunnan ”uudenlaiseen työhön” ei kiinnitytkään enää palkansaajan roolin kautta, vaan persoonina, yksilöinä.

Suomalainen työelämä on uusien haasteiden edessä. Muun muassa väestön ikääntyminen (”eläkepommi”), globalisaatio ja ulkomaille siirtymisen mahdollisuus, palvelualojen kasvu, työtehtävien eriytyminen, uusi teknologia, ”elinikäisen oppimisen” mantra ja määräaikaistuuksien lisääntyminen määrittävät uutta työtä. Vanhat, opitut mallit eivät enää täysin vastaa muuttuneen maailman haasteisiin. Ikärakenteen muutoksen myötä nykynuoret ovat täysin erilaisessa tilanteessa kuin nuoret pari vuosikymmentä sitten. Huolta aiheuttaa myös koulutuksen pidentyminen käytännön taitojen samalla hiipuesssa. EU:n sisämarkkinoiden laajentumisen ja kansainvälistymisen myötä kilpailu yritysten investoinneista ja halvan työvoiman liikkuminen tuovat nekin ulkopuolisia paineita ja muutoksia suomalaisille työmarkkinoille.

Teollistumiseen liittynyt nopea palkkatyöläistyminen, sitä seurannut rakennemuutos agraariyhteiskunnasta teollisuusyhteiskuntaan ja sen jälkeinen kaupan, liikenteen ja palveluiden lisääntyminen ovat kaikki muuttaneet suomalaista yhteiskuntaa ja työelämää sotien jälkeen. Suomen erikoispiirteenä on pidetty teollisuuden ja palvelujen työllisyyden yhtäaikaista laajenemista (Kosonen 1998, 67). Pohjoismainen erityispiirre on ollut, ja on edelleenkin, naisten osallistuminen työelämään tasapuolisesti miesten rinnalla. Kokopäivätyö on ollut Suomessa vallitseva muoto molempien sukupuolten kohdalla (Kosonen 1998, 68). Tähän liittyy myös edellä käsitelty työaikojen joustaminen: osa-aikatyö sallii naisten hoitaa lapsia kotona ja sen lisäksi tehdä työtä myös kodin ulkopuolella. Kokopäiväisesti työskentelevät käyttävätkin muita useammin julkisia

palveluita lasten hoitamisessa (Julkunen & Nätti 1994, 170). Naisten työssäkäyntiin liittyy myös yhteiskuntateoreettinen ajatus sukupuolisopimuksesta, jossa naiset ovat hiljaisesti suostuneet sekä laajaan palkattomaan kotityöhön että matalasti palkattuihin hoiva-alan töihin (ks. esim. Kasvio 1994, 128). Vaikka naiset ovat täysivaltaisesti töissä miesten rinnalla, työmarkkinat ovat edelleen melko sukupuolittuneet ja jakautuneet ”miesten töihin” ja ”naisten töihin”. Selvimmin tämä jako näkyy vähemmän koulutusta vaativissa tehtävissä (Keski-suomalainen 25.9.2008).

Antti Kasvion mukaan nyky-yhteiskunta on muuttunut jälkiteolliseksi, joustavaksi tietoyhteiskunnaksi, jossa juuri työ on yksi keskeisimmistä sosiaalisista instituutioista. Viime vuosikymmenet ovatkin olleet työmarkkinainstituution voittokulun aikaa. Kehittyneistä teollisuusmaista on tullut palkansaajayhteiskuntia, joissa valtaväestö saa lähes koko elantonsa nimenomaan palkkatyöstä. (Kasvio 1994, 94–95.) Toisaalta myös joukkotyöttömyyden lisääntyessä erilaiset huono-osaisuuden muodot ovat tulleet jäädäkseen sosiaali- ja työpoliittiseen keskusteluun.

Taloustieteilijä Jeremy Rifkin (1997) onkin huolissaan nimenomaan työpaikkojen maailmanlaajuisesta vähenemisestä ja työttömyyden ongelmasta globalisoituvassa markkinataloudessa. Presidentti Ahtisaaren mukaan meidän on jopa valmistauduttava uudenlaisen sosiaalisen yhteiskunnan luomiseen, mikäli emme voi pitää enää kiinni kaikenkattavan työllisyyden tavoitteesta (Rifkin 1997, 11).

Rifkin esittelee kirjassaan ajatuksen uudesta yhteiskuntasopimuksesta. Rifkinin mukaan yritykset ovat jättäneet kansallisvaltion varjoonsa ja hallitsevat valtiolle perinteisesti kuuluvia alueita. Globaalit yritykset eivät ole ankkuroituneet tiettyyn paikkaan tai yhteisöön, mikä tekee niiden valvonnan vaikeaksi. Samalla myös poliittinen valta siirtyy vähitellen kansallisvaltioilta maailmanlaajuisille yrityksille ja myös valtion rooli viime käden työllistäjänä kutistuu. Kun ihmisille sitten jää lisää vapaa-aikaa työn vähenemisen (ja työviikon lyhenemisen) seurauksena, Rifkinin mukaan vaihtoehtoja on kaksi: joko kasvava työttömien joukko vajoaa alaluokkaan ja rikollisuus kasvaa tai sitten ihmisten vapaa-aika voitaisiin valjastaa tuhansien paikallisten yhteisöjen kehittämiseen. Rifkinin toiveissa siintää ajatus kolmannesta voimasta, joka kukoistaisi markkinoista ja julkisesta sektorista vapaana. Työskentely kolmannella sektorilla myös täyttäisi tyhjyyden, joka

ihmisiin on jäänyt, kun heidän arvoaan ei voida enää mitata palkkatyöllä. (Rifkin 1997, 235–238.)

Rifkinin mallin onnistuminen vaatii kuitenkin syvää rakenteellista muutosta yhteiskunnassa ja ihmisten osallistumisaktiivisuudessa. Rifkin (1997, 286) korostaa muutoksen näkemyksessä työstä vaativan yhteiskuntanäkemyksemme muuttumista. Toisaalta näitä Rifkinin ajatuksia kaikki eivät purematta niele. Eeva-Leena Vaahtio (2005, 221) kirjoittaa pahinta olevan ”semmoinen kaikki loppuu -menteliteetti”. Hänen mukaansa tällainen puhe ei palvele ketään, sillä todellisuudessa emme tiedä tulevaisuudesta juuri mitään. Vaarana voi myös olla se, että kun työpaikkojen ja myös työvoiman vähenemisellä väestön ikääntymisen vuoksi pelotellaan, ei kukaan kohta enää uskalla lähteä yrittäjäksi. (Vaahtio 2005, 221.)

Tuomo Takalan (2000, 18) mukaan elämme uutta vastuullisen markkinatalouden aikaa, johon liittyy laaja yritysten sosiaalisen vastuun ideologia. Tämän ajatusmallin mukaan kaikenlaista sääntelyä on vähennettävä ja paikallista sopimista lisättävä, jotta yritysten vastuulliselle toiminnalle avautuisi lisää tilaa. Jälleen mukana on myös edellä esitelty ajatus joustamisesta: ”Joustaminen ja paikallinen sopiminen ovat hyviä vastuun toteuttamisen keinoja”, kirjoittaa Takala (2000, 23).

Konkreettisten muutosten lisäksi työn nähdään muuttaneen muotoaan myös ideologisella tasolla. Jukka Relander on yksi vanhaa ja uutta työkuultuuria toisiinsa verranneista. Hänen mukaansa moderniin uuteen työhön ja työyhteisöön ei kiinnitytä enää työntekijän roolin kautta, vaan persoonana. ”Työ ei ole vain duuni, jossa käydään, vaan siitä on tullut persoonallisuuden osa-alue. Työntekijä ei halua työpanostasi, hän haluaa *sinut*.” (Relander 2004, 153.)¹ Samalla myös työnantajan ja työntekijän välinen suhde on muuttunut. Relander näkee markkinat herruutena, jonka renkeinä työntekijät puuhastelevat. Tässä ajatusmallissa työntekijät eivät voi edes keskustella ”oikean työnantajansa” kanssa, kun työnantajuus eli herruus on muuttunut kasvottomaksi, kaukaiseksi ja tavoittamattomaksi. Työntekijät ovat toimitusjohtajien renkejä, toimitusjohtajat omistajien renkejä ja niin edespäin. Ja renkien on läpi elämänsä opiskeltava, joustettava ja sopeuduttava. Relanderin maalaama kuva näyttää varsin lohduttomalta, mutta hyviäkin uutisia hänellä toki on:

¹ Tässä yhteydessä mielenkiintoista on myös se, kuinka aikaisemmin käytiin ”vain” töissä, mutta nykyään kaikkialla puhutaan ”työelämästä”. Työ ei ole enää pelkkää työtä irrallaan elämästä, vaan se on elämää.

muutoksen myötä uusi työ on myös vaihtelevampaa ja vapaampaa. Myös vapautuminen perinteisistä työajoista voi luoda mahdollisuuden entistä omaehtoisempaan elämänsuunnitteluun. (Relander 2004, 150–160.) Tähän liittyen yksi postmodernin yhteiskuntateorian peruspilari onkin se, ettei yhteiskunnassa ole enää yhtä ohjauskeskusta, josta asiat voisi hallita, vaan kaikki on yksilön valittavissa eri mahdollisuuksien ja epävarmuuksien joukosta (Julkunen & Nätti 1994, 298).

Edessä oleva työelämän murros tuo mukanaan oleellisia muutoksia siihen, kuinka ihmiset työn näkevät, kuinka työn tekemisen kulttuuriset merkitykset hahmottuvat sekä kuinka kukin suuntaa omaa käyttäytymistään työelämässä (Kasvio 1994, 111). On myös puhuttu jopa työyhteiskunnan täydellisestä lopusta.² Oman lisänsä varsinkin suomalaiseseen keskusteluun on tuonut professori Juha Siltala teoksellaan *Työelämän huonontumisen lyhyt historia* (2004). Siltalan teesinä on, että talouselämä on saanut voimakkaan aseman ja on syrjäyttänyt jopa valtion määräysvallan. Tässä uudessa tilanteessa työn asema on heikentynyt rajusti ja työntekijä jää ikään kuin jalkoihin. Siltalan kirja on varsin kriittinen talousajattelua kohtaan, mutta myös ”neutraalimmat” kirjat puhuvat työelämän muuttumisesta. Työn uudet muodot lisääntyneine määräaikaaisuuksineen, asiantuntijuuden kasvu, työmarkkinoiden toimintatapojen muutokset sekä esimerkiksi työn merkityksen muuttuminen yksilötasolla ovat kaikki seurauksia länsimaisen työelämän syvästä murroksesta.

2.2 Työn loppu ja mitä sillä tarkoitetaan?

Edellä mainittu Jeremy Rifkin on yksi päänimistä, joka kaivetaan esille puhuttaessa työn loppumisesta. Rifkin (1997) kirjoittaa työttömyysongelmasta ja hänen varsin pessimistisen käsityksensä mukaan työttömyys tulee jatkossa vain kasvamaan uuden teknologian syrjäyttäessä ihmistyön. Uusi teknologia ei hänen mukaansa suinkaan luo uusia työpaikkoja, vaan takaa työn vain pienelle eliittijoukolle. Parhailaan kuitenkin uutisoidaan työttömyyden olevan laskussa tai ainakin polkevan paikallaan. Rifkinin maalaamat uhkakuvat eivät siis ainakaan vielä ole täysin toteutuneet, mutta kukapa tietää, kuinka vielä tulee käymään. Rifkinin skenaariossa suurtyöttömyys lisää syrjäytymistä, rikollisuutta ja turvattomuutta. Yritykset luopuvat kiinteistä työsuhteista ja (palkka)työ loppuu. Lukiessa

² Ks. esim. Rifkin (1997). Toisaalta Holvas & Vähämäki (2005, 37) kirjoittavat työn olevan yhä, ja jopa vahvemmin kuin koskaan, elämämme keskus – tosin uudistuneessa muodossa.

aamuisin lehdistä määräaikaaisuuksista ja joukkoirtisanomisista on tee mennä väärään kurkkuun, eikä voi olla miettimättä, onko Rifkin sittenkin pelottavan oikeassa ennustuksissaan.

Rifkin käy kirjassaan läpi ala alalta kuinka työntekijöitä ei pian enää tarvita. Maanviljely koneistuu, tehdastyöläiset korvataan automaatiolla ja jopa palvelualat, jotka tähän asti ovat pystyneet korvaamaan tehdastyössä menetettyjä työpaikkoja, joutuvat uusien teknologisten innovaatioiden uhkaamiksi. Muutamina esimerkkeinä palvelualojen teknologisoitumisesta Rifkin mainitsee muun muassa kirjastopalveluiden (ja opetuksen) siirtymisen internetiin, ruuanvalmistuksen automatisoinnin ravintoalalla sekä kaupoissa maksamisen siirtymisen asiakkaalle itselleen maksukorttien avulla. (Rifkin 1997, 120–169.) Lieneekin jo mahdollista hoitaa kaikki päivittäiset asiansa kotoa poistumatta tietokoneiden välityksellä. Tässä samalla poistuu monta porrasta työntekijöitä, kun tilausten vastaanotto, laskujen kirjoittaminen ja varastojen täydentäminen automatisoituvat. Kotishoppailun mahdollisesti kasvaessa kaupan alan työllisyys ei voine ainakaan nousta. Terveystieteiden ala onkin yksi ainoista aloista, jonka automatisointi tuntuu melko mahdottomalta. Mutta ehkäpä siihenkin vielä keinot keksitään.

Rifkinin ajatuksia lukiessa on syytä pitää mielessä, että puhuessaan ”työn lopusta” Rifkin tarkoittaa nimenomaan palkkatyön loppua. Ratkaisuksi työn loppumisen aiheuttamiin ongelmiin Rifkin itse esittelee yhteisöiden ja kolmannen sektorin mahdollisuuksia. Myös idea työviikon lyhentämisestä nousee esiin Rifkinin teoksessa, ja onkin mielenkiintoista huomata, kuinka samantyyppisiä ehdotuksia löytyy myös suomalaisten tutkijoiden teksteistä.³

Työn loppumiselle voidaan tarkoittaa myös väestön ikääntymisestä johtuvaa työvoiman loppumista. Eeva-Leena Vaahtio kirjoittaa työmarkkinoille tulevien ja sieltä poistuvien ikäluokkien kokoeron olevan tosiasia, mutta huomauttaa samalla, että myös työmarkkinat muuttuvat koko ajan. Vaahtion mukaan on tärkeää huomata, että vaikka osaamme laskea työvoiman kysynnän ja tarjonnan, työvoiman määrällisestä tarpeesta tulevaisuudessa emme silti tiedä mitään. Näin ollen Vaahtio näyttäisi hänkin olevan siinä mielessä samoilla

³ Ks. esim. Julkunen R. & Nätti J. (1994) ja (1997).

linjoilla Rifkinin kanssa siinä, että suurin yhteiskunnallinen ongelmamme on työvoiman liikatarjonta, ei työvoiman vähyys. (Vaahtio 2005, 221–223.)

2.3 Muutoskeskustelun historiaa Suomessa

Jakke Holvaan ja Jussi Vähämäen (2005) mukaan tutkijoiden käymä keskustelu työn muutoksesta ja lopusta heijastelevat Euroopassa käynnissä olevaa työmarkkinoiden voimakasta muutosta. Tämän 1980-luvulta saakka käynnissä olleen muutoksen yhteydessä myös työmarkkinoiden säätelyjärjestelmä sekä työllisyyden rakenne muuttuvat. Muutos vaikuttaa myös työn luonteeseen pätkätöiden lisääntyessä ja työajan ja vapaa-ajan sotkeutuessa toisiinsa. Puhe työn lopusta heijastelee yhteiskunnallista murrosta, niin sanottua keskiluokkaistumista, kun työ ei enää ole välttämättä se tärkein yhteiskunnallinen side ja erottava tekijä, joka yksin määrittelee yksilön paikan ja aseman yhteiskunnassa. ”Uusi keskiluokka” koostuu kuluttajista, shoppailijoista ja harrastajista, eikä enää tuottajista ja raatajista. Tekipä ihminen työkseen sitten mitä tahansa esimerkiksi hänen arvonsa ja harrastuksensa saattavat olla yhtenevät jostain toisesta yhteiskuntaluokasta tulevan ihmisen kanssa. (Holvas & Vähämäki 2005, 35–38.) Työ ei enää ole ensisijainen ihmisen luokka-aseman määrittäjä.

Holvas ja Vähämäki kuitenkin kirjoittavat työn olevan edellä mainitusta muutoksesta huolimatta yhä elämämme keskus – ja jopa vahvemmin kuin koskaan ennen. Tämä paradoksaaliselta alkuun kuulostama väittämä on itse asiassa hyvin järkeenkäyvä. Konkreettiset työtehtävät eivät enää määritä persoonallisuuttamme tai rajaa ystäväpiiriämme, mutta silti työ ”uudessa muodossaan” on elämämme perusta, eivätkä esimerkiksi vapaa-ajan kevyet sosiaaliset suhteet. Holvas ja Vähämäki toteavat myös, ettei ei-työtä ole suinkaan liikaa, vaan liian vähän. (Holvas & Vähämäki 2005, 37).

Pelko ei-työstä työttömyytenä on eittämättä yksi suurimpia stressin ja epävarmuuden aiheuttajia nyky-yhteiskunnassamme. Ei-työ on kuitenkin muutakin kuin työttömyyttä, ja Holvas ja Vähämäki korostavat nimenomaan vapaa-ajan merkitystä ei-työnä sekä työn ja perheen yhteensovittamista. Työn tunkeutuminen vapaa-aikaan aiheuttaa sen, ettei työtä oikeastaan edes voi erottaa muusta elämästä, vaan työ on elämä. Tässä on selvä ero teollisuusyhteiskunnan tehdastyöhön, jolloin töissä oltiin tehtaalla ja muualla oltiin

vapaalla. Nykyään lomatkin tuntuvat olevan vain akkujen lataamista varsinaista työtä varten. Työ ei siis ole ainakaan tältä kannalta katsottuna loppu.

Modernit yhteiskunnat ovat perustuneet työlle. Tämä käy selvästi ilmi jo esimerkiksi Suomen perustuslaista, jonka mukaan jokaisella on oikeus työhön ja julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta. Työ on perinteisessä mielessä ollut sekä rikkauden lähde että yhtenäisyyden ja sosiaalisen kiinteyden luoja. Muutosta tähän on ollut kuitenkin havaittavissa Suomessa jo 1970-luvun yhteiskunnallisista konflikteista lähtien. Tuolloin ideologisella tasolla ”vanha tehdas” muuttui ”yritykseksi”, kun tehtaot osoittautuivat kalliiksi, joustamattomiksi ja tehottomiksi. Holvas ja Vähämäki puhuvat yleisestä tarpeesta avautua yhteiskuntaan. Työn uudet muodot syntyivät tarpeesta muuttaa ihmisten elämäntapaa koskevat asiat (kuten toiveet, taide, vapaa-aika, koko elämä) tuotantokyvyiksi. (Holvas & Vähämäki 2005, 51.)

1980-luku olikin sitten työttömyyden aikaa. Tuolloin Suomessa alettiin ensimmäistä kertaa myös puhua täystyöllisyyden ihanteesta ja syntyi käsite ”jobless growth” eli taloudellinen kasvu ilman työllisyyden kasvua. (Holvas & Vähämäki 2005, 38.) Jo tuolloin työttömyyden syyksi epäiltiin työmarkkinoiden jäykkyyttä ja ammattiyhdistysten suurta valtaa, jotka vieläkin toimivat argumentteina suomalaisen tulopoliittisen sopimusjärjestelmän vastustajien puheissa ja kirjoituksissa. 1980-luvulla taloudellinen kasvu ilman työllisyyden kasvua olikin mahdollista teknisen kehityksen säästäessä työtä (Holvas & Vähämäki 2005, 39). Tässä samalla luotiin pohja ”työn loppu” -keskustelulle.⁴

1990-luvulla työllisyys lähti taas kuitenkin kasvuun, ja puheet muuttuivat pikemminkin puheiksi ”työllisyyden kasvusta ilman talouden kasvua”. Tästä voi päätellä työn tuottavuuden tätä nykyä laskevan, kun se 1980-luvulla kasvoi. Tältä kannalta ajateltuna työssäkäyvät tekevät mahdollisesti siis jopa vähemmän työtä kuin aikaisemmin ja vähä työ on jakaantunut useammalle tekijälle. Tämä ajatusmalli ei kuitenkaan vastaa työntekijöiden omia kokemuksia. Työrytmi on selvästi kiihtynyt, työ on tunkeutunut vapaa-ajalle ja väsymys, stressi, loppuun palaminen ja jaksaminen ovat jatkuvia puheen- ja huolenaiheita. (Holvas & Vähämäki 2005, 40.) Työtahti siis lisääntyy, mutta ilman tuloksiako?

⁴ Vrt. Rifkin (1997). Rifkinin mukaan uusi teknologia syrjäyttää laajan ihmistyön. Holvaan ja Vähämäen (2005) mukaan taas varsinkin 1980-luvulla koneet kyllä korvasivat ihmisiä työpaikoilla, mutta 1990-luvulla kehitys muutti suuntaansa ja työllisyys kasvoi. Näiden kahden teoksen vertailussa on kuitenkin huomioitava liki kymmenen vuoden väli kirjoitusajankohdissa.

Holvas ja Vähämäki esittävätkin osuvan kysymyksen: ”Mitä työn maailmassa siis oikein tapahtuu, jos työ lisääntyy, mutta työ ei tuota taloudellista kasvua?” Työ ei suinkaan ole loppunut, mutta työn vakaus ja työhön sidotun turvallisuuden taso on kadonnut. Työolojen heikkeneminen säästää nykyistä työllisyyden kasvua ja työsuhteet muuttuvat epävarmoiksi. Myös yhä useampi työssäkäyvä elää köyhyysrajalla. (Holvas & Vähämäki 2005, 40–41.) Vuoden yhteiskuntatieteilijä -tunnustuksen vuonna 2007 saaneen työyhteisökonsultti Esa Pohjamon mukaan lamavuosilta päälle on jäänyt säästämisen mentaliteetti, joka vaikuttaa työelämään. Laman aikaan jokaisen työssä olevan oli kiristettävä tahtia ja korvattava irtisanottujen työpanos. Tämä olotila jäikin sitten pysyväksi, ja yt-neuvotteluista on nyt tullut osa normaalia henkilöstöpolitiikkaa. (Valtieteilijä 4/2007.)

2.4 Joustava työ

Työ näyttäytyy nykyään persoonallisena, kommunikatiivisena ja informaatiointensiivisenä. Näin ollen tiedon voisi nähdä ikään kuin uutena luonnonvarana. Uuden työntekijän on oltava valmis joustamaan ja oppimaan jatkuvasti uutta. Entinen työnantajan huolehtiminen työntekijästä ”kehdosta hautaan” on muuttunut jokaisen omaksi vastuuksi pitää huoli itse itsestään. Toisaalta yritykset kyllä myös valmentavat nuoria työntekijöitä tarkoituksenaan sitoa heidät omaan firmaansa ja näin ”uraputkeen”. Tässäkin on kuitenkin nimenomaan opittava ja noustava koko ajan eteenpäin, mikä ei välttämättä nuorelle työntekijälle ole lainkaan huonolta kuulostava vaihtoehto – mutta entäs jo vuosikymmeniä töissä olleet? Uusi työ on myös verkostoitunutta, ja työn saaminen ja siitä selviytyminen on muuttunut ”saavutukseksi”. Työvoiman on oltava jatkuvasti avointa vastaamaan uusiin tilanteisiin. Jokaisen on kyettävä pääsemään tilanteen kuin tilanteen herraksi.

Puhuttaessa työelämän joustoista tarkoitetaan monia asioita. Joustavuudella voidaan tarkoittaa esimerkiksi työtehtävien väljyyttä, palkkajoustoja, työmarkkinajoustoja tai työvoiman liikkuvuutta. Pekka Kososen (1998) mukaan työsuhteet ovat muuttuneet joustaviksi siinä suhteessa, että työajat joustavat ja tilapäistyvät, ja kaikkiaan vaihtuvuus työpaikoilla lisääntyy. Kosonen jakaa joustavuuden numeeriseen ja funktionaaliseen. Numeerisella joustavuudella tarkoitetaan työpaikkavaihtuvuutta yrityksestä toiseen eli työllisten siirtymistä toiseen työpaikkaan. Funktionaalinen joustaminen on puolestaan kyseessä silloin, kun työntekijät ovat valmiita vaihtamaan työtehtäviään yrityksen sisällä.

(Kosonen 1998, 284–285.) Sekä numeerinen että funktionaalinen joustaminen ovat uuden työn lisääntyviä piirteitä. Myös Manuel Castellsin mukaan menestyminen nykytyömarkkinoilla vaatii työntekijältä nimenomaan joustavuutta. Joustavuudella Castells tarkoittaa määräaikaisten työsuhteiden ja osa-aikatyön lisääntymistä. (Taipale 2005, 218.)

Epätyypillisten (eli osa- ja määräaikaisten) työsuhteiden lisääntymisessä Castells on eittämättä oikeassa. Muun muassa Keski-suomalainen (21.3.2007) uutisoi näyttävästi epätyypillisiä työsuhteita olevan maassamme jo yhteensä 548 000 kappaletta.⁵ Tämä tarkoittaa, että muuta kuin normaalia työpäivää tekee jo joka neljännes työssäkäyvä. Parhailtaan käydään myös keskustelua työntekijän joustoturvasta, jonka yhtenä tavoitteena on perusteettomien pätkätöiden vähentäminen työnantajiin kohdistuvan sakkorangaistuksen uhalla. Eduskunta onkin hyväksynyt asiaa koskevan lakiehdotuksen, jonka mukaan määräaikaistyösuhteiden (perusteeton) ketjuttaminen on nykyään laitonta.

Julkusen ja Nätin (1994, 17) mukaan joustavuus on noussut työelämässä uudeksi ortodoksiaksi, oikeaoppisuudeksi. Tällaisessa ilmapiirissä yksilölliset valinnat syrjäyttävät kollektiiviset normit, ja samalla yksilön vapaus ja vastuu kasvavat. Valinnanvapaus ja yksilöllisyys ovat uuden työn aikakauden henki. Kun teollinen työyhteiskunta nojasi suhteellisen homogeenisiin palkkatyöntekijöihin, uusi (tieto)yhteiskunta sisältää ajatuksen shoppailevasta yksilöstä, joka tarjolla olevista vaihtoehtoista kokeilee, valitsee, hylkää ja vaihtaa. Tässä mukaan tulee väistämättä tarve myös neuvotella ja sopia, eli joustaa puolin ja toisin. (Julkunen & Nätti 1994, 288–295.) Ajatukseen shoppailevasta työntekijästä yhtyy nähdäkseni myös professori Tuomo Takala (2000, 18) kirjoittaessaan tulevaisuuden työntekijän voivan entistä painokkaammin valita yrityksen, jossa haluaa työskennellä yrityksen edustamien arvojen mukaan. Näin ollen samalla, kun työntekijät kilpailevat työpaikoista, myös yritykset kilpailevat työntekijöistä. Tällöin yrityksen edustamat arvot voivat toimia kilpailuetuna suhteessa toisiin yrityksiin kilpailtaessa sekä työntekijöistä että markkina-asemasta. Idea yrityksen arvoista sekä niihin liittyen sosiaalisesta ja ympäristövastuusta (eli yritysvastuusta) onkin niin ikään tuore ilmiö työmarkkinoilla.

⁵ Toisaalta Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen johtaja Roope Uusitalo sanoo pätkätyöyhteiskunnan olevan vain (tilastollista) harhaa. Uusitalon mukaan tilastot määräaikaistuuksien lisääntymisestä johtuvat tilastotutkimusten tekotavan muuttumisesta. Nykyään työvoimatutkimus tehdään kuukausittain (vrt. ennen vuosittain), jolloin mukaan tulevat myös kesätyöntekijät. Myös ”en osaa sanoa” -vastaus on nykyään tapana tulkita määräaikaiseksi työsuhteeksi, kun taas ennen samainen vastaus tulkittiin vakituiseksi työsuhteeksi. Tämän vuoksi tilastot todellakin näyttävät määräaikaisten työsuhteiden lisääntyneen varsinkin laman jälkeen, vaikka todellisuudessa ”pätkätöitä” on tehty kautta historian, eikä tässä siis ole mitään uutta. (Keski-suomalainen 10.3.2008.)

Joustamisella voidaan tarkoittaa myös muuttamista työn perässä kaupungista toiseen. Jos työtä haluaa, sen perässä on oltava valmis muuttamaan. Yksi työn suuri muutos onkin tähän liittyen työvoiman alueellinen uusjako (Taipale 2005, 219). Työvoima keskittyy kaupunkeihin ja kasvukeskuksiin, periferia-alueiden jäädessä samalla muuttotappiolle.

Työn muutos muuttaa ihmistä ja tapaa elää. Juho Saaren (2005, 412) mukaan ihmiskuvan vähittäinen muutos on näkynyt Suomessa muun muassa kaupungistumisena ja suhteellisen köyhyyden muuttumisena suhteelliseksi vauraudeksi, ja samalla myös taloustiede on ottanut hallitsevan tieteen roolin syrjäyttäen muita alta. Työ on tullut osaksi persoonaa (Relander 2004, 153) ja työstä on tullut ihmisarvon mitta. Tähän liittyen esimerkiksi Rifkin (1997) pohtii, mikä ihmisen rooli sitten nyt on, kun työ ei enää raamita elämää. Työtä ei hänen mukaansa olekaan liikaa, vaan liian vähän. Ihmistyön korvaava automatisoitu teknologia voi olla osaltaan luomassa myös tarpeettomuuden tunnetta, joka puolestaan johtaa uupumukseen ja stressiin työntekijän tuntiessa, ettei hän ole minkään arvoinen. Työn muutos näkyy myös siinä, että vastoin kuin maataloudessa, oman työn jälkeään ei välttämättä enää näe konkreettisesti edessään. Rifkinin (1997, 188) mukaan työntekijän määräys- ja harkintavalta työstään ja tuotantoprosessista on tietokoneiden myötä kadonnut. Tämä muuttaa väistämättä myös ihmiskuvaa.

Tutkija Juha Siltala näkee työelämän huonontuneen. Toiset kärsivät työn paljoudesta, ja toiset työn puutteesta. Siltalan mukaan stressi ja uupumus ovat yleistyneet kansantaudeiksi, ja työn subjektiivinen epävarmuus on lisääntynyt. Töissä ollaan ”elinikäisellä koeajalla”. Siltala toteaa työntekijän neuvotteluaseman hävinnän, kun pelko työpaikan puolesta ajaa suostumaan mihin vain. Siltalan mukaan työ, jonka pitäisi vahvistaa identiteettiä, on muuttunut loukkaukseksi työntekijän omanarvontunnolle. Koska myös työaika on epämääräistynyt selvän rajan työn ja vapaa-ajan välillä kadotessa, on työntekijä tavallaan aina töissä. Huomattavaa onkin, että vaikka Suomessa tehdyt työtunnit vähenivät vuosina 1990–1998 12 prosentilla, ei syynä suinkaan ollut vähentynyt työaika, vaan lisääntynyt työttömyys. (Siltala 2004, 221–226.)

Siltalan näkemykset työn muutoksesta ovat varsin pessimistiset. Toisaalta ehkä tilanne ei kuitenkaan ole täysin toivoton. Kuten Siltalan kirjassa brittiläinen Bob Black huudahtaa:

”Kaikkien maiden työläiset... RELATKAA!” (Siltala 2004, 457.) Ehkä toivoa on, kunhan jaksaa välillä ottaa rennosti ja odottaa. Siltala itse toteaaakin Keski-suomalaisessa (12.2.2007), ettei kurjistuminen voi jatkua loputtomiin. Blackin mielipiteen kaltaisten argumenttien esiin nousu kertonee jotain myös työyhteiskunnan legitimaatiokriisistä (Siltala 2004, 458). Huomattavaa on sekin, etteivät kaikki täysin allekirjoita tätä keskustelua työelämän huonontumisesta. Muun muassa Eeva-Leena Vaahtio kritisoi uupumis- vs. jaksamisretoriikkaa. Hänen mukaansa se antaa varsinkin nuorille kuvan, että työelämä on jotain äärettömän raskasta ja kuluttavaa. Vaahtio toteaa, että työelämän raskautta surkutellaan nyt jo aivan liikaa. (Vaahtio 2005, 187.)

Työelämäntutkija Timo Anttila ottaa kantaa työpäivien pitenemiseen (Keski-suomalainen 12.3.2007). Anttilan mukaan jatkuva kiireen tuntu heikentää ihmisten työssä ja vapaalla viihtymistä. ”Vapaa-ajallakaan ei osata rauhoittua, vaan työpäivän kiire siirtyy kotiin. Se varaa työntekijän päätä ja syö emotionaalista varastoa.” (Keski-suomalainen 12.3.2007.) Anttila kertoo kiireen ja kireiden aikataulujen vaikuttavan nykyään ihmisten työssä viihtymiseen saatua palkkaakin enemmän. Ja kun työpäivän sisältö ei ole enää vakio, vaan jokaisen itse määriteltävissä, kiristää työntekijä tahtia ja työ valuu myös kotiin. Puhutaan niin sanotusta uudesta harmaasta alueesta, jolloin töitä tehdään myös työajan ulkopuolella ilman, että ollaan varsinaisesti töissä tai vapaalla. Tämä on nykyisessä laajuudessaan varsin tuore ilmiö työelämässä.⁶

Antti Kasvio vetää työnmuutoskeskustelua yhteen toteamalla, että niin työelämän kuin muidenkin keskeisten instituutioiden muospaineet tullaan kokemaan tulevina vuosina Suomessa erityisen kovina. Tämä johtuu Suomen muuttuneesta paikasta Euroopassa ja siitä monitahoisesta taloudellisesta, poliittisesta ja yhteiskunnallisesta mukautumisprosessista, jossa olemme mukana. On kiinnitettävä huomio nimenomaan suomalaisen työelämän instituutioiden toimivuuteen, mikäli muutoksesta halutaan selvitä menestyksellä. (Kasvio, 1994, 13–15.) Tästä onkin hyvä siirtyä tarkastelemaan lähemmin yhtä muutoksen paineessa olevaa suomalaisen työelämän instituutiota, tuposopimusjärjestelmää.

⁶ Ks. aiheesta lisää myös Julkunen, Nätti & Anttila. 2004. *Aikanyrjähdys – keskiluokka työn puristuksessa*. Vastapaino.

3 SOPIMUSJÄRJESTELMÄT MUUTOKSESSA

3.1 Historiaa

3.1.1 Ensimmäinen tulopoliittinen sopimus

Suomalaisilla työmarkkinoilla toimitaan eri tasoilla solmittavien sopimusten varassa. Työehtosopimustoiminta lähti käyntiin heti sotien jälkeen, ja vuodesta 1968 lähtien Suomessa on solmittu tulopoliittisia sopimuksia. Terminä tupo tarkoittaa tulopoliittiseen sopimukseen tähtäävien neuvottelujen tulosta tai keskitettyä työmarkkinasopimusta, johon liittyy myös hallituksen kannanotto sopimusta tukevista hallituksen toimenpiteistä (Korkman 2007, 32). Tuposopimukset solmitaan yleensä kahdeksi vuodeksi kerralla, ja neuvottelut käydään kolmikantaisesti 1) työnantajaosapuolten, 2) työntekijäosapuolten ja 3) valtion välillä. Tupo tulee voimaan, jos sen on hyväksynyt riittävä määrä jäsenliittoja. Tällaista järjestelmää, jossa hyvin organisoituneet järjestöt harjoittavat yhteistoimintaa keskenään ja hallituksen kanssa, nimitetään korporatiiviseksi (Paloheimo & Wiberg 1997, 355).

Koko tulopolitiikan kaudelle on ollut tyypillistä, että työntekijäjärjestöt vaativat palkankorotuksia ja muita työsuhteen ehtojen parantamisia ja työnantajan rooli on ollut jarruttaa ja pyrkiä pienentämään näitä vaatimuksia. Hallitus puolestaan on etsinyt kompromissia riitaan ja tarjonnut laki- ja verouudistuksia ("yhteistä hyvää"), jotta kohtuullinen ratkaisu saataisiin aikaan. (Kauppinen 2005, 59.) Tuposopimuksilla on ensimmäisestä vuoden 1968 sopimuksesta lähtien ollut keskeinen rooli suomalaisessa talous- ja yhteiskuntapolitiikassa. Suomessa on tehty tähän mennessä 18 tulopoliittista sopimusta, ja vuodesta 1968 lähtien vain kahdeksana vuotena (1973, 1980, 1983, 1988, 1994, 1995, 2000 ja 2007) tupo on jäänyt syntymättä.

Suomessa nykyinen korporatismiin pohjautuva työelämän suhteiden järjestelmä kehittyi muuhun Eurooppaan nähden suhteellisen myöhään teollisten työpaikkojen määrän kasvun ja kaupungistumisen seurauksena. Teollistumisen myötä työntekijöiden järjestäytymiskenttä kasvoi ja siitä ammatilliset keskusjärjestöt syntyivät. Kollektiiviset edunvalvonnan muodot kehittyivät Suomessa 1900-luvulla, ja työehtosopimusjärjestelmä

vakiintui toisen maailmansodan jälkeen. Mitkä perussyöt sitten johtivat ensimmäisen, myös vakauttamissopimuksen nimellä kulkeneen, tulopoliittisen sopimuksen syntyyn?

Arvo Myllymäen (1979) mukaan ensimmäinen askel sopimussuhteisiin työmarkkinoilla oli niin sanottu tammikuun kihlaus vuonna 1940. Tuolloin SAK (Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö) ja STK (Suomen Työnantajain Keskusliitto) antoivat yhteisen julkilausuman, mikä tarkoitti, että molemmat järjestöt tunnustivat toisensa virallisiksi sopimuskumppaneiksi. Tällä ”kädenpuristuksella” luotiin perusta työsopimusneuvottelulle. Tästä eteenpäin kehittynyt neuvottelumekanismi onkin ollut yksi tulopoliittisten sopimusten perusedellytys. (Myllymäki 1979, 20.) Myllymäen mukaan suomalainen erityispiirre on ollut eri väestönosien välinen yksimielisyys vaikeina aikoina, ja kuvaavaa onkin, että ammattiyhdistysliike saavutti työnantajapuolen hyväksynnän juuri talvisodan aikana. Sodan ollessa pahimmillaan solmittu ”tammikuun kihlaus” merkitsi järjestöjen halua yhteistyöhön sekä keskenään että valtiovallan kanssa. (Myllymäki 1979, 185.)

Vuoden 1956 yleislakko kärjisti kuitenkin jälleen erimielisyyksiä sekä poliittisten puolueiden että etujärjestöjen kesken. Huolimatta järjestöjen erimielisyyksistä työmarkkinakysymysten suhteen, etujärjestöt huomasivat silti saavansa yhteisvoimin tavoitteitaan toteutetuiksi (näiden joukossa mm. työeläkejärjestelmä ja työajan lyhentäminen). Yleislakon jälkeen järjestöt eivät enää pyrkineetkään yksipuoliseen painostamiseen, vaan alkoivat käyttää yhteistyömuotoja. Mainitsematta ei voi jättää merkittäviä muutoksia ammattiyhdistysliikkeissä verrattuna yleislakkoa edeltäneeseen aikaan. Pahasti hajonnut ay-liike ryhtyi nyt toden teolla etsimään keinoa eheyttämiseen. Samalla myös jäsenmäärä järjestöissä alkoi kasvaa. Niin ikään tärkeää oli etujärjestöjen poliittinen luottamus hallitusta ja eduskuntaa kohtaan. Tällainen poliittinen luottamus hallituksia kohtaan oli 1960-luvun alkupuolella vielä puuttunut. (Myllymäki 1979, 47–49.)

Vuonna 1967 Paasion hallitus nimitti valtakunnansovittelija Keijo Liinamaan tulopoliittiseksi virkamieheksi. Tarkoituksena oli saada aikaan yhdessä etujärjestöjen kanssa molemminpuolinen luottamuksellinen sopimus, joka loisi edellytykset talousjärjestelmän elvyttämiseksi inflaatiokierteen keskellä. Muiden markkinatalousmaiden mallia tulopoliittisista sopimuksista ei varsinaisesti käytetty, vaan pyrittiin nimenomaan suomalaiseen ratkaisuun. Ratkaisuun päästiinkin 27.3.1968, vaikka hallitus ja presidentti

olivat ehtineet tuossa välissä vaihtua. Ensimmäisen sopimuksen (ns. Liinamaa I) tavoitteita olivat muun muassa:

- 1) taloudellisen kasvuvauhdin parantaminen ja työttömyyden estäminen
- 2) hinta- ja kustannustason hillintä
- 3) ns. sosiaalipaketti (eläkkeisiin ja työttömyyteen liittyviä järjestelyjä).

Tavoitteiden toteuttaminen edellytti lisäksi lainsäädäntötoimenpiteitä valtiovallan taholta. (Myllymäki 1979, 49–53.) Käytännössä sopimuksessa sovittiin, että työnantaja perii ammattiyhdistysjäsenmaksun työntekijältä ja tilittää sen sitten liitolle. Tästä maksusta tuli myös verovähennyskelpoinen.

Tavoitelistasta voi päätellä koko kansantalouden tulo-, tuottavuus- ja kustannuskehityksen huomioimisen olleen avainasemassa jo ensimmäisessä sopimuksessa. Myös työllisyyden parantaminen ja inflaation estäminen ovat vuodesta toiseen pysyneet tuposopimusten asialistoilla. Sosiaaliset uudistukset lainsäädännön muutoksineen ovat niin ikään sisältyneet tupoihin. Tässä suhteessa nykyään herätelläänkin kysymystä siitä, sotkeutuvatko etujärjestöt tupopöydissä niille kuulumattomaan lainsäädäntötyöhön. Tuposopiminen ja siihen sisältyvä hintatason hillintä ovat alkuajoista asti hillinneet palkankorotuksia ja johtaneet solidaariseen palkkapolitiikkaan. Tulopoliittisilla sopimuksilla on kaiken kaikkiaan pyritty saamaan sekä yhteistä hyvää että ”jokaiselle jotakin”.

Ensimmäisen tuposopimuksen syntyminen perustui laajaan konsensukseen. Muualla Euroopassa työnantajien ja ay-liikkeen vastakkainasettelu on ollut selvempää, eikä valtiolta ole istunut samassa pöydässä. Näin ollen ratkaisua voinee pitää kansainvälisesti hyvin poikkeuksellisenä. Vaikka Suomessakin vuonna 1968 keskenään taistelivat sekä porvarit että vasemmisto ja vasemmistopuolueet toisiaan vastaan ja myös ay-liikkeen sisällä, keskinäinen sopu ja sopimus saatiin silti solmittua. Yhteiseksi viholliseksi nousi talouden kriisiytyvä tilanne (kiihtyvä inflaatio ja työttömyys). (Warkauden lehden artikkeli 25.3.2008.)

Vuosien 1968–1969 tulopoliittista sopimusta eli niin sanottua vakauttamissopimusta (Liinamaa I–II) voi kutsua erittäin onnistuneeksi. Arvo Myllymäen (1979, 69) mukaan sopimuksen solmimisessa vallinnut laaja yksimielisyys heijastui myönteisellä tavalla kansantalouden kehitykseen: työttömyys pieneni, investoinnit elpyivät ja inflaatio lähes

pysähtyi. Kolmikantainen päätöksenteko jäikin jatkossa elämään tulostensa vuoksi. Kyse oli nimenomaan talouden ja yhteiskunnallisen vakauden turvaamisesta samalla kun ay-liikkeen ja työnantajien keskinäinen yhteistyö pääsi vahvistumaan.

3.1.2 Tulopoliittisten sopimusten alkutaival

Varsinainen ajatus tulonjaosta tulopolitiikan ydinkysymyksenä nousi esiin 1970-luvun alussa, jolloin eri etupiirit ryhtyivät kiinnittämään huomiota kansantulon jakoon. Myllymäen mukaan eräs yhteiskuntamme merkittävimmistä piirteistä onkin ollut julkiselle vallalle asetettu vastuu hyvinvoinnin lisääntymisestä ja ennen kaikkea tämän hyvinvoinnin tasaisesta jakaantumisesta kansalaisten kesken. 1970-luvulle tultaessa tulopoliittisen tulonjakoajattelun voimistuminen samaan aikaan noususuhdanteen ja työttömyyden pientymisen kanssa asetti paljon odotuksia tuposopimista kohtaan. Liittokohtaista sopimista ei pidetty enää järkevänä, koska silloin edessä olisi ollut ”arvaamaton taival” palkka- ja kustannusrintamalla. Myös hyvään alkuun päässeet sosiaaliset lainsäädäntöuudistukset olisivat voineet vaarantua. Mielenkiintoisena yksityiskohtana 1970-luvun alun neuvotteluissa oli silloisen presidentti Urho Kekkosen rooli. Kekkonen puuttui aktiivisesti tulopoliittisiin neuvotteluihin ja jopa lopulta johti niitä, vaikka totesi itsekin, etteivät työmarkkinaneuvottelut kuuluneet tasavallan presidentille. Tätä sosiaalipaketteineen hyvin laajamittaista sopimusta alettiinkin kutsua UKK-sopimukseksi. (Myllymäki 1979, 95–100.)

UKK-sopimuksen toteuttaminen ei ollut suinkaan ongelmaton, sillä laaja-alaisuutensa vuoksi se olisi vaatinut saumatonta yhteistoimintaa eri tahojen kesken. Tällä sopimuskaudella kiistely muun muassa tulonjaosta maataloustulojen suhteen kiihtyi äärimmilleen. Lopulta lukkiutunut tilanne johti osaltaan hallituksen kaatumiseen ja ”tammivaalien” järjestämiseen vuonna 1972. Vaalien jälkeen presidentti Kekkonen johti henkilökohtaisesti hallitusneuvotteluja, ja Myllymäen mukaan tämä johtui presidentin vastuusta omien toimenpiteidensä ja UKK-sopimuksen seurauksista. (Myllymäki 1979, 121.) Sinällään mielenkiintoista UKK-sopimusta ei ole mahdollista käsitellä tämän työn puitteissa tätä enempää.

Ristiriidat kansantulon jaosta UKK-sopimuskaudella vaikuttivat myöhempiinkin tulopoliittisiin neuvotteluihin. 1970-luvun puolivälissä näyttikin jo siltä, ettei

kokonaisratkaisuja kannata enää yrittää, vaan olisi siirryttävä liittokohtaisiin sopimuksiin. Tässä yhteydessä onkin hyvä huomioda, että tulopoliittiset sopimukset olivat saavuttaneet huippunsa 1970-luvun alkupuolella kaikissa markkinatalousmaissa ja tupot jäivät suurimmilta osin *lyhyen aikavälin* vakauttamisvälineiksi. Kuitenkin Suomessa etujärjestöt päätyivät solmimaan vuosiksi 1972–1973 UKK-sopimusta seuranneen omaehtoisen sopimuksen (ns. HL-sopimus), jossa valtion panos oli nyt aikaisempaa vähäisempi. Valtiovaltaa edusti vain tulopoliittinen virkamies, ei hallitus, eikä presidentti. Tehty sopimus oli varsin minimaalinen UKK-sopimukseen verrattuna, mutta silti siihenkin kytkeytyi esimerkiksi sosiaalipaketti. (Myllymäki 1979, 124–127.) Huomionarvoista on myös se, että huolimatta hallituksen passiivisesta roolista, sopimukseen sisältyneet lainuudistukset toteutettiin ripeästi. Tällöin valtiolta tuli toimineeksi eräänlaisena ”kumileimasimena” etujärjestöpainotteisessa lainsäädännössä. Toisaalta verrattuna esimerkiksi UKK-sopimukseen etujärjestöjen vaikutuksen lainsäädäntöön voidaan osittain nähdä myös pienentyneen, kun lainsäädäntöä uudistettiin aikaisempaa vähemmän.

1970-luvun alussa myös etujärjestöjen jäsenkehitys osoitti kokonaisuutena selvää kasvua, vaikka järjestöjen sisällä vallitsikin näkemyseroja harjoitettavan tulopoliittikan sisällöstä (Myllymäki 1979, 138). Jäsenmäärän kasvun voi olettaa johtuneen ay-liikkeen sisäisestä eheytymisestä, johon oli pyritty jo yleislakon ajoista lähtien. Myös elinkeinorakenteen muuttuminen ja maatalouden vähentyminen auttoivat lisäämään ainakin SAK:n jäsenmäärää. Ammattiyhdistysliikkeen eheytyminen yhtenäiseksi, voimakkaaksi keskusjärjestöksi vahvisti samalla etujärjestöjen vallankäytön perustaa (Myllymäki 1979, 187).

Vuosi 1973 on merkittävä tuponeuvottelujen historian kannalta, sillä silloin annettiin asetus tulopoliittisten neuvottelujen edistämisestä ja näin tuponeuvottelut legalisoitiin. Annettua asetusta voi hyvin pitää merkinä hallituksen pyrkimyksistä kaikin tavoin auttaa pitkäaikaisten tulopoliittisten kokonaisratkaisujen syntyä. Tämän jälkeen myös hallituksen rooli muuttui taas aktiiviseksi, ja vuonna 1974 saatiin solmittua kaksivuotinen tulopoliittinen kokonaisratkaisu (ns. Lindblom-sopimus). (Myllymäki 1979, 148–152.) Alkuvuosien sopimuksia tarkastellessa on hyvä huomioda, että alun noin vuoden mittaiset sopimuskaudet olivat selvästi nykyistä lyhyempiä.

Tupon alkutaipaleen voi katsoa olleen etujärjestöille menestyksekkäs ja yhteiskuntakehitystä tuloksekkaasti vauhdittava. Kaiken kaikkiaan syyt tulopoliittisen järjestelmän syntyyn ilmenevät Arvo Myllymäen tiivistyksestä:

– – etujärjestöjen keskinäissuhteiden paraneminen, kansantaloutemme vaikeudet, etujärjestöjen luottamus keskeisten valtioelinten mahdollisuuksiin hoitaa etujärjestöjä kiinnostavat asiat sekä halu sovittaa erilaiset intressit luottamuksellisella ’yhteiskuntasopimuksella’ olivat olennaiset ja ratkaisevat tekijät vakauttamisen ja tulopoliittikan synnylle – – (Myllymäki 1979, 186).

Mitä sitten olisi tapahtunut, jos tupoa ei olisi syntynyt? Historiantutkija Tapio Bergholmin (Warkauden lehden artikkeli 25.3.2008) mukaan Suomen työmarkkinahistoria olisi hyvin toisennäköinen. Bergholmin mukaan tupomalli ei olisi kehittynyt, jollei sitä olisi toteutettu juuri 1960-luvun lopulla. Bergholm kuvaa aikaa ”mahdollisuuksien ikkunaksi”, josta menttiin sisään. Tulopoliittikka vauhditti tuolloin jo käynnissä olevia prosesseja. Ay-liike eheytyi, työmarkkinat rauhoittuivat ja eurooppalainen lakkoaalto ei levinnyt Suomeen. Euroopan hullut vuodet 1968–1969 olivatkin Suomessa suhteellisen rauhalliset. Varsinainen ”oppi ja uskonto” tuposta tuli Bergholmin mukaan vasta myöhemmin 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa. Mielenkiintoista onkin se, että alkuun tuporatkaisut miellettiin vain väliaikaisiksi poikkeusjärjestelyiksi.

3.1.3 Tulopoliittisen neuvottelujärjestelmän kehittyminen

Vaikka talouspolitiikka oli vahvasti esillä jo ensimmäisessä tuposopimuksessa, voi varsinkin alkuvuosien sopimusten nähdä pyrkineen ennen kaikkea yhteiskuntarauhan säilyttämiseen. Antti Kasvion mukaan Suomessa oli aina 1970-luvulle saakka suhteellisen paljon työtaisteluita verrattuna muihin Pohjoismaihin, ja varsinkin vielä 1970-luvun alussa laittomat lakot lisääntyivät voimakkaasti. Nykyään konsensuspolitiikan myötä laittomat lakot ovatkin lähes kadonneet. (Kasvio 1994, 213.) Tosin viime vuosina tämän kaltainen lakkoilu on selvästi taas lisääntynyt (esim. AKT:n lakkoilu vuonna 2004). Lähes 40 vuotta kestänyt tulopoliittisten kokonaisratkaisujen kausi on siis kuitenkin merkinnyt suhteellisen seesteistä aikaa työrauhan kannalta.

Toisen maailmansodan jälkeen maassamme kehitettiin työlainsäädäntöä ja palkansaajien ammatillinen järjestäytyminen laajeni. Pohjoismaissa korporatiivinen malli lähti käyntiin

hyvin järjestäytyneiden työmarkkinaosapuolten välisistä tunnustetuista intressikonflikteista ja sitoutumisesta kolmikantaneuvotteluiden kompromisseihin yhteisen edun vuoksi. Kolmikantaisessa järjestelmässä valtio tuli mukaan sovitteluun neuvotteluosapuolia edelleen yhteisen edun vuoksi: työntekijät hyötyivät jatkuvasti nousevasta palkasta ja muista eduista, työnantajat pystyivät puolestaan suunnittelemaan toimintansa lakkojen häiritsemättä ja välttyivät palkkakilpailulta, ja valtio saavutti yhteiskuntarauhan ja taloudellista kasvua. (Siltala 2004, 58–59.) Kollektiivisesti sovittaessa neuvottelut myös koetaan tasapainoisimmaksi, kun joukkovoima on yksittäisen palkansaajan tukena. Teollinen ja standardoitu massatuotanto oli myös varsin hyvin sopusoinnussa keskitetyn sopimisen kanssa (Korkman 2007, 41).

Helsingin yliopiston professorin Juha Siltalan (2004, 60) mukaan keskitetyn tulopolitiikan ja korporatistien kulta-aikaa Suomessa olivat 1970- ja 1980-luvut. Tuolloin lainsäädäntö ja sopimukset suosivat keskitettyjä kansallisia organisaatiomalleja, ja korkea työllisyysaste säilyi pitkään siirtyen teollisuudesta julkiselle puolelle ja palveluihin. Keskitetty malli oli osana yhteiskuntapolitiikkaa, ja myös sosiaalipolitiikka tuli osaksi työmarkkinasopimuksia. Konsensuksesta ei tingitty, sillä konsensuksen vaihtoehtona ei suinkaan nähty erillISRatkaisuja, kuten nykyään nähdään, vaan kokonaiskonflikti ja jopa vallankumous. Tuposopimusten nähtiin turvaavan sekä kansallista kilpailukykyä että hyvinvointia. Tosin jo tuolloin keskitetyn tulopolitiikan joustamattomuus haittasi talouden vaatimia palkkajoustoja. Myös työntekijöiden neuvotteluvoima oli 1970- ja 1980-luvuilla varsin suuri: eri ryhmät saivat etunsa turvatuksi ja kartutetuksi sillä perusteella, että joku toinenkin sai. Konsensuksen nimissä vaatimukseen oltiin halukkaita myöntymään. Harva otti puheeksi valtion kantokyvyn rajoja. Elinkeinoelämän valtuuskunnan teettämän asennetutkimuksen mukaan 1980-luvun alkupuoli olikin suomalaisten onnellisinta aikaa, kun 70% kansalaisista koki lottovoitoksi syntyä Suomeen. Nykyään väitteen hyväksyy noin 40% suomalaisista. (Siltala 2004, 60–64.) Tällaisista tutkimuksista ei voida tietenkään vetää minkäänlaisia johtopäätöksiä pelkän työmarkkinamallin suuntaan.

1990-luvun alun lama avasi mahdollisuuden uusliberalistiselle politiikalle, jonka olennainen osa on ollut kollektiivisten työmarkkinajärjestelmien purkaminen ja ay-liikkeen vaikutusvallan vähentäminen. 1990-luvulla työelämän sopimista hajautettiin yrityksiin ja paikallistasolle. Ahon hallituksen ja työnantajajärjestöjen pyrkimys muuttaa pelin sääntöjä talouskriisiin nojaten ei kuitenkaan tuottanut rajua muutosta suomalaiseen

korporatiiviseen järjestelmään. (Julkunen 2001, 78–80.) Ammattijärjestöt ovat laman aikana ja sen jälkeen edelleen hakeutuneet keskitettyihin tuloratkaisuihin, ja Suomessa työehdoista sovitaankin muihin maihin verrattuna suhteellisen keskitetysti.

Antti Kasvio puhuu vahvasta korporatiivisesta järjestelmästä varsinkin tulopoliitikan kaudella siinä mielessä, että työehtosopimusneuvottelujen yhteydessä on sovittu lähes kaikista sosiaalisista uudistuksista, vaikka valtiosäännön mukaan niistä päättämisen tulisi kuulua eduskunnalle. Suomessa valtion rooli onkin ollut vahva ja aktiivinen työehdoista neuvoteltaessa. (Kasvio 1994, 213–214.) Jatkossa muutosta voi tuoda eurooppalaisen yksilöidymmän ja hajautetumman sopimusjärjestelmän kopioituminen Suomeen. Työelämä kansainvälistyy ja työvoima liikkuu, eikä tällöin ole välttämättä edes mahdollista pitää yllä kansallista muiden maiden järjestelmistä vahvasti poikkeavaa järjestelmää. Myös keskustelu naisten palkoista ja yleisemmin matalan tuottavuuden alojen (joita naisvaltaiset alat usein ovat) työehdoista luo nykyään syviä ristiriitoja suomalaisessa työsopimusviidakossa.

Nykyaikaisessa suhdejärjestelmässä palkansaajien oikeuksia ja velvollisuuksia ei siis ole määritelty pelkästään yksilöllisissä työsopimuksissa, vaan kollektiivisen edunvalvonnan kautta (Kasvio 1994, 209). Kasvion mukaan jo 1980-luvulla puhuttiin kollektiivisen edunvalvontajärjestelmän kriisiytymisestä (Kasvio 1994, 215). Tuolloin ammatillinen järjestäytyminen kääntyi laskuun ja tämä sama kehitys jatkuu edelleen (vaikkakin tänä päivänä tietyt järjestöt, kuten Akava, ovat onnistuneet jopa lisäämään jäsenmääräänsä). Mikäli entistä vähäisempi osa työntekijöistä jatkossa kuuluu ammattiyhdistyksiin, ei tämä voine olla vaikuttamatta sopimusjärjestelmään, jossa ammattiyhdistykset neuvottelevat keskenään. Tässä voi hyvinkin näkyä käänne yksilöidymmän sopimusjärjestelmän suuntaan. Tällä hetkellä viimeisin tulopoliittinen sopimus solmittiin vuonna 2004 ja sopimus kattoi vuodet 2005–2007.

3.1.4 Tupo murroksessa

Jos työmarkkinakeskusjärjestöt toteavat, ettei tupolle jollain kierroksella ole edellytyksiä, päädytään liittokierrokselle. Tällöin ammattiliitot ja työnantajaliitot neuvottelevat ja sopivat palkkaratkaisut kukin keskenään. Tarkasteluvuonna 2007 tilanne oli juuri tämä, ja neuvottelut käytiin liittotasolla.

EVA:n toimitusjohtaja Sixten Korkmanin (2007, 33) mukaan suomalainen tupokulttuuri on katsonut keskitetyt ratkaisut tarpeelliseksi kansantalouden vaatimusten ja yhteisen edun huomioimiseksi. Kuitenkin hänen mukaansa mukaan työelämän muutokset (kuten palvelualojen kasvu ja työtehtävien eriytyminen) puoltavat nykyistä hajautetumpaa sopimista. Myös globalisaatio ja uusi teknologia muuttavat työmarkkinoita ja sopimuspolitiikan asetelmia. Vaikka Suomen kokemukset tuposta ovat pääosin myönteiset, painottaa Korkman hajautetun sopimisen lisäämistä vastaamaan tuotannon ja työelämän muutoksiin. (Korkman 2007, 7–8.) Korkman kuuluukin selvästi tupojärjestelmän muutoksen kannattajiin, joiden mielestä aika on eittämättä ajanut tupon ohitse. Kuitenkin kuten Raija Julkunen (2001, 101) kirjoittaa: ”Korporatismia ja ammattiyhdistyksiä on haudattu moneen kertaan viime vuosikymmeninä –”. Julkusen toteama on jälleen yksi osoitus siitä, kuinka tupon kuolemaa tai vähintäänkin muuttumista on tosiaan ennustettu ennenkin. Silti tupokierrokset ovat seuranneet vääjäämättä toisiaan. Vuoden 2007 liittokierros tekeekin tilanteesta mielenkiintoisen.

Työehtosopimusten kattavuus ja laittomat lakot ovat nousseet pöydälle puhuttaessa tupon nykytilasta. Työehtosopimus on yleissitova, eli se koskee myös liittoon kuulumattomia työnantajia ja työntekijöitä. Kuitenkin esimerkiksi vuoden 2005 paperialan työtaistelu ja vuoden 2004 AKT:n lakko herättivät kysymyksiä siitä, kuinka vakavasti työntekijäjärjestöt ovat työehtosopimukseen sitoutuneet. Lakkohan on laitton, jos se osuu työrauhan ajalle eli ajalle, jolloin työehtosopimus on voimassa. Kaikki eivät kuitenkaan työrauhaa noudata, ja voikin olla, että tulevaisuudessa (laittomat) lakot yleistyvät entisestään. Myös sopimuksen kattavuus kärsii, kun osa liitoista jättäytyy itselleen epäedullisen sopimuksen ulkopuolelle.

Kansainvälistyminen ja EU:n sisämarkkinat tuovat myös oman lisänsä tupon tulevaisuuden spekulointiin. Euroopan unionin sisällä työvoima liikkuu, mutta jäsenvaltioiden kansalliset sopimukset eivät silti ole yhtenevät. Voivatko Suomen tuposopimukset siis päteä esimerkiksi siirtotyöläisten kohdalla vai tuleeko heidän noudattaa omaa, kansallista sopimustaan? Ammattiyhdistykset ovat pyrkineet vastaamaan tähän haasteeseen lisäämällä valtion rajat ylittävää yhteistyötä, mutta tätäkin hankaloittavat erilaiset tavoitteet eri maiden välillä. Mahdollisesti Euroopasta kopioituva yritys kohtaista sopimista painottava malli voi sekin muuttaa nykyistä keskitettyä tulopoliittista järjestelmäämme. Huomionarvoisia ovat myös selvät erot eri ammattijärjestöjen suhtautumisessa

keskitettyihin ratkaisuihin: myönteisimmin keskitettyihin ratkaisuihin suhtautuu SAK ja kielteisimmin Akava (Akavalainen 2/2005).

Kuten jo luvussa 3.1.3 on mainittu, tuponeuvottelujärjestelmän nykyhetkeä pohdittaessa oleellista ovat myös eri etujärjestöjen jäsenmäärät ja niiden kehitys. SAK:n ja STTK:n jäsenmäärät ovat viime vuosina olleet laskussa, ja SAK:n jäsenmäärän laskun myötä ay-liikkeen onkin sanottu rappeutuvan ainakin haalaripuolelta. Akavaan sitä vastoin jäseniä on tullut lisää väestön koulutustason nousun myötä. Kokonaisjäsenmäärien laskusta ja alakohtaisista eroista huolimatta Suomi on edelleen maailman huippuluokkaa järjestäytyneisyydessä (Helsingin Sanomat 23.9.2007). Kuitenkaan ammatillisen järjestäytymisasteen lasku ei voine olla vaikuttamatta neuvottelukulttuuriin. Ja mikäli Akava jatkossa kasvaa suurimmaksi ammattijärjestöksi, sen muita kielteisempi suhtautuminen keskitettyihin ratkaisuihin voi ohjata neuvottelukulttuuria yksilöllisemmän sopimisen suuntaan.

Ammattiyhdistysliike on vuosien varrella saanut aikaan monia uudistuksia (mm. viisipäiväinen työviikko), mutta nykyään liikettä syytetään uudistumattomaksi ja varsinkin nuorista jäsenistä on pulaa. Aamulehti (28.10.2007) kritisoi ammattiyhdistysliikettä jopa solidaarisen palkkapolitiikan unohtamisesta. Tämä on sinällään yllättävää, sillä ay-liikkeellä on ollut tapana jatkuvasti korostaa solidaarista palkkapolitiikkaa. Aamulehden mukaan miesvaltaisten työntekijäliittojen palkkojen voimakas nousu naisvaltaisiin liittoihin ja toimihenkilöaloihin verrattuna kuitenkin kertoo karua kieltä todellisuudesta. Tietyt mahtiliitot ovat määränneet tahdin, jota muiden on noudatettava. Tätä jäykkää linjaa hoitajien raju työtaistelu-uhka syksyllä 2007 (ks. luku 3.3.1) pyrki nähdäkseni osaltaan rikkomaan. Voidaan kuitenkin kysyä, onko solidaariseksi kehuttu tupo sittenkään liittokierrosta solidaarisempi vaihtoehto.

3.2 Korporatiivinen malli teorian näkökulmasta

Ennen kuin siirryn tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin käännteentekevää vuoden 2007 liittokierrosta, on syytä selventää, mitä tupomallin taustalla oleva korporatismi oikeastaan tarkoittaa. Käsitteen merkittävyyttä kuvaa jo se, että Suomi on OECD:n tutkimusten mukaan Euroopan korporatiivisin maa (ks. Korkman 2007, 40–41). Tähän voi kuitenkin olla tulossa muutos, mikäli siirrymme vuoden 2007 myötä liittokierroksiin, joista

korporatiiviset elementit on riisuttu minimiin. Samalla on kuitenkin muistettava, että korporatismiin käsite on epämääräinen ja korporatiivisuuden asteen mittaaminen vaikeaa, mikä on osaltaan johtanut siihen, että korporatismia on tulkittu aikojen saatossa usealla toisistaan eriävällä tavalla.

Koska tupo on syntynyt korporatiivisen ideologian pohjalta, avaan yhtä keskeistä tulkintaa korporatismiin käsitteestä ja teoriasta sekä siihen liittyvää ideologista pohdintaa. Teen tämän kuljettaen koko ajan mukana myös käytäntöä, eli suomalaista tupojärjestelmää, ja katson teoriaa sen kannalta.

Voitto Helanderin (1981, 14) mukaan korporatismi ei ole koskaan muodostunut selkeäksi ja kiinteäksi yhteiskuntateoriaksi, vaan korporatiivinen traditio koostuu joukosta toisiinsa enemmän tai vähemmän liittyvistä periaatteista yhteiskunnallisten suhteiden järjestämiseksi. Tämän vuoksi myös korporatismiin esiintyminen käytännössä riippuu paljolti siitä, minkälaiset järjestelyt tulkitaan korporatiivisiksi (Helander 1981, 33). Yleiskielessä korporatiivisella järjestelmällä tarkoitetaan hyvin organisoituneiden järjestöjen keskenään ja valtion kanssa harjoittamaa yhteistoimintaa. Suurimpana korporatismiin ilmentymänä pidetään yleensä ennen kaikkea tulopoliittisia kokonaisratkaisuja, joihin osallistuvat siis valtion lisäksi myös työmarkkinajärjestöt (Helander 1981, 49). Korporatistisissa maissa ammatillisilla järjestöillä on keskeinen asema valtiollisessa päätöksenteossa, ja korporatismilla viitataan usein juuri myös valtion ja työmarkkinajärjestöjen yhteistyöhön talouselämän ohjaamisessa. Helander (1981, 78–79) itse haluaa ”pelkistää” korporatismiin käsitteen tarkoittamaan nimenomaan tapaa, jolla etujärjestöt ajavat etujaan julkisten viranomaisten päätöksenteon kohteeksi. Tässä yhtenä edellyttävänä tekijänä on yhteistoiminta eri järjestöjen välillä.

Antti Kasvio lainaa Max Weberiä selittäessään korporatismia ja siihen liittyvää kollektiivista edunvalvontaa. Weber korosti työsuhteen epäsymmetriaa. Työvoiman ostajilla ja myyjillä on erilaiset markkina-asetat, jotka teoriassa antavat työnantajille mahdollisuuden käyttää hyväksi työntekijöiden palkkariippuvuutta. Tällaisen epätasapainon lievittämiseksi sopimusehdoista neuvoteltaessa syntyy selkeä tarve yhteisen edunvalvonnan kehittämiseen. Tästä tarpeesta työelämän suhdejärjestelmät ovatkin pohjimmiltaan saaneet alkunsa. (Kasvio 1994, 209.)

Ideologisella tasolla korporatiivinen ihmiskäsitys on vastakkainen individualistiselle ihmiskäsitykselle. Korporatiivisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen kuuluu luonnostaan tiettyyn kategoriaan, jossa hänen tulee pysyä. Nämä kategoriat muodostavat sitten pohjan yhteiskunnalle, eikä kategorioiden välillä vallitse sovittamattomia ja perustavaa laatua olevia ristiriitoja. (Tämän premissin paikkansapitävyys tulee väkisinkin kyseenalaistetuksi, kun miettii nykyisiä ammattijärjestöjen välisiä sopimusristiriitoja ja lakkoilua. Toisaalta ehkä muun muassa tupojärjestelmän vakaus onkin perustunut juuri nimenomaan tähän ”kaikki pysyvät kastissaan” -ajatusmalliin.) Korporatiivisen tradition mukaan yhteiskunta onkin luotava siten, että eri ryhmien välillä vallitsee rauha ja solidaarisuus. (Helander 1981, 20–21.) Tässä yhtenä rakennuspalikkana voisi Suomen tilanteessa nähdä olevan juuri yhteinen tulopoliittinen kokonaisratkaisu, jonka sanotaan takaavan vakauden ja työrauhan.

Korporatiiviset mallit sisältävät kolme tasoa: paikallisen, alueellisen ja valtakunnallisen (Helander 1981, 22). Suomalaisessa järjestelmässä tämän voi mielestäni nähdä tarkoittavan 1) sopimusten ja neuvottelujen osalta työnantaja–työntekijä-tasoa, 2) ammattiyhdistysten liittotasoa sekä 3) valtakunnallista tasoa eli tulopoliittista sopimusta. Taloudellisten suhteiden osalta korporatistit ovat vierastaneet Helanderin (1981, 24) mukaan täydelliseen kilpailuun perustuvaa liberaalia *laissez faire* -ajattelua (”antaa mennä omalla painollaan”) ja ovatkin valmiita pitkälle ulottuviin yhteiskunnallisen ja talouselämän säätelytoimiin.

Korporatismiin kritiikki voidaan jakaa marxilaiseen ja liberaaliin. Marxilaiselta taholta korporatismiin on nähty pönkittävän kapitalistista järjestelmää ja siihen liittyviä kielteisiä piirteitä. Hauskana yksityiskohtana Helander mainitsee joidenkin arvostelijoiden näkevän korporatismiin kapitalismin korkeimpana voimana, jota vastaan demokraattisten voimien tulee koko ajan kamppailla. (Tämä on mielenkiintoista yhdistää myös tuposopimusten saamaan kritiikkiin: onhan esitetty, että ammattijärjestöt vievät valtaa vaaleilla valitulta eduskunnalta ja tällöinhän päätöksenteko ei todellakaan ole enää perinteisessä mielessä valtion tasolla demokraattista.) Liberaalista näkökulmastakin tämä on huomattu ja korporatismia on kritisoitu, koska sen nähdään rikkovan perinteisen parlamentaarisen vallankäyttösuhteen. (Helander 1981, 18). Toisaalta puolestapuhujien mielestä työ ja työelämä ovat niin tärkeällä sijalla ihmiselämässä, että on aivan luonnollista ja oikeudenmukaista, että työelämään liittyvät asiat säännellään työyhteisöstä käsin. Sekä työnantajan että työntekijän edut tulee ottaa yhtäläillä huomioon. (Helander 1981, 22.)

Suurin ero eri korporatiivisten traditioiden välillä on nähdäkseni suhtautumisessa valtion rooliin tässä järjestelmässä. Helanderin kirjoituksista ilmenee ainakin kaksi erilaista näkökulmaa asiaan. Osa teoreetikoista lähtee siitä, että valtion tulee luoda korporaatiot itse (”ylhäältä päin”) ja vastakkaisen näkökannan mukaan valtion ei tule luoda korporaatioita, vaan ainoastaan legitimoida ne julkisen vallan käyttäjiksi (”alhaalta päin”). Nykykeskustelussa ehkä tätäkin relevantimpi seikka on korporaatioiden (eli järjestäytyneiden ammattikuntien) suhde parlamentaariseen valtaan. Tässä löytyy kolme eri koulukuntaa, joiden näkemyserot Helander osuvasti tiivistää: ”Joidenkin mielestä korporatiivisen organisaation tulee olla alisteinen – – parlamenttiin nähden, joidenkin mielestä lähinnä rinnakkainen sen kanssa, kun taas muutamat edellyttivät sille muiden valtioelinten yläpuolelle ulottuvaa vallankäyttöasemaa.” (Helander 1981, 26–27.) Tämä keskustelu jatkuu nykyäänkin pohdittaessa vallankäytön hämärtymistä tupopöydissä. Kuka valtaa käyttää ja kenen sitä kuuluisi käyttää?

Helander (1981, 28) mainitsee kirjassaan muutamien teoreetikkojen vaatineen jopa, että korporatiiviset organisaatiot kontrolloisivat kaikkea valtiollista vallankäyttöä. Nykyisessä valtamediassa tähän ajatukseen törmää vaarallisena uhkakuvana tupo-kriitikkojen kirjoituksissa, joissa kritisoidaan muun muassa sosiaali- ja verokysymysten liittämistä tulopoliittisiin sopimuksiin. Helander (1981, 52) itsekin kirjoittaa etujärjestöjen ja julkisten viranomaisten yhteistyön laajentamisen merkitsevän järjestöjen poliittisen vallan ja vastuun kasvamista, ja vallankäytön painopisteen siirtymistä samalla vaaliparlamentariselta tasolta organisatoris-korporatiivisen tason suuntaan.

Vaikka korporatiivisia järjestelyjä on esiintynyt totalitaristissa järjestelmissä fasismista kommunismiin, vaaditaan korporatismiin tiettyä kansalaisten vapautta. Helander kytkee korporatistimin nimenomaan liberaaleihin järjestelmiin. ”Korporatiivisten suhteiden olemassaolo edellyttää järjestäytymisen pohjana olevia kansalaisvapauksia ja -oikeuksia.” (Helander 1981, 81–82.) Samalla mielipiteet siitä, onko korporatiivinen malli yhteiskunnalle edullinen vai ei, ovat kuitenkin räikeässä ristiriidassa. Toisaalta sanotaan olevan yhteiskunnan etu, että kansalaisjärjestöt (eli juuri työmarkkinajärjestöt) tukevat ja täydentävät valtiollisen demokratian toimintaa, ja on selvää, että korporatiivinen malli on ollut osana suomalaisen hyvinvointivaltion synnyssä. Toisaalta taas voidaan pohtia siirtykö valta jo liikaa työmarkkinajärjestöjen käsiin. Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n toimitusjohtaja Sixten Korkman (2007, 13) toteaa: ”Suomessa

työmarkkinajärjestöt ovat aika ajoin taipuvaisia katsomaan, että heillä on pätevyyttä ja legitimitettä tehdä laajasti yhteiskuntaa koskevia päätöksiä, joita eduskunnan tulisi lähinnä vain hyväksyä ja allekirjoittaa.” Nyt tarvittaneenkin reilua rajanvetoa parlamentaarisen vallankäytön ja etujärjestöjen käyttämän vallan ja toiminnan välille.

Vaikka korporatismi ja tupo ovat perinteisesti kulkeneet käsi kädessä, voi myös liittokierroksella olla korporatiivisia piirteitä. Liittokierros voi olla hyvin korporatiivinen, mikäli valtio ja keskusjärjestöt harjoittavat keskinäistä koordinaatiota, vaikka neuvottelut käydäänkin liittotasolla. Tällaista koordinaatiota tunnutaan kaipaavan myös jatkossa (ks. luku 5) ja seuraavassa luvussa esittelemäni vuoden 2007 liittokierros pitää sekin sisällään korporatiivisia piirteitä, sillä – toisin kuin puhtaalla liittokierroksella – valtio ei jäänyt täysin sivuun neuvotteluista.

3.3 Liittokierros 2007: naula tupon arkkuun?

Liittokierros 2007 toimii selvänä käännekohtana suomalaisessa työsopimusneuvottelujärjestelmässä. Asia on ajankohtainen senkin vuoksi, että mikäli tupo on nyt lopullisesti haudattu, niin kuin moni taho sanoo, on vuoden 2007 liittokierros ensimmäinen ”tupottoman Suomen” liittokierros ja näin ollen myös uuden alku. Tarkasteltaessa vuoden 2007 työsopimusneuvotteluita ei voida tietenkään unohtaa Tehyn radikaalia työtaistelu-uhkaa syksyllä 2007. Käytyäni läpi liittokierroksen 2007 päävaiheet siirryn seuraavassa alaluvussa vielä tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin Tehyn toimia liittokierroksen aikana.

Edellinen vuonna 2004 solmittu tulopoliittinen sopimus päättyi 30.9.2007. Työmarkkinakeskusjärjestöt ja hallitus ilmoittivat sopimuksen päättymistä edeltäneenä vuonna 2006 pyrkivänsä jatkamaan keskitettyjen tulopoliittisten ratkaisujen linjaa myös seuraavalla sopimuskaudella. Jo keväällä 2007 näytti kuitenkin vahvasti siltä, ettei uutta tupoa saada solmittua. Ensimmäisenä neuvotelleet teollisuuden työnantajat (Elinkeinoelämän Keskusliitto EK ja sen jäsenjärjestö Teknologianteollisuus) sulkiivatkin jo ennakkoon pois keskitetyn tuloratkaisun mahdollisuuden. Onkin sanottu, että vuonna 2007 tupon kaatoi nimenomaan työnantajapuoli. Palkansaajapuolella Kemianliitto ja Metalliliitto ilmoittivat kesällä 2007 päätyneensä samaan ratkaisuun, eikä tupoon pyrittäisi. Liukkosen (Savon Sanomat 29.9.2007) mukaan työnantajilla oli kolme tavoitetta, joita

liittokierroksella haluttiin edistää: Ensinnäkin erittämällä neuvottelut haluttiin ottaa eri alojen väliset tuottavuuserot paremmin huomioon palkkoja määriteltäessä. Toiseksi haluttiin yksinkertaisesti lisätä paikallista sopimista. Kolmas tavoite oli siten koko neuvottelujärjestelmän uudistaminen. Tulopoliittisista ratkaisuista haluttiin eroon, jotta kahden ensimmäisen tavoitteen toteuttaminen helpottuisi.

Ensimmäiset liittokierroksen sopimukset solmittiin teknologia- ja kemianteollisuudessa, joissa molemmissa palkankorotukset nousivat korkeiksi (noin yhdeksään prosenttiin). Tässä vaiheessa ajateltiin asetettavan palkankorotuksille kattoraja, jonka yli matalamman tuottavuuden aloilla ei olisi menemistä. Tärkeäksi nähtiin, että sopimus antaisi raamit tuleville neuvotteluille ja uusia sopimuksia voisi syntyä sujuvasti. Kävi kuitenkin melkein päinvastoin. Kunta-alan neuvottelut kariutuivat heti alkuunsa. Kevään eduskuntavaalien alla eri puolueet, erityisesti kokoomus, kasvattivat työntekijäpuolen odotuksia tulevista palkankorotuksista. Kun kunta-alan sopimus vihdoinkin saatiin solmittua syyskuussa 2007, korotukset olivat keskimäärin 11 prosentin luokkaa. 2,5-vuotiseen sopimukseen tulivatkin mukaan lähes kaikki muut alat paitsi jo vaalien alla päähuomion kohteena olleet sairaanhoitajat. Mielenkiintoista kuitenkin on, että myös lähi- ja perushoitajat allekirjoittivat sopimuksen. Savon Sanomat (4.10.2007) kirjoittaa syksyn liittokierroksesta pitäneen tulla kansallinen näytös siitä, miten hoiva-alan palkkoja korotetaan hyvässä yhteishengessä, mutta toisin näyttää käyneen.

Merkittävää tällä kierroksella on se, että aikaisemmin on katsottu avoimen yksityisen sektorin määrittelevän palkkaraamit, joiden sisään muidenkin alojen palkankorotusten on mahdollista, mutta tällä kertaa palkkajohtajaksi nousi kuitenkin suljettu julkinen sektori. Mielenkiintoista on myös niin sanotun yleisen palkkalinjan muodostuminen, vaikka sellaista ei nimenomaan liittokierroksella pitäisi olla.

Suurimman huomion kierroksella vei muun muassa sairaanhoitajia edustava Tehy, jonka irtisanoutumisuhka todella varasti syksyn 2007 työmarkkinajulkisuuden. Terveys- ja sosiaalialan koulutetun henkilöstön ammattijärjestö Tehy ilmoitti lokakuussa 2007 valmiutensa laajaan työtaisteluun, mikäli sen vaatimuksiin historiallisen suuresta noin 24 prosentin palkankorotuksista ei suostuta. Tehy uhkasi lamauttaa koko maan erikoissairaanhoidon laajalla, noin 13 000 sairaanhoitajan joukkoirtisanoutumisella 19.11.2007. Hallitus puolestaan ilmoitti heti pääministeri Matti Vanhasen johdolla, ettei

valtiolta tule enää senttiäkään lisää rahaa luvattujen valtionosuuksien päälle. Kuntatyönantaja puolestaan sanoi, ettei rahaa ole tarpeeksi, jotta Tehyn vaatimukseen voitaisiin suostua. Oltiin siis melkoisessa umpikujassa. Lopulta Työministeriö nimitti jopa sovittelulautakunnan ratkomaan umpikujaa. Tämä on harvoin käytetty tapa ja osoitti selvästi tilanteen poikkeuksellisuuden sekä osapuolten välisen ristiriidan syvyyden.

Hoitajien työtaistelu-uhka peruuntui lopulta 18. marraskuuta, kun Tehyn valtuusto hyväksyi sovittelulautakunnan ehdotuksen yksimielisesti. Palkankorotusten tasosta heräsi heti kysymyksiä, kun Tehy ilmoitti hoitajien palkkojen nousevan 22–28 prosenttia vuoden 2011 loppuun mennessä, kun taas kuntatyönantajan mukaan korotukset ovat vain 16–18 prosentin luokkaa. Kuntatyönantaja kommentoikin Tehyn saaneen nelivuotisella sopimuksellaan vain muutamaa prosenttiyksikköä paremmat korotukset kuin mitä työnantaja alun perin tarjosi. Erot laskelmissa johtuvat siitä, että Tehy laskee korotukset peruspalkoista (hoitajalla n. 2 500 €/kk) ja työnantaja kokonaisansioista. Tehyn laskelmissa mukana ovat myös vuosien 2010–2011 korotukset, jotka ovat sidottu tuottavuuden kasvuun ja joiden suuruutta ei näin ollen voi vielä tietää. Näkemuserojen vuoksi tuntui kuin olisi syntynyt kaksi aivan eri sopimusta. Tehyn ennennäkemättömän rajun työtaistelu-uhan sopimuksesta löytyy historiallisuutta, sillä sopimus rajattiin koskemaan ainoastaan Tehy ry:hyn kuuluvia. Tällainen järjestön jäsenyys palkanmaksun perusteena on Suomessa uutta ja aiheuttanee vielä keskustelua oikeusoppineiden kesken.

Muut alat saivat sopimuksensa solmittua huomattavasti helpommin kuin Tehy ja vähäisemmässä mediajulkisuudessa. Vuoden 2008 alussa jopa ennen laittomasti lakkoillut AKT solmi työehtosopimuksen. SAK:laisen AKT:n neuvotteluhistoria on ollut riitainen ja lähes järjestään on jouduttu turvautumaan valtakunnansovittelijan apuun, mutta nyt tulos saavutettiin yllättävän nopeasti ja riidattomasti. Myös Paperiliiton ja Metsäteollisuus ry:n huhtikuussa 2008 solmima sopimus yllätti helppoudellaan. Alkuun vaikeaksi arvioidut neuvottelut sujuivat kaikessa hiljaisuudessa, ja sopimus syntyi jopa etujassa. Ehkä Tehyn työtaistelu ei sittenkään ollut alkusysäys muiden ennestään ”vaikeiden” alojen lakkoilulle, vaan toistaiseksi jopa hillitsi tunnelmia. ”Rettelöimällä umpisolmut eivät ole enenkään auenneet.” (Savon Sanomat 19.1.2008.) Neuvottelukulttuurissa näkyikin tapahtuneen huomionarvoinen muutos.

Liittokierroksella 2007 tehtiin historiaa monin tavoin. Tehyn työtaistelu-uhka oli kaikessa laajuudessaan historiallinen ja AKT:n palkoista ja työehdoista syntyi sopimus ilman lakonuhkaa ensimmäistä kertaa neljännesvuosisataan. Voidaankin kysyä onko tätä syytä pitää pysyvänä ilmapiirin ja neuvottelukulttuurin muutoksena vai onko kyse vain ainutkertaisesta tapahtumasta. AKT:n puheenjohtaja Timo Rätty arvelee työnantajapuolen halunneen AKT:n nopealla neuvottelutuloksella osoittaa, ettei keskitetystä sopimustoiminnasta luopuminen välttämättä johda useisiin työtaisteluihin (Uutispäivä Demari 8.2.2008). Kun myös paperiteollisuus sai keväällä 2008 kaikessa hiljaisuudessa neuvoteltua uuden työehtosopimuksen, syksyllä levottomasti alkanut työmarkkinakerros saatiin rauhallisesti päätökseen.

3.3.1 Historiallisia piirteitä Tehyn työtaistelussa

Tehyn työtaistelu-uhan myötä koettiin historiallisia hetkiä ja työmarkkinakäytäntöjen rajoja koeteltiin rajusti. Tämän vuoksi tarkastelen lähemmin Tehyn työtaistelutoimia ja niihin liittyviä ennenkuulumattomia piirteitä. Tehyn toimet voidaan nähdä eräänlaisena kulminaatiopisteenä, joka kiteyttää tähänastisen keskustelun ja mahdollisesti muuttaa etujärjestöjen välisiä voimasuhteita. Tupovuosina ”vahvimpina” aloina neuvoteltaessa on perinteisesti pidetty paperi- ja metalliteollisuutta, mutta uuden tilanteen myötä tämä ei välttämättä enää pidä paikkaansa. Liittokierroksella 2007 palkkajohtajaksi nousikin juuri julkinen sektori ja Tehyn toimien myötä solidaarisuuden sanotaan kuolleen lopullisesti. Jatkossa houkutus koventaa otteita muillakin aloilla voi kasvaa ja ongelmia voivat tuoda myös nousseet palkkaodotukset. Jos kaikki lähtevät hakemaan palkankorotuksia, voi seurauksena olla inflaatio, joka taas mitätöi saadut korotukset.

Tehyn työtaistelun varjoon mediassa jäivät kymmenet muut työtaistelu-uhat, joista suurin osa päättyi jo ennen työtaistelun alkua. Työtaisteluilmoituksia SAK:laisilla liitoilla oli kymmenen, akavalaisilla kolme ja STTK:n liitoilla yhdeksän. Näistä 22 uhkaavasta lakosta vain viisi pääsi alkamaan. Lakkoilevien joukossa olivat muun muassa farmaseutit ja Alkon myyjät, joiden lyhyt työseisaus toki ylitti suomalaisen uutiskynnyksen. Nämä työtaistelut jäivät myös tässä työssä Tehyn jalkoihin tarkasteluni keskittyessä nimenomaan sanomalehtikirjoituksiin. Lakko onkin jo itsessään melko epätasa-arvoinen ase: toisilla aloilla lakko voi pysäyttää koko Suomen ja toisilla aloilla lakkoilua ei edes huomata.

Vuoden 2007 kierroksella sekä STTK:n että Akavan liitot lähtivät ensimmäistä kertaa laajasti mukaan työtaisteluiden polulle. Ilta-Sanomat (17.3.2008) kirjoittaakin rettelöintiherkkyyden siirtyneen nyt SAK:lta erityisesti STTK:lle, jonka alainen liitto myös Tehy on. Ilta-Sanomien (17.3.2008) mukaan ”tehdassaleissa on ollut rauhallista, mutta konttorin puolella on tökkinyt”. Monet lehdet kirjoittivat uutena aspektina myös poliitikkojen sotkeutumisesta tulopolitiikkaan, mutta tupovuosinahan hallitus nimenomaan istuu neuvottelupöydässä kolmantena osapuolena. Huomionarvoista onkin ennemmin se, etteivät hallitus ja poliitikot kuulu liittokierroksen neuvottelijoihin, mutta silti vuoden 2007 liittokierroksen kulkuun he innolla puuttuivat.

Tehyn joukkoirtisanoutumisuhka toi esiin mielenkiintoisia аспекteja sekä uutisoinnissa (ks. luku 4.4) että lain tulkinnassa. Perustuslaki takaa Suomessa työntekijän lakko-oikeuden. Joukkoirtisanoutumalla Tehy voi kuitenkin kiertää lakkoiluun liittyviä lakipykäliä ja välttää esimerkiksi suojatyövelvollisuuden. Tehyn tilanteesta ei voikaan puhua lakkona, vaan nimenomaan työtaisteluna. Tosin jopa Tehyn puheenjohtaja Jaana Laitinen-Pesola puhui julkisuudessa nimenomaan hoitajien ”lakosta” (mm. Iltalehti 13.10.2007). Työoikeuden asiantuntijat ovat myös huomauttaneet, ettei laki tunne joukkoirtisanoutumista työtaistelumuotona, vaan lakiin on kirjattu työntekijän lakko-oikeus ja työnantajan työsulkuoikeus (Savon Sanomat 15.10.2007). Perustuslaissa on taattu myös kansalaisten peruspalvelut, mutta tähän Tehy ei ottanut kantaa, vaan totesi, ettei perustuslaki ole sen säätämä (Ilta-Sanomat 16.10.2007). Työnantaja puolestaan korosti erityisesti terveydenhuollon ammattilaisten lakiin pohjautuvaa auttamisvelvollisuutta eli virkavelvollisuutta. Vastakkain tässä asettuivatkin kaksi perusoikeutta: oikeus elämään ja oikeus työtaisteluun, kuten työoikeuden professori Kari-Pekka Tiitinen Keskisuomalaisessa (7.11.2007) kommentoi.

Lainopilliseksi kiistely meni viimeistään siinä vaiheessa, kun kuntatyönantaja haki työtuomioistuimelta tuomiota Tehylle. Työnantaja syytti Tehyä lainvastaiseen työtaisteluun yllyttämisestä, ja kanne koski nimenomaan virkasuhteessa olevia tehyläisiä. Tehy vastasi tähän jättämällä sekin oman kanteensa työtuomioistuimeen. Tehyn kanne koski työnantajia, jotka ovat ilmoittaneet panevansa irtisanoutuvien hoitajien paikat avoimeen hakuun. Tehyn mukaan tämä on työnantajan omaa työtaistelua Tehyä vastaan. Lopulta työtuomioistuin totesi Tehyn hankkeen osittain lainvastaiseksi, ja Tehy veti reilut

700 virkasuhteista hoitajaa pois työtaistelun piiristä. Tehyn työnantajaa vastaan nostamat kanteet kaatuivat.

Juridista kiistaa aiheutui myös siitä ovatko ammattijärjestöjen kautta tehdyt joukkoi irtisanoutumislistat oikeudellisesti päteviä vai täytyykö irtisanoutuvien ilmoittaa erostaan henkilökohtaisesti esimiehelleen. Tässä Tehyn ja kuntatyönantajan mielipiteet erosivat jyrkästi. Työsopimuslain mukaan irtisanoutuminen pitää tehdä henkilökohtaisesti. Työministeri Tarja Cronbergin tulkinnan mukaan joukkoero voidaan kuitenkin tässä tapauksessa hyväksyä päteväksi (Helsingin Sanomat 17.10.2007). Tästä heräsi mediassa kysymyksiä siitä, onko laki kaikille sama, jos sitä voidaan noin tilannekohtaisesti alkaa tulkita. Samalla spekulointiin myös sitä pelkääkö Tehy irtisanoutuvien määrän laskevan, jos jokainen hoitaja joutuu irtisanoutumaan vielä työnantajalleen henkilökohtaisesti.

Lopulta Kunnallinen työmarkkinalaitos vaati jokaiselta irtisanoutumisen allekirjoittaneelta hoitajalta varmistuksen lähtöhalustaan antamalla heille henkilökohtaisen varmistuskirjeen, johon vastaamalla lähtönsä pystyi perumaan. Irtisanoutumisensa perui Helsingin Sanomien (30.10.2007) mukaan muutama sata hoitajaa. Irtisanoutuminen on henkilökohtainen asia, eikä Tehy lupauksistaan huolimatta olisi voinut taata jokaiselle irtisanoutuneelle paluuta samaan tehtävään. Varsinkin viranhaltijan irtisanoutuessa laki vaatii viran laitettavaksi julkiseen hakuun. Listoista kiistelyn keskellä esiin nousi myös mielipiteitä, joiden mukaan tällainen riitely on tyhjämpäiväistä ”lillukanvarsiin takertumista” ja ennemminkin tulisi keskittyä siihen, miten joukkoi irtisanoutumiselta kokonaisuudessaan voitaisiin välttyä (esim. Tehyn järjestöyksikön johtaja Viljakainen Helsingin Sanomissa 17.10.2007 ja kolumnisti Raili Nurvala Iltalehdessä 30.10.2007).

Merkittävin ja historiallinen lainopillinen piirre koski kuitenkin eduskunnan 15.11.2007 hyväksymää lainmuutosta, jonka avulla Tehyn alkavaan työtaisteluun olisi voitu puuttua ja myös irtisanoutuneet hoitajat olisi ollut mahdollista määrätä töihin. Tämä väliaikainen potilasturvalaki, jota mediassa nimitettiin pakkolaiksi, jakoi sekä oikeusoppineiden ja poliitikkojen mielipiteitä. Uuden lain mukaan myös irtisanoutunut hoitaja voidaan määrätä potilasturvatyöhön, ja tästä työstä kieltäytyminen johtaa sakkoihin. Laki tarkoitettiin sovellettavaksi vain Tehyn irtisanoutumisiin. Muun muassa Euroopan parlamentin oikeusasiamiehenä tunnettu Jacob Söderman kritisoi lakia kansainvälisen oikeuskäytännön vastaisena (Savon Sanomat 17.11.2007). Södermanin mukaan laki avaa pahimmillaan

mahdollisuuden laillisten työtaistelujen murtamiseen. Toisaalta painavana perusteena laille nähtiin kaikista tärkein: ihmisten hengen ja terveyden turvaaminen. Ilta-Sanomat (12.11.2007) kirjoittaa oikeuden elämään olevan tärkeämpi perusoikeus kuin oikeus joukkoirtisanoutua, ja samainen kanta tuntui nousevan esiin yleisemminkin sekä lehtien pääkirjoituksissa että kansalaisille tehdyissä gallup-kyselyissä.

Potilasturvalain säätäminen on Suomen historiassa ensimmäinen kerta, kun eduskunta on säätänyt työtaisteluoikeutta rajoittavan lain. Potilasturvalaki voi toimia ensimmäisenä askeleena ja jatkossa samantyyllisen lain säätäminen uusien työtaistelutilanteiden yhteydessä on mahdollisesti helpompaa. Tämä niin sanottu Tehy-laki on merkittävä ovenavaus tulevaisuutta ajatellen.

Tehyn työtaistelun myötä esiin nousi monia uusia elementtejä työmarkkinakäytännöissä. Eduskunta päätti potilasturvalain myötä ennen kuulumattomasti työtaistelun rajoista. Toisaalta myös lakkouhka itsestään oli poikkeuksellinen: koskaan aiemmin yksikään ammattiliitto ei ole uhannut niin massiivisella joukkoirtisanoutumisella kuin Tehy vuonna 2007. Tehyn työtaistelun opetuksia tutkitaan varmasti tarkkaan, kun jokin ammattijärjestö seuraavan kerran miettii mahdollisuuksiaan työtaistelutoimiin. Liittokierroksen jälkeen pelisääntöjen tarkistamista vaadittiinkin sekä ammattijärjestöjen että median taholta. Uutena piirteenä koko sopimuskierrosta ajatellen ei myöskään pidä unohtaa sitä, että aiemmilla liittokierroksilla voittajia ovat olleet yksityissektorin vientialat, mutta nyt julkinen sektori ylsikin niitä parempiin korotuksiin. Myös mediajulkisuus oli jokseenkin poikkeuksellista (ks. luku 4.4).

Vaikka syksyn 2007 aikaisista 22 lakonuhkasta vain viisi johti lakkoon, vaativat työnantajajärjestöt työmarkkinoiden pelisääntöjen tarkistamista liittokierroksen jälkeen. Työnantajapuoli haluaa erityisesti eroon laittomista lakoista ja Tehyn työtaistelu-uhan innoittamana vaatii työtaisteluiden rajaamista tarvittaessa pakkokeinoin. Myös palkansaajapuolella varsinkin SAK yhtyy Lauri Ihalaisen johdolla vaatimukseen suojelutyön pelisääntöjen tarkastamisesta, jottei Tehyn antama esimerkki yleisty. Jos työmarkkinajärjestöt pystyvät yhdessä sopimaan työtaisteluiden rajaamisesta, ei valtion jatkossa tarvinne puuttua asiaan Tehy-lain kaltaisilla tavoilla. Jos jatkossa siirrytään hajautetuille liittokierroksille, myös työtaisteluiden riski voi kasvaa. Tällöin yhteiset pelisäännöt tulevat todella tarpeeseen.

Kuten edellä on jo todettu, Tehyn työtaistelutoimien myötä suomalaiselle työtaistelukentälle nousi uusia elementtejä. Koskaan aiemmin yksikään liitto ei ole uhannut yhtä massiivisella joukkoirtisanoutumisella kuin Tehy. Koskaan aiemmin eduskunta ei myöskään ole lailla puuttunut sinällään laillisiin työtaistelutoimiin. Jatkossa on mielenkiintoista seurata kopioituvatko nämä mallit myös muiden alojen toimintaan. Tarkastellessa vuoden 2007 liittokierrosta Tehyn työtaistelu-uhkaa ei voi sivuuttaa.

3.4 Sopimusjärjestelmään vaikuttavia työelämän muutoksia

Käytyäni läpi luvussa 2 työelämän muutoksia sekä nyt luvussa 3 suomalaista työsopimusjärjestelmää ja sen muutosta kokoaan kertauksen vuoksi vielä yhteen työelämän uusia trendejä, jotka vaikuttavat myös suomalaiseen työmarkkinamalliin. Selvennän Timo Kauppisen (2005) avulla, kuinka työelämän muutokset muuttavat tupojärjestelmää. Kauppisen (2005, 334) mukaan suomalainen työmarkkinamalli muuttuu sysäyksittäin murroskausina. Pro graduni perusteella vuotta 2007 voi pitää juuri yhtenä tällaisena murroskautena.

Timo Kauppinen (2005) kokoaa osuvasti yhteen työelämän ”megatrendejä” ja niiden mukanaan tuomia haasteita. Kauppinen luettelee myös tässä työssä jo käsittelemiäni työelämää kohtaavia muutoksia sekä niiden vaikutuksia sopimusjärjestelmään:

- 1) Globalisaatio, joka kiihtyy kaupanesteiden poistumisen johdosta. Globalisaation myötä yritykset voivat etsiä kilpailuetuja palkkakilpailun myötä ja suomalaiset yritykset joutuvat nekin sopeutumaan maailmanlaajuiseen kilpailuun. Tällöin suomalaisen sopimusjärjestelmän haasteena on löytää keinot Suomen kilpailukyvyyn säilyttämiseen ja lisäämiseen.
- 2) EU, joka komission ja parlamentin johdolla antaa uusia määräyksiä ja pyrkii harmonisoimaan jäsenmaiden kehitystä. Tämä koskee myös työelämää. Tällöin työmarkkinajärjestöjen täytyy laatia työehtosopimukset EU-normeja vastaaviksi ja oppia soveltamaan uusia lakeja ja normeja uudessa Euroopan laajuisessa toimintaympäristössä. Laajenemisensa myötä EU luo suomalaiselle tulopolitiikalle myös paineita pitää Suomi kilpailukykyisenä ja luoda Suomi houkuttelevaksi uusille ulkomaisille investoijille. Tähän liittyvät myös palkka- ja työnlaatukysymykset.

- 3) Verkottuminen ja palveluyhteiskunta, jotka luovat uusia käytänteitä työelämään. Yhteiskunta tarjoaa palveluita ympäri vuorokauden ja teollinen työ vähenee palveluiden lisääntyessä. Työmarkkinajärjestöjen on opittava toimimaan verkostotaloudessa ja turvattava työntekijöiden edut joustavissa palvelutehtävissä.
- 4) Joustot, jotka ovat tulleet pysyvästi työelämään. Työsopimusneuvotteluilla on löydettävä yhteiset säännöt paikallisille neuvotteluille, jotka turvaavat työntekijöiden edut ja edistävät samalla (alakohtaista) joustamista.
- 5) Yrittäjäyys ja yritysten etiikka, jotka lisäävät erilaisia toimintatapoja yhteiskunnassa.
- 6) Työn uudet muodot: Tietotyö muuttaa sekä työn sisältöä että organisointia. Määräaikaiset ja osa-aikaiset työsuhteet nousevat kokopäivätyön rinnalle ja myös itsensä työllistävien määrä kasvaa. Tämä lisää haasteita työsopimusjärjestelmälle, kun työnteon tavat erilaistuvat.
- 7) Tietoyhteiskunnallistuminen: Suomi sijoittuu kärkimaiden joukkoon tietoyhteiskuntaan siirtymisessä. Johtopaikalla ei kuitenkaan pysytä ilman jatkuvaa kouluttautumista, kehittymistä ja uusia haasteita. Inhimillisen pääoman kehittäminen nousee entistä tärkeämmäksi. Työmarkkinajärjestöiden täytyy osata säilyttää ja kehittää sosiaalista pääomaa ja luottamussuhteita. (Kauppinen 2005, 334–336.)

Työnkuvan muutos ja uusi individualistisempi työ heijastuu myös työsopimusjärjestelmän muutokseen. Kun työstä tulee entistä yksilöllisempää ja informaatiopitoisempaa, voi myös ammatillisen järjestäytymisen tarve laskea. Jäsenkatoa vauhdittavat myös teollisuuden työpaikkojen vähentyminen ja nuorten passiivisuus. Kuten jo edellä on todettu, mikäli entistä vähäisempi osa työntekijöistä kuuluu jatkossa ammattiyhdistyksiin, ei tämä voine olla vaikuttamatta myöskään sopimusjärjestelmään, jossa ammattiyhdistykset neuvottelevat keskenään. Tämä taas näkyy selvänä käänteenä yksilöllisemmän sopimusjärjestelmän suuntaan. Toisaalta samaan aikaan mm. Akava kasvattaa jäsenmääräänsä, mikä on sekin merkki työnkuvan muuttumisesta ja esimerkiksi koulutustason noususta ja asiantuntijatyön lisääntymisestä. Ihmisiä koulutetaan nykyään yhä korkeamman asteen tutkintoihin. Huomionarvoinen kuriositeetti ammattijärjestöihin liittyen on myös muutos kommunikointikanavissa. Enää vappupuheet eivät ole paras

mahdollinen tapa saavuttaa ihmisten huomiota. Tässä suhteessa nykynuoret elävät erilaisia aikoja kuin isovanhempansa.⁷

Globalisoitumisen myötä tuposta voi tulla riittämätön tai tarpeeton. Mika Helanderin mukaan viime aikojen teollisuuden joukkoirtisanomiset ovat esimerkki tupomekanismin riittämättömyydestä globaalissa maailmassa. Helander mainitsee tupon vaarana olevan se, että tyydytään tuijottamaan vain kansallista etua. (Helander 2008, 13.) Nykymaailman globaalien työnantajien ei tarvitse välittää yhdestä maasta, vaan tuotannon voi aina korvata toisissa maissa. Näin ollen maailmanlaajuisen työnantajan ei toisaalta edes tarvitse välittää laajoista tuposopimuksista. Myös vuoden 2007 liittokierroksen sanottiin olleen nimenomaan työnantajapuolen valinta (ks. luku 4.1).

Suomalainen työsopimusjärjestelmä on muutospainneiden alla, kun maailma ympärillä ja sitä myöten myös työ muuttuvat. Aiheuttaako työnkuvan muutos sen, ettei tupoa enää tarvita? Seuraavaksi tarkastelenkin työmarkkinaneuvottelujärjestelmämme mahdollisia vastausvaihtoehtoja työn muutoksen mukanaan tuomiin uusiin tuuliin.

3.5 Muuttuvatko työmarkkinaneuvottelut Suomessa?

3.5.1 Tupo vastaa uusiin haasteisiin

Vaikka vuonna 2007 vuorossa oli liittokierros, ei tupoa silti ole välttämättä lopullisesti kuopattu. Arvo Myllymäen mukaan tulopoliittisia kokonaisratkaisuja on totuttu pitämään liittokohtaisia ratkaisuja parempina. Syinä tähän Myllymäki listaa seuraavat seikat:

- 1) kokonaisratkaisujen ansiosta voidaan toteuttaa solidaarista palkkapolitiikkaa
- 2) hallitus voi kontrolloida talouspolitiikkaa
- 3) tuporatkaisu takaa sosiaaliturvan kehittämisen järjestöjen haluamaan suuntaan.

Heikkoutena puolestaan pidetään sitä, etteivät liittokohtaiset erityisongelmat tule kokonaisratkaisuihin riittävästi huomioiduksi. (Myllymäki 1979, 175.)

⁷ Ammattiyhdistysliikkeen kehitystä ja varsinkin jäsenmäärän muutoksia olisi mielenkiintoista pohtia enemmänkin, varsinkin kun ay-liikkeellä on suuri vaikutus suomalaiseen työneuvottelujärjestelmään. Ay-liikkeen tarkastelu on kuitenkin aiheena niin laaja, että jätän asian seuraavan tutkimuksen alle.

Myllymäen listalta varsinkin solidaarinen palkkapolitiikka on aiheuttanut kysymyksiä näin 2000-luvun neuvotteluiden yhteydessä. Mielenkiintoista tämän työn kannalta on, että jo vuoden 1972 sopimuksen yhteydessä muun muassa tulopoliittinen virkamies Liinamaa oli vakuuttunut siitä, että jos solidaarisen palkkapolitiikan kehitystrendi jatkuu, se ennen pitkää johtaa liittokohtaisiin työsopimusratkaisuihin, jolloin taas mahdollisuudet harjoittaa pienituloisia suosivaa palkkapolitiikkaa heikentyy (Myllymäki 1979, 136). Nyt vuoden 2007 liittokierroksen jälkeen varsinkin EK kiitteli nimenomaan solidaarisen palkkapolitiikan murtumista, vaikka toisaalta käyty liittokierros oli erikoinen juuri siksi, että jonkinlainen yleinen palkkalinja pääsi kuitenkin syntymään.

Tutkija Juho Saaren (2003) mukaan nimenomaan juuri tulopoliittinen järjestelmä on merkittävä tekijä Suomen kansainvälistä kilpailukykyä ajatellen. (Toisaalta tämä näkemys myös jakaa mielipiteitä: tupojärjestelmän tuoma jäykkyys voi myös entisestään vaikeuttaa kansainvälisiin muutoksiin reagoimista ja siten johtaa kilpailuun siitä, mihin maahan yrityksen kannattaa sijoittua.) Saari kirjoittaa tupon takaavan ennen kaikkea työrauhan ja toisaalta yhteinen, keskitetty palkkalinja myös estää liittojen välisen palkkakilpailun. Näin ajateltuna tupo nimenomaan vastaa globalisaation haasteisiin aikaansaamalla maltillisen tulo- ja työvoimakustannusten kehityksen, mikä taas voi nousta entistä tärkeämmäksi yritysten menestystekijäksi kansainvälisessä kilpailussa ja EU:ssa. (Saari 2003, 343.)

Kolmikannan toimivuus edellyttää vahvaa luotettavuutta kaikilta osapuolilta. Elinkeinoelämän keskusliiton työmarkkinajohtaja Seppo Riskin⁸ mukaan kolmikanta on hyvä renki, mutta huono isäntä. Toimiakseen tupojärjestelmä vaatii poliittista ohjausta ja rohkeutta, sillä nopeasti muuttuvassa maailmassa viivytystaisteluihin ei ole varaa. Riski toteaa Suomen kaltaisen pienen maan kuitenkin tarvitsevan nimenomaan yhteistyötä ja laajaa yhteisymmärrystä, jotka ovat hänen mukaansa myös olennainen osa demokratiaa. Tähän liittyy suuri vastuu. Kolmikannan yksi etu onkin nimenomaan se, että asioiden valmisteluun saadaan paras mahdollinen asiantuntemus ja toteutukseen sitoudutaan vahvasti. (Helsingin Sanomat 28.1.2007.) Kolmikantaisuus voi kuitenkin toimia kaksiteräisenä miekkana, mikäli tuponeuvottelujen yhteydessä eduskunnan asema erilaisten (muun muassa lainsäädännöllisten) uudistusten valmistelussa heikkenee ja

⁸ Eeva-Liisa Inkeroinen aloitti Elinkeinoelämän keskusliiton työmarkkinajohtajana kesäkuussa 2008 Seppo Riskin jäätyä eläkkeelle. Tässä työssä puhun kuitenkin Seppo Riskistä EK:n työmarkkinajohtajana, sillä tarkasteluajankohtana hän toimi vielä kyseisessä virassa ja antoi kommenttinsa nimenomaan työmarkkinajohtajana.

etujärjestöjen vaikutusvalta puolestaan kasvaa. Tähän miekan kaksiteräisyyteen Riski nimenomaan viitanee vaatimuksillaan poliittisesta ohjauksesta ja luottamuksesta.

Savon Sanomien (23.2.2007) mukaan uudenlainen joustava ja alakohtaiset erot huomioon ottava tupo on varmin vaihtoehto turvata Suomen menestys euroalueella. Työmarkkinahistoria todistaa, päätoimittajan mukaan, tulopoliittisilla ratkaisuilla saavutettavan aina paremman tuloksen kuin liittokierroksilla, jolloin tupoa ei syystä tai toisesta saada syntymään. Tupo voi toimia keinona kahlita liittojen kansantalouden kannalta liian kallista oman edun tavoittelua (Korkman 2007, 34). Liittokierroksella palkankorotuksia ei välttämättä määritelläkään alan tuottavuuden mukaan, vaan sen mukaan, mitä toiset palkansaajaryhmät saavat. Tupon puuttuessa jokainen liitto voi yrittää vaatia enemmän kuin muut. Toisaalta myös saman vaatiminen voi johtaa kiperiin tilanteisiin, kuten vuoden 2007 liittokierroksen hoitajien työselkkaustilanne osoitti. Tärkeintä tupon säilymisen kannalta olisikin varmasti sopeuttaa se muuttuviin oloihin ja uuteen työelämään.

On myös muistettava, kuten jo mainittu, että tupoa on haudattu usein aikaisemminkin. Kierroskohtaiset ongelmat ammattijärjestöt voivat kiertää jättäytymällä tupon ulkopuolelle, mutta siltikään tämä ei kaada tupoa, jos mukaan saadaan riittävästi muita järjestöjä. Monet ammattijärjestöt ovatkin olleet yhden kierroksen sivussa ja palanneet taas mukaan seuraavalle kierrokselle. Lisäksi myös etujärjestöjen toimintaan kohdistuva kritiikki elää selvästi sen mukaan, kuinka voimakas ja yhtenäinen etujärjestökenttä milloinkin on (Myllymäki 1979, 199). Vaikka esimerkiksi viime vuonna 2007 vuorossa olikin liittokierros, ei se välttämättä tarkoita koko tuposopimusjärjestelmän olevan historiaa. Liittokierrosta voi taas seurata tupokierros, kuten menneisyydessä on käynytkin.

Tulopoliitiikan asiantuntija, entinen kauppa- ja teollisuusministeri Seppo Lindblom kirjoitti Helsingin Sanomissa jo joulukuussa 2004 suomalaisen tupopolitiikan tulleen tienhaaraan. Lindblom kyseenalaistaa artikkelissaan koko tupojärjestelmän oikeutuksen. Kuitenkin tupo saa myös kiitosta, ja tämä näkyi hämmentävästi myös vuoden 2007 liittokierroksella, kun yhtäkkiä ennen parjattua tupoa ja keskitettyjä neuvotteluja kaipailtiin takaisin. Mielestäni tämän kaltainen tupo-nostalgia kertoo myös yleisestä lehtien palstojen mielialasta: mikään ei koskaan ole hyvin. Kun neuvotellaan keskitetysti, toiveet ovat liittokierroksen

suunnassa. Kun liittokierros vihdoinkin tulee, todetaan keskitettyjen neuvottelujen olevan se parempi ratkaisu.

3.5.2 Tupo kuolee

Tuposta ja sen toimivuudesta on kannettu huolta jo vuosia. Ongelmia on löydetty tuposopimusten kattavuudesta (kun osa ammattiliitoista jättäytyy tupon ulkopuolelle) ja toisaalta on harmiteltu myös keskitettyjen sopimusten jäykkyyttä. Sixten Korkman kirjoittaa keskitetyn sopimisen sopivan paremmin standardoidun massatuotannon kuin eriytyvän informaatioteknologian maailmaan. Kun informaatioteknologia ja palvelusektori ovat muodostuneet keskeisiksi tekijöiksi työssä ja taloudessa ja kun yritykset valmistavat entistä eriytyneempiä tuotteita, myös joustavuus eri ongelmatilanteissa on entistä oleellisempaa. Korkman huomauttaa Suomen kansantalouden ja työmarkkinoiden toimintaympäristön olevan tänään aivan toinen kuin pari vuosikymmentä sitten. (Korkman 2007, 41–42.)

Kuka sitten voittaa ja kuka häviää, mikäli tupojärjestelmä kuopattaisiin? Yhtenä tupon heikkoutena voidaan nähdä vallankäytön läpinäkyvyyden ja vallankäyttäjän hämärtyminen. Mikä kolmesta neuvotteluosapuolesta käyttää ”todellista” valtaa: työntekijät, työnantajat vai valtio? Kun vallankäyttö hämärtyy, mukaan tulevat myös vastuuongelmat. Vuoden 2004 tupokierroksella törmäsin muun muassa väitteisiin siitä, kuinka valtio joutuu tupopöydässä vain katselemaan sivusta, kun muut määrittävät sen kannalta keskeisten poliittisten ratkaisujen sisällön (esim. Helsingin Sanomat 17.12.2004).

Toisesta perspektiivistä katsottuna myös valtion voi nähdä toimivan tupon kautta liikaa yhteiskuntalohkoilla, joille se ei perinteisesti kuulu. Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n työmarkkinajohtaja Seppo Riski kirjoittaa Helsingin Sanomissa (28.1.2007) hallituksen siirtävän omaa poliittista vastuutaan kolmikantaan. Riski kuitenkin myöntää yhteisten neuvotteluiden olevan toisaalta varsin hyvä keino viedä yhteiskunnan uudistuksia eteenpäin. Tämän näkemyksen mukaan hallitus siis ikään kuin ulkoistaa politiikkaa muille toimijoille. Myös Sixten Korkmanin mukaan korporatistien ja demokratian suhde on ongelmallinen. Konkreettiseksi esimerkiksi hän nostaa verojen ehdollistamisen tupoon:

”Suomessa ajatellaan, että veroja ei voi keventää ilman tupoa ja että tupoa ei voi syntyä ilman veronkevennyksiä” (Korkman 2007, 56).

Huomattavaa on, että edellä käsitellyt Riskin ja Korkmanin näkemykset ovat osaltaan ristiriitaiset: Riskin mukaan nimenomaan hallitus käyttää valtaa ja siirtää vain vastuutaan toisille, kun taas Korkman näkee työmarkkinajärjestöjen kaapanneen valtaa ja sitoneen poliittisten päättäjien kädet. Varsinkin tupoihin kytkeytyvien lainsäädäntöuudistusten yhteydessä voitaneen sanoa varsinaisen päätöksenteon tapahtuvan eduskunnan ulkopuolella, vaikka virallinen lainsäädäntömenettely toki tapahtuu lainmukaisesti. Tupon tulevaisuuden kannalta olennaista on juuri se, kuka valtaa käyttää, kun tuposta sovitaan. Ja jos tällä taholla on paljon valtaa, voidaanko edes olettaa tupon koskaan lopullisesti olevan historiaa? Tupo ja kolmikantayhteistyö ovatkin hyvin riippuvaisia vallitsevasta poliittisesta ilmapiiristä.

Yritysmailman näkökulmasta tulopoliittisten kokonaisratkaisujen ajan voi nähdä jo olevan historiaa. Warkauden lehti (25.3.2008) kirjoittaa, että vaikka yksityisen sektorin työnantajat ovat aina olleet lapioimassa multaa tupon päälle, nyt näyttää siltä, ettei tupo enää haudastaan nouse. Olosuhteet ovat muuttuneet. Elinkeinoelämän keskusliiton työmarkkinajohtaja Seppo Riski toteaa Warkauden lehdessä (25.3.2008) keskittämisen sijasta nyt olevan kyse kokonaisuuden hallinnasta: ”Eri toimialat toimivat erilaisissa globaalien kilpailun olosuhteissa. Niitä ei voida puristaa samaan muottiin.” Tupot vakauttivat taloutta lamavuosina, mutta nykymaailmaan perinteinen tupo on liian jäykkä. (Warkauden lehti 25.3.2008.) Voi olla, että jatkossa sopimuskäytäntöjä räätälöidään entistä pienemmille ryhmille, kun tupopöydässä alkaa olla turhan monta erilaista järjestöä.

3.5.3 Tupon vaihtoehdot

Selkein vaihtoehto tulopoliittiselle keskitetylle sopimukselle on liittokohtainen paikallinen sopiminen. Tällöin alat sopivat työelämästä keskenään. Liittoihin siirtyvissä neuvotteluissa voi olla enemmän liikkumavaraa ja mahdollisuus huomioida eri alojen erikoispiirteet. Toisaalta liittokohtaiset neuvottelut heikentävät keskusjärjestöjen yhdessä lukkoon lyömien tavoitteiden pitävyyttä. Liittokohtaisesti sovittaessa eteen voi myös tulla tilanne, jossa kaikki ajavat kiivaasti vain omaa etuaan ilman minkäänlaista keskinäistä yhteisten

tavoitteiden koordinaatiota. Näin ollen kiihtyvä palkkakilpailu voi ajaa työmarkkinat entistä ahtaammalle. Tällaisia puheenvuoroja esiintyi myös vuoden 2007 liittokierroksella.

Palkkojen joustaminen on uudenlaisen työn myötä yksi suomalaisen keskitetyn tulopolitiikan ongelma. Keskitetyt palkkaratkaisut voivat johtaa liian jäykkään palkkarakenteeseen, eivätkä salli tarpeellisia alakohtaisia palkkajoustoja. Jäykät palkat voivat puolestaan lisätä työttömyyttä, kun alalle ei ole varaa korkeiden palkkojen takia palkata lisätyövoimaa. Toisaalta vuoden 2007 liittokierros on myös herättänyt puheita palkkojen jäykkyydestä. Kun tupokierroksella alakohtaiset erityispiirteet jäävät huomiotta, liittokierroksella ongelmana on, että jokainen työntekijäliitto katsoo tarvitsevansa vähintään sen, minkä toisetkin ovat saaneet. Näin palkkaerot eivät hievahtakaan ja ongelma jatkuu. Warkauden lehti (13.10.2007) kysyykin pääkirjoituksessaan: ”Ovatko nykyiset palkkasuhteet niin kiveen kirjoitettuja, ettei niitä pysty muuttamaan sen paremmin keskitetyissä kuin liittokohtaisissa tuloneuvotteluissa?”

Jonkinlaista välimuotoa paikallisen ja keskitetyn sopimisen välillä näkyy myös ehdoteltavan. Esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa on vallalla malli, jossa palkat neuvotellaan paikallisesti, mutta yhteisellä palkkakoordinaatiolla palkankorotukset pidetään maltillisina. Paikallisen sopimisen ei välttämättä tarvitsisikaan tarkoittaa sopimusalojen välisen koordinaation päättymistä. Koska Suomessa ammattiyhdistysliikkeellä ja keskusjärjestöillä on historiallisesti vahva asema, voi näiden olla vaikea hyväksyä mahdollista roolinsa kaventumista.

Sixten Korkman (2007, 45) käyttää tähän liittyen termiä *keskitetty hajauttaminen*, jolla hän tarkoittaa järjestöjen yhteistoimintaa työrauhan ylläpitämiseksi samalla, kun varsinkin palkanmuodostuksesta sovittaisiin entistä hajautetummin. Tällaiset termit voivat tosin aina toimia ikään kuin kermavaahtona kakun päällä: kakku näyttää syötävän hyvältä, vaikka todellinen sisus jääkin näkymättömiin. Kuitenkin juuri keskitetyn hajauttamisen kaltaisia ehdotuksia nousi esille liittokierroksen 2007 jälkeen. Varsinkin lakkoilun ja kustannusten liiallisen kasvun välttämiseksi yhteistä koordinaatiota kaipailaan sekä työnantaja- että työntekijäpuolella. Kuten edellä mainittiin, järjestelmä olisi jotakuinkin tupon ja puhtaan liittokierroksen välimuoto. Liittokierroksen 2007 jälkeisessä kommentoinnista (ks. luku 5) huomionarvoista onkin, kuinka samalla kun tupoa ollaan porukalla hautaamassa,

rakennetaan jo kilpaa uutta järjestelmää, joka on tuponkaltainen, mutta jota ei kutsuta tupoksi. Mitä tupoon tulee, nimellä on väliä.

Oleellista onkin se, että vaikka tuposopimusmuoto haudattaisiin, kolmikantainen yhteistyö voi silti jatkua. Talouselämän kolumnisti Johannes Koroma (8.6.2007) kirjoittaakin tupon olevan ”vain” sopimusmuoto, mutta kolmikannan olevan päätöksentekoa. Yleensä nämä kaksi kuuluvat vahvasti yhteen, mutta mikäli kolmikantainen yhteistyö jatkuu myös ilman tupoa, voivat ay-liike ja hallitus edelleen koordinoita suuria linjoja yhteistyössä. Liittokierroksella 2007 tämänsuuntainen kehitys näkyi Matti Vanhasen hallituksen luvatta jatkaa kolmikantayhteistyötä tupon kaatumisesta huolimatta. Tämä tarkoittaa hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen halua etsiä yhdessä ratkaisuja laajoihin työelämää koskettaviin lainsäädäntökysymyksiin. Näin keskusjärjestöjä tarvitaan jatkossakin, vaikka keskitetty tuposopiminen jäisikin historiaan.

4 PUHEENVUOROJA LIITTOKIERROKSELLA 2007

4.1 Etujärjestöt

Sekä työnantaja- että työntekijäpuolen etujärjestöjen asema ja vaikuttamisen perusta nojaa sekä lainsäädäntöön että järjestöjen vallankäytön legitiimisyydelle, joka puolestaan perustuu jäsenistön antamaan tukeen. Etujärjestöjen vallankäytöllä on vankka pohja, kun huomioon otetaan myös järjestöjen käytössä olevat resurssit, kuten suuri joukkovoima, keskitetty organisaatio ja runsaat käyttövarat. Vallankäyttökeinoina etujärjestöt turvaavat sekä yhteistyöhön että painostukseen. (Myllymäki 1979, 187.)

Etujärjestöjen asemasta ja tehtävistä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa esitetyt kannanotot ovat olleet kirjavia. Kannanotoilla on sekä selvä yhteys päivänpolitiikkaan että etujärjestökentän voimakkuuteen. Tulopoliittisten kokonaisratkaisujen myötä etujärjestöt ovat olleet merkittävässä asemassa lainsäädäntöprosessissa ja siten myös puuttuneet laajemminkin yhteiskuntapolitiikkaan ja ylimpien valtioelinten toimintaan. (Myllymäki 1979, 203–204.) Nykyään etujärjestöjä ei voi sivuuttaa kansantaloudellisia päätöksiä tehtäessä. Ja eihän ensimmäistäkään tuposopimusta olisi voinut olla ilman etujärjestöjen ja valtion laajaa yhteistyötä.

Myllymäen (1979) mukaan etujärjestöillä on tärkeä rooli demokratian toteutumisessa. Kun valtion tehtävät ovat lisääntyneet, on entistä tärkeämpää korostaa kansalaisten vallankäyttäjii kohtaan suorittamaa kontrollia. Etujärjestöt voivat näin vapaaehtoisella edunvalvonnallaan lisätä ja monipuolistaa kansalaisten osallistumismahdollisuuksia. Myllymäen mukaan etujärjestöjen valpas parlamentaarisen vallankäytön seuraaminen toteuttaa ja edistää kansanvaltaista kontrollia. (Myllymäki 1979, 205–206.) Tässä yhteydessä on kuitenkin hyvä kysyä, kuka etujärjestöjen piirissä ne isot ja pienet päätökset todellisuudessa tekee. Jos kyseessä on niin sanottu sisäpiiri, voiko toiminnan sanoa oikeasti turvaavan demokratian toteutumisen?

Valtiosuhteen lisäksi tärkeää on myös huomioida etujärjestöjen keskinäiset suhteet. Etujärjestöjen vallankäyttöhän perustuu järjestöjen muodostaman ay-liikekokonaisuuden lisäksi nimenomaan eri järjestöjen erityisintresseihin. Tupojen on näin nähty toimivan

työrauhan ylläpitäjinä, kun etujärjestöjen suhteet ovat välillä natisseet liitoksistaan. Seuraavaksi tarkastelenkin etujärjestöjen julkisuudessa esittämiä kommentteja liittokierroksella 2007 ja pyrin löytämään sekä yhtäläisyyksiä että eroja etujärjestöjen kannanotoissa liittyen tupojärjestelmän toimivuuteen. Selvyiden vuoksi tarkastelen erikseen sekä työnantaja- että työntekijäpuolta. Työntekijäpuolella keskusjärjestöjä on kolme: Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ja ylempiä toimihenkilöitä edustava Akava. Työnantajapuolta edustaa Elinkeinoelämän keskusliitto EK.

4.1.1 Työnantajat

Vuoden 2007 liittokierros oli selvästi työnantajapuolen valinta. Liittokierros näyttäytyi oivana tilaisuutena korjata työmarkkinoiden palkkajäykkyksiä ja vanhentuneita rakenteita. Elinkeinoelämän keskusliiton toimijoiden mukaan tulopoliittinen malli on mennyttä maailmaa ja sopii huonosti nykyiseen globaaliin talouteen, joka edellyttää joustavaa sopimuskäytäntöä. Tarkasteluvuoden 2007 liittokierroksen jälkeen EK ilmoitti keväällä 2008, ettei se enää jatkossa neuvotele tuposopimuksista ja heitti näin multaa tupon arkulle.

Varsinkin Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n toimitusjohtaja Sixten Korkman on ollut vahvasti ajamassa tupoa alas. Korkmanin mukaan työmarkkinajärjestöille kuuluisi vain rooli neuvotteluiden pelisääntöjen sopijana, kun taas palkat tulisi sopia paikallisella tasolla ilman valtakunnallisia yleiskorotuksia. Korkmanin mielestä palkkojen tulisi muuttua sen mukaan, millä alalla on pulaa työvoimasta ja millä ylitarjontaa. Tähän tupojärjestelmä ei pysty. Korkman myös korostaa, etteivät hallituksen veroratkaisut saa olla kytköksissä tupoon. Kuitenkin Korkman antaa myös kiitosta suomalaiselle vahvalle ay-liikkeelle pitäen järjestöjen sopimustoimintaa ankaraa lainsäädäntöä järkevämpää. (Helsingin Sanomat 24.2.2007; Korkman 2007.)⁹

Elinkeinoelämän keskusliiton EK:n työmarkkinajohtaja Seppo Riski sanoo tupon olevan aikansa elänyt. Hänen mukaansa tupot eivät täytä (yritysten) vaatimuksia tänään eivätkä huomenna. Riski kannattaa paikallisen sopimisen mallia, jossa yritysten erilaisuus otetaan huomioon ja työntekijöitä kannustetaan tuottavuuteen. Riskin mukaan seuraavilla

⁹ Ks. lisää Korkmanin näkemyksiä luvussa 3.5 Muuttuvatko työmarkkinaneuvottelut Suomessa?

kierroksilla paikallista sopimusta täytyy entisestään lisätä. Vaikka Riski onkin valmis hautaamaan tupon, keskusjärjestöä tarvitaan hänen mukaansa vielä koordinaatiotehtäviin ja huolehtimaan Suomen kilpailukyvästä ja työllisyydestä. (Keskisuomalainen 26.10.2007; Savon Sanomat 12.11.2007.)

Keskusjärjestöjen roolin muutoksessa Riski näyttää näin ollen olevan samoilla linjoilla työntekijäliittojen kanssa (ks. luku 4.1.2). Huomionarvoista on myös se, että Seppo Riskin jäätyä eläkkeelle EK lopetti samalla myös hänen virkansa ja pienensi työmarkkinajohtajan toimenkuvaa. Tämä tarkoittaa, että EK keskittyy jatkossa myös organisatorisesti käymään vain liitto- ja alakohtaisia neuvotteluja.¹⁰

Kun myös EK:n toimitusjohtaja Leif Fagernäs toteaa, ettei tuposta pitäisi enää edes puhua, näyttää melko selvältä, ettei työnantajapuoli todellakaan halua palata keskitettyihin ratkaisuihin. Fagernäs myöntää, että vuoden 2007 liittokierroksesta tuli palkkakilpailu, mutta pitää hyvänä, että samalla avattiin ovi toivottavalle kehitykselle ja yrityskohtaiselle palkanmuodostukselle (Iltalehti 22.12.2007). Fagernäsin mukaan liittokierros tuli työnantajapuolelle odotettua kalliimmaksi, mutta kiittelee silti ratkaisua, eikä näe paluuta tupoon enää mahdolliseksi. Kuten Riski edellä, myös Fagernäs kaipailee kaikkien työmarkkinaosapuolten välistä koordinaatiota myös jatkossa. (Keskisuomalainen 17.3.2008.) Fagernäsin ja Riskin näkemykset tuntuvatkin olevan lähes identtiset edellä luvussa 3.5.3 esitellyn Sixten Korkmanin *keskitetyn hajauttamisen* -ajatuksen kanssa. Työnantajapuoli ei suostu palaamaan tupoihin, mutta toivoo silti jonkinlaista liittojen välistä keskinäistä koordinaatiota.

4.1.2 Työntekijät

Sitkeäksi tupomieheksi kutsutun SAK:n puheenjohtaja Lauri Ihalaisen kannanotot koskien tupon tulevaisuutta muuttuivat selvästi pessimistisempään suuntaan vuosien 2007 ja 2008 aikana. Vielä keväällä 2007 Ihalaisen mielestä oli ennen aikaista sanoa, että tulopoliittisten kokonaisratkaisujen aika olisi ohi. Ihalainen korosti, ettei esimerkiksi Suomen laman jälkeinen menestys olisi ollut mahdollista ilman tupoa ja totesi, että on ennenkin kuullut tupon olevan kuollut ja kuopattu (Savon Sanomat 5.5.2007). Vuoden 2007 lopulla

¹⁰ EK:n uutena työmarkkinajohtajana aloitti Eeva-Liisa Inkeroinen kesäkuussa 2008.

Ihalainen jo kuitenkin myönsi, että nyt, kun keskeiset elinkeinoelämän vaikuttajat (kuten EK:n ja EVA:n johtajat) ovat vahvasti tupoa vastaan, pitää ay-liikkeen varautua siihen, että kyseiset vaikuttajat ovat myös kahden vuoden päästä samaa mieltä valmistauduttaessa seuraavaan sopimuskierrrokseen. (Pohjolan Sanomat 28.10.2007.) Kesäkuussa 2008 Ihalainen mainitsi jo pelkäävänsä jäävänsä viimeiseksi SAK:n puheenjohtajaksi, joka on allekirjoittanut tulopoliittisen sopimuksen (Helsingin Sanomat 18.6.2008). Syksyllä 2008 Ihalainen kuitenkin jo taas patisteli lehtien palstoilla hallitusta ohjaamaan työnantajat neuvottelemaan laajasta tulosopimuksesta (mm. Keski-suomalainen 14.9.2008; Savon Sanomat 19.9.2008).

STTK:n yhteyspäällikkö Matti Hynynen jakaa Ihalaisen myönteisen suhtautumisen tupoon ja kirjoittaa liittokierroksen 2007 jälkeen Elinkeinoelämän keskusliitonkin jo hylättyä tupomallin, ettei tupoa ole silti suinkaan vielä lopullisesti haudattu. Hynynen ennustaa Suomen säilyvän yhä maana, joka nojaa sopimiseen, yhteistyöhön ja kolmikantaan. Samalla Hynynen kuitenkin Ihalaisen tavoin huomauttaa, että kolmikannan sujuminen riippuu pitkälti puolueiden ja ay-liikkeen välisistä suhteista. (Kaleva 19.6.2008.) Hynynen vankka usko tupon paluuseen on hieman outoa ottaen huomioon työnantajapuolen jo selvästi sanoutuneen irti tupomallista.

Akavan vuonna 2007 väistynyt entinen puheenjohtaja Risto Piekka ennakoi paikallisen sopimisen kasvavan tulevaisuudessa oleellisesti. Silti hän on myös yksi keskitetyn tuposopimuksen kannattajista, tosin ei yhtä vahvasti kuin SAK:n ja STTK:n johtajat. Piekan mukaan tupo on säilytettävä taskussa, vaikka neuvottelut vietäisiinkin paikalliselle tasolle, ja hän korostaa keskusjärjestöjen tehtävää neuvotella hallituksen kanssa suurista kysymyksistä. Piekan mukaan paikallisen sopimisen lisääntyminen ei merkitse keskusjärjestöjen hautajaisia, vaan järjestöjen roolien muuttumista ja uusien neuvottelukäytäntöjen syntymistä. (Helsingin Sanomat 28.5.2007; Kaleva 3.6.2007.) Uusilla käytännöillä Piekka viitanee kolmikantayhteistyön jatkumiseen ilman tupoakin (ks. edellä luku 3.5.3). Myös Akavan uusi puheenjohtaja Matti Viljanen sanoo, ettei täysin anarkistinen työmarkkinamalli palvele kenenkään etuja, vaikka lisää joustavuutta tarvitaankin (Uutispäivä Demari 21.1.2008).

STTK:n puheenjohtaja Mikko Mäenpää muistuttaa työelämän uudistusten lähteneen aina nimenomaan tupon ja kolmikannan kautta, ja työelämän uudistaminen ilman tupoa on

hänen mukaansa vaikeaa (Uutispäivä Demari 31.5.2007). Mäenpää toteaa liittokierrokselle lähdön olleen työnantajapuolelta selkeä virhearvio (Kouvolan Sanomat 14.10.2007). Mäenpää onkin Lauri Ihalaisen ohella yksi selviten tuporatkaisuihin palaamista kannattava työmarkkinajohtaja, kun taas esimerkiksi Akavan Viljanen suhtautuu asiaan skeptisemmin. Myös Metallityöväenliiton parissa tupon säilyttämistä toivotaan. Liiton järjestösihteeri Lehtosen (Aamulehti 11.12.2007) mukaan tulopolitiikkaan palaaminen tukisi ay-liikkeen sisäistä solidaarisuutta ja yhtenäisyyttä porvarisoituvassa yhteiskunnassa. Lehtonen sanoo vuoden 2007 liittokierroksen ja liikkeen sisäisen nokittelun tukeneen vain ja ainoastaan työnantajia ja porvarihallitusta.

Palkansaajajärjestöjen välisissä suhteissa tuntuu olevan muutosta ilmassa, kuten Piekkari edellä arveli. Turun Sanomien (20.11.2007) mukaan Tehyn kiista on osa suurta tulopolitiikan kauden loppumisesta alkanutta palkkaryhmien ohimarssia: ”Keskiluokka on tyytymätöntä, koska se jäi tupojen aikaan solidaarisen palkkapolitiikan jalkoihin. Nyt se vaatii koulutustaan, kokemustaan ja vastuutaan vastaavaa palkkaa.” Vuoden 2007 liittokierroksella SAK:laiset alat joutuivatkin tyytymään vähempään kuin STTK:laiset ja Akavalaiset alat. Turun Sanomien mukaan SAK:lla on nyt vakava uudelleenarvioinnin paikka.

Metallityöväen liiton puheenjohtaja Erkki Vuorenmaa (Hämeen Sanomat 18.11.2007) sanookin, että jatkossa ammattiliittojen on tehtävä entistä enemmän yhteistyötä. Vuorenmaa kannattaa paluuta tupoon ja hänen mukaansa suomalaisen konsensuksen murtuminen voi johtaa vielä poikkeuksellisiin yhteenottoihin liittojen välillä. Tämä näkyikin jo keväällä 2008, kun SAK:n puheenjohtaja Lauri Ihalainen kaavaili julkisuudessa työntekijäjärjestöjen yhteistä palkkatavoitetta ja ”vastaiskua” työnantajille (Savon Sanomat 25.4.2008). SAK:n omien liittojensa neuvotteluiden koordinaation korostaminen voinee kertoa myös siitä, että SAK on hyväksynyt sen tosiseikan, ettei työnantajapuoli enää suostu neuvottelemaan tupoista.

Kysyttävä on, kuka valtaa jatkossa käyttää, jos paikallinen sopiminen yleistyy. Teknolohiteollisuuden työmarkkinajohtaja Risto Alanko arvelee järjestöjen vallan vähenevän ja niiden roolin muuttuvan neuvottelijasta opastavaksi kaitsijaksi (Helsingin Sanomat 8.8.2007). Suurimman työntekijäjärjestön SAK:n asema muuttunee ratkaisevasti,

mikäli tuposopimuksia ei enää solmita. Tässä tilanteessa SAK ei olisi enää mukana tupopöydissä, vaan voisi ainoastaan esittää toiveita alakohtaisten sopimuskierrosten edellä.

Kun työnantaja on selvästi jo hylkäämässä tupoa ja työntekijäpuoli vielä pyristelee vastaan, tulevaisuus riippunee siitä, kumpi puoli lopulta on vahvempi. Valtiosihteeri Raimo Sailas tiivistää tilanteen osuvasti: ”Tupon tulevaisuus on tahdon asia. Tarvitaan kolme osapuolta: palkansaajajärjestöt, työnantajajärjestöt ja valtio. Jos palkansaajat haluavat tupon, heidän täytyy saada kavereita. Ei sitä yksinään voi tehdä.” (Helsingin Sanomat 20.7.2007.)

4.2 Valtio

Kysymys valtion tehtäväpiirin rajoista on aina ollut kiistanalainen. Perinteisesti turvallisuuden ylläpito (mukaan luettuna kansalaisten perusoikeuksien suojaaminen, laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen ja yksilöiden välisten kiistojen ratkaisu oikeudenmukaisella tavalla) on katsottu valtion tärkeimmäksi tehtäväksi, mutta tämän rinnalla suurta merkitystä on saanut myös valtion tehtävä hyvinvoinnin ylläpitäjänä ja tasaisena jakajana. (Myllymäki 1979, 184.) Keskustelua käydään siitä tulisiko valtion olla ”yövärtija” vai ”sosiaalivaltio”. Tulopoliittinen ajattelu nojaa siihen, että vastuu hyvinvoinnista kuuluu yhteisesti eri etujärjestöille ja valtiolle.

Keskustelu tuposta kiihtyi jo kevään 2007 eduskuntavaalien alla. Vuoden 2007 alussa varsinkin SDP:n silloinen puheenjohtaja Eero Heinäluoma vetosi useaan otteeseen tupon puolesta ja kannusti tupon tekoon myös vaalien jälkeen. Vaalitaistelun aikana puolueet lupailivat kilvan palkkatasa-arvoa, ja erityisesti kokoomuksen vaalikorttina pidetty ”tasa-arvotupo”, joka lupasi valtiolta lisäpanostuksia koulutettujen naisvaltaisten alojen palkkakuopan korjaamiseen, jäi elämään syksyn palkkaneuvotteluihin. Kiistelyä käytiin lopulta siitä, mitä ylipäänsä luvattiin ja oliko lupaaaja kokoomus. Myös erän suuruus jäi alkuun hämärän peittoon, mikä aiheutti ongelmia neuvotteluja aloiteltaessa. Uusi hallitus ilmoitti valtiovarainministeri Jyrki Kataisen johdolla, että kuntien tulee neuvotella itse sopimuksensa, minkä jälkeen hallituksen tuki vasta julistetaan. Hallitusta arvosteltiinkin tämän johdosta laskun siirtämisestä kunnille.

Hoitoalalla tasa-arvopaketti otettiin vastaan erityisesti heitä koskevana, mutta mukaan jaolle ilmoittautuivat muutkin kunta-alan liitot kuten opettajia edustava OAJ. Vaikka tupoa

ei syntyneenkään, puhuttiin koko liittokierroksen ajan hieman harhaanjohtavasti nimenomaan tasa-arvotuposta, joka tuntui myös tarkoittavan eri asioita puhujasta riippuen. Tasa-arvotupoon kohdistui laajaa kritiikkiä myös sen myötä, ettei hallituksen alun perinkään olisi pitänyt luvata mitään, koska hallitus ei ole työmarkkinaosapuoli. Myös tasa-arvoerän epämääräisyys aiheutti närää: kenelle luvattiin ja mitä. Lopulta tasa-arvotupo kirjattiin jopa hallitusohjelmaan, koska se osaltaan siivitti kokoomuksen vaalimenestystä.

Lopullinen hallituksen lisäraha oli 150 milj. euroa vuodessa, joka oli huomattavasti vähemmän kuin liitot olivat haaveilleet. Tämä aiheutti myös arvosteluryöpyyn opposition puolelta, ja varsinkin SDP syytti hallitusta ja erityisesti kokoomusta vaalilupausten rikkomisesta. Alettiin puhua jopa hallituskriisistä (esim. *Hoitajille rahat tai uudet vaalit* Iltalehti 18.10.2007; *Työmarkkinataistelu uhkana kokoomukselle* Keskuomalainen 16.10.2007). Hallitus puolustautui korostamalla, ettei se ole neuvotteluissa osapuoli ja että kunta-alan tarjous kelpasi muille aloille, vaikka hoitajat sen hylkäsivätkin. Moni lehti kirjoitti, etteivät palkkaneuvottelut ole koskaan aikaisemmin politisoituneet niin kuin nyt, kun soppaa hämmentävät myös maan hallitus ja oppositio. Perinteisesti työmarkkinajärjestöjen toimivaltaan kuulunut asia muuttui puoluepoliittiseksi. Muun muassa Pohjolan Sanomat (10.10.2007) toivoi pääkirjoituksessaan, ettei tulevaisuudessa vaalitaisteluissa aleta käydä palkkaneuvotteluja.

Varsinkin hoitajien lakonuhkan sanottiin olevan vahvasti politisoitunut. Muun muassa Savon Sanomat (30.9.2007) kirjoitti kokoomuksen vaalien alla lupaaman tasa-arvotupon luoneen hoitajille liian suurina ja epärealistisina odotuksina. Vaalien jälkeen kiistaa puolestaan lietsoivat oppositiopuolueet, jotka syyttivät kokoomusta ja koko hallitusta lupausten rikkomisesta. Iltä-Sanomat (5.10.2007) totesi osuvasti nyt olevan opposition vuoro leikkiä hoitajien ystävää.

Politiikkojen suhtautumisessa naisvaltaisten alojen paljon puhuttuun palkkakuoppaan näkyi selvä ero ennen vaaleja ja vaalien jälkeen. Ennen vaaleja ehdokkaat olivat rinta rinnan vakuuttelemassa, että ”asia täytyy hoitaa”, kun taas vaalien jälkeen kommentit olivat lähinnä ”kuntien asia, valtiolla ei rahaa” -tyylisiä. Esiin nouseekin kysymys siitä, mikä hallituksen ja eduskunnan vastuun kuuluu olla. ”Yhteiskunnan pelisääntöihin on perinteisesti kuulunut, ettei eduskunta sekaannu työmarkkinajärjestöjen

palkkaneuvotteluihin, eikä varsinkaan silloin, kun tulopoliittisen kokonaisratkaisun sijaan neuvotellaan hajautetulla liittokierroksella”, kirjoittaa Helsingin Sanomat (14.11.2007).

Eri puolueet myös profiloituivat asian suhteen eri tavoin. Hallituspuolueista keskusta piti melko matalaa profiilia kokoomuksen joutuessa sekä opposition että median ristituleen. Tehyn palkkataistelu näytti myös syventäneen kuilua oikeiston ja vasemmiston välillä. Puoluekentän vasen laita ja ay-liike hyökkäsivät ärhäkästi hallitusta vastaan sen lupauksia kritisoidessaan. Toisaalta kaikenlaiset vaalilupaukset voinee myös nähdä pelkkinä asioiden agendalle nostamisena.

Tehyn työtaistelu-uhan ja ”tasa-arvotupon” ennustettiin rasittavan erityisesti silmätikuksi joutuneen kokoomuksen suosiota. Näin ei kuitenkaan nähdäkseni käynyt. Muun muassa Helsingin Sanomat (16.10.2007) kirjoitti, ettei kokoomus voi selvitä mylläkästä vahingoittumattomana. Liittokierroksen jälkeen Taloustutkimuksen Ylen Uutiselle tekemä kysely kuitenkin osoitti kokoomuksen säilyttäneen asemansa suurimpana puolueena, vaikka keskusta ja SDP olivatkin lähellä perässä (Helsingin Sanomat 21.3.2008). Kokoomuksen suosio ei siis romahtanut radikaalisti työmarkkinaneuvotteluiden jälkeen ja kiinnostavaa on, ettei myöskään Tehyä vahvasti tukenut SDP ole kasvattanut kannatustaan tähän nähden voimakkaasti. Pahimmat median spekulatiot hallituskriisistä ja uusista vaaleista eivät siis käyneet toteen. Myöhempiä Gallup-tutkimuksia tai vaalituloksia en ota tässä työssäni huomioon, sillä otaksun myöhempiin tuloksiin vaikuttavan jo tuorempien seikkojen kuin käytyjen työmarkkinaneuvotteluiden.

Huomionarvoista on myös se, että Suomen tiivein tupokausi elettiin vuosina 1995–2007, kun yhtämittaisen tupokauden keskelle mahtui vain vuoden mittainen tauko. Tällä jaksolla sosiaalidemokraatit olivat tiiviisti hallituksessa. Nyt vuonna 2007 porvarihallituksen myötä vuorossa oli pitkästä ajasta liittokierros. Tupo tuntuukin olevan vahvasti sidoksissa kunkin hetken mukaiseen poliittiseen ilmapiiriin, vaikkei hallitus yksin tupoa solmimaan.

Hallituksen vaihduttua ja liittokierroksen varmistuttua keväällä 2007 oppositio syyttikin Eero Heinäluoman johdolla nimenomaan hallitusta tupon kariutumista ja myös presidentti Halonen puolusti kolmikantaa. Tupoon liittyen nähtävissä on suhteellisen selvä oikeisto–vasemmisto-jakolinja. Mielenkiintoista kuitenkin on se, että puolueiden syyttely

jäi eduskuntatalon sisään, sillä esimerkiksi SAK:n puheenjohtaja Ihalainen syytti tupon kaatumisesta työnantajia, ei hallitusta (Savon Sanomat 5.5.2007).

4.3 Pääkirjoitukset vuoden 2007 liittokierroksen aikana

4.3.1 Miten sopimuskierron näkyi pääkirjoitustasolla?

Seuraavassa käyn läpi pääkirjoituksissa ilmenneitä yleisiä linjauksia sekä toimintaohjeita liittyen sekä tupojärjestelmään yleisesti että käytyyn liittokierrokseen. Tutkimieni lehtien linjat paljastuivat vertailussa yllättävän samansuuntaisiksi. Poliittisesti sitoutuneiden tai järjestölehtien mukaan ottaminen olisi todennäköisesti tuonut esille mielenkiintoisia ristiriitoja, mutta keskityn tässä työssä aineistooni, joka sisältää satunnaisen valikoiman vuonna 2007 ja alkuvuonna 2008 ilmestyneitä virallisesti sitoutumattomia sanomalehtiä sekä iltapäivälehdet. Tarkastelen aluksi vuoden 2007 työmarkkinakierroksen tapahtumiin liittyviä pääkirjoituksia ja sen jälkeen käyn läpi pääkirjoitustason yleistä tupo vs. liittokierros -keskustelua.

Tutkimissani sanomalehdissä liittokierros näkyi hiljaisen alun jälkeen varsin runsaasti pääkirjoituksissa. Varsinkin Tehyn työtaistelutoimet saivat pääkirjoittajien kynät sauhuamaan. Ennen neuvottelujen alkua lehdissä käytiin kovaa spekulatiota siitä, onko tuleva kierros tupo- vai liittokierros. Muun muassa Ilta-Sanomat ja Savon Sanomat ennakoivat molemmat 5.1.2007, ettei tupoa kyseisenä vuonna synny, vaikka silloinen valtiovarainministeri Eero Heinäluoma vielä vetosikin tupon puolesta. Ennen kevään 2007 eduskuntavaaleja tupokirjoittelu oli kuitenkin vielä yleisesti ottaen vähäistä.

Vaalien jälkeen tulopolitiikka ja varsinkin ”tasa-arvotupo” sai paljon tilaa pääkirjoitustasolla. Ilta-Sanomat (2.4.2007) arvelee, että vaalivoittaja kokoomukselle kelpaa tuposopimus ja kolmikantainen yhteistyö nyt, kun puolue pääsee jälleen mukaan hallitukseen. Lehden mukaan kokoomus ei arvatunkaan halua ”rettelöidä” ay-liikkeen kanssa, vaikka yleisesti kokoomuksen kansanedustajilla näyttäisikin olevan toiveita kolmikantaa aseman heikentämisestä ja tulopolitiikan uudelleenarvioinnista. Myös Savon Sanomat (11.4.2007) kirjoittaa uuden hallituksen todennäköisesti toivovan uutta tulopoliittista sopimusta syntyväksi. Kuitenkin Helsingin Sanomat (27.3.2007) huomauttaa tulopolitiikan ja kolmikantaa olevan korjauksen tarpeessa.

Vaalien jälkeen myös spekulointi tulevista lakoista kiihtyi. Ilta-Sanomat (26.3.2007) kirjoittaa, etteivät hoitajat tule unohtamaan kokoomuksen lupauksia ja Warkauden lehti (10.4.2007) ennakoi edessä saattavan olla lakkoherkkä työmarkkinasyksy. Erityisesti Savon Sanomat otti pitkin kevättä kantaa laittomiin lakkoihin (esim. *Laittomista lakoista kannettava vastuu* 3.1.2007 ja *Laittomat lakot eivät edistä sopua* 28.3.2007). Lehden mukaan suomalaisilla työmarkkinoilla ongelmia eivät aiheuta niinkään lakot, vaan laittomat lakot. Savon Sanomat korostaa oikeusturvan ja lakien noudattamisen tärkeyttä. Mielenkiintoista näin jälkeenpäin on, että herkkinä aloina tällä saralla Savon Sanomat mainitsee ennen kaikkea auto- ja kuljetusalan, joka kuitenkin vuoden 2007 liittokierroksella solmi sopimuksensa kaikessa hiljaisuudessa. Tämän Savon Sanomat itsekin noteeraa ”positiivisena yllätyksenä” pääkirjoituksessaan 19.1.2008.

Tutkituista lehdistä erityisesti Keskisuomalainen kirjoitti kevään 2007 aikana verrattain paljon keskusjärjestöjen asemasta ja järjestäytymisestä (esim. 29.1.2007; 14.4.2007), eikä niinkään esimerkiksi vaaleissa esiinnousseista työmarkkinakysymyksistä tai työmarkkinakierroksesta, jotka nousivat jatkuvasti pinnalle muissa tarkastelluissa lehdissä.

Kun keväällä 2007 ilmeni, ettei tuposopimusta tänä vuonna synny, sanomalehdet suhtautuivat asiaan yllättävän yksimielisesti ja myönteisesti. Helsingin Sanomat (27.4.2007) kirjoittaa hallituksen ja ay-liikkeen jäävän kaipaamaan tupoa, mutta huomauttaa silti maailman muuttuneen. Sekä Helsingin Sanomat että Iltalehti (27.4.2007) toteavat kuin yhdestä suusta, ettei tupon kaatuminen ole maailman loppu. Myös Savon Sanomat (27.4.2007) ennakoi ”kankean” tuposysteemin nyt murtuvan. Kuitenkin samalla myös takaportti jätetään auki: Savon Sanomat huomauttaa, ettei kuolinkelloja kuitenkaan vielä kannata soittaa ja varsinkin Helsingin Sanomat ehtii jo kerrata liittokierroksen haittapuoliakin. Myös Ilta-Sanomat (18.7.2007) kirjoittaa tupon olevan haudattu, mutta ehkä vain väliaikaisesti. Lehti muistuttaa, että Suomen tupohistoria on menestyksekkäs, eikä tupotyökaluja pidä heittää menemään, vaikkei niille juuri nyt olekaan käyttöä. Lehdet eivät siis halua lyödä mitään lukkoon tulevan osalta, vaikka liittokierros tuntuu olevan kaivattu.

Liittokierrokselle päätyminen sai lehdistön huomioimaan asiaan liittyvän puoluepolitiikan. Ilta-Sanomien (2.5.2007) mukaan tupon kaatuminen jäi nyppimään erityisesti vasemmistoa. Ilta-Sanomat (27.4.2007) huomioi, että vaalipuheista huolimatta

liittokierroksella kokoomus ei ole nyt neuvottelevana osapuolena, joten naisvaltaisille aloille kohdistetut vaalilupaukset ”tasa-arvotuposta” eivät enää merkitse mitään. Iltalehti ja Ilta-Sanomat suhtautuvat kokoomuksen vaalien alla esiintuomaan tasa-arvoerään hyvin päinvastaisesti: Iltalehden mukaan kokoomus lupasi hoitajille 500 euron palkankorotuksen, kun taas Ilta-Sanomat tulkitsee ”lupauksen” vain puoluesihteerin omaksi mielipiteeksi ja vastaukseksi kiertokyselyyn, johon ei olisi edes voinut vastata toisin. Tähän yksityiskohtaan liittyen olisikin mielenkiintoista tietää, mitä puoluetta kumpaisenkin lehden päätoimittajat vaaleissa äänestivät. Ilta-Sanomat suhtautuu alusti asti epäillen siihen, mitkä alat oikeastaan kuuluvat koulutettuihin naisvaltaisiin aloihin. Iltalehti (13.4.2007) puolestaan kirjoittaa tasa-arvotupon mittaavan nyt hallituksen uskottavuuden ja otsikoi vahvasti: ”Hoitajien asia on meidän”.

Kun liittokierroksen ensimmäiset neuvottelut käytiin ja sopimukset syntyivät teknologia- ja kemianteollisuudessa matalalla profiililla, hämmästeli muun muassa Salon Seudun Sanomat (13.6.2007) julkisuuden ja retorisen kiistelyn puutetta. Lehti kysyi, eivätkö neuvottelut tosiaan kiinnosta enää mediaa. Tähän kiinnostuksen puutteeseen tuli muutos syksyllä hoitajien aloittaessa palkkakamppailunsa (ks. luku 4.4). Onkin mielenkiintoista, kuinka mediassa rauhallisesti alkanut kierros yltyi lopulta rajuun taisteluun ja vieläpä sellaisen alan suhteen, jota ei perinteisesti ole pidetty ”uhkaavana rähisijänä”. Kemian- ja metalliteollisuuden neuvotteluiden aikaan monet lehdet kirjoittivatkin yksityisen sektorin vetävän palkkalinjoja, joita julkisen puolen on vaikea ylittää. Toisin kuitenkin kävi, ja palkkajohtajaksi nousikin julkinen sektori.

Kunta-alan neuvottelujen käynnistyessä monet pääkirjoitukset jo tunnistivat hoitoalan sopimuksen olevan kierroksella se suurin haaste. Keskisuomalainen (3.8.2007) kirjoittaa tasa-arvotupon olevan kokoomukselle kiusallinen ja ongelmallinen ja varoittelee tehyläisten kireistä tunnelmista. Myös Aamulehti aprikoi jo 21.6.2007, että syksyn palkkapolitiikassa kilpajuoksusta tulee armotonta, kun kaikki naisalat haluavat muita isommat palkankorotukset ja liitot kyttäävät toistensa palkkoja. ”Tasa-arvotupolla” tuntuikin olevan monta ottajaa, joten tässä suhteessa pääkirjoitukset ennakoivat oikein.

Halu toisten palkkojen ylittämiseen saa huomiota myös muissa lehdissä. Muun muassa Turun Sanomat (22.6.2007) kritisoi, ettei edes nyt liittokierroksella oteta huomioon eri alojen erityispiirteitä, vaan pääasia on, että oma korotus ylittää samalle tasolle muiden

kanssa. Helsingin Sanomat (22.9.2007) arvelee palkkasuhteiden olevan ikijäässä, mikäli mikään ryhmä ei jatkossa suostu suomaan korotusta toiselle ryhmälle, ellei itse saa vähintäänkin samaa. Tämä liittokierrokselle epätyypillinen ”yhtenäisen palkkalinjan” syntyminen onkin yksi vuoden 2007 sopimuskierron erityispiirre. Tässä suhteessa tilanne muistutti vahvasti tupokierrosta.

Hallituksen osallistuminen työmarkkinakierrokseen sai paljon palstatilaa pääkirjoitussivuilla. Kalevan (3.8.2007) mukaan voidaan puhua politiikan kuumasta syksystä, kun vaalilupausten myötä palkkaneuvotteluiden paineet ovat kasvaneet ennätyksellisiksi. Poliitikkojen lupauksen kirjoitettiin mutkistavan neuvottelija entisestään ja avainasemassa nähtiin olevan hallituksen, joka ei virallisesti edes kuulu neuvottelupöytään liittokierroksella. Monet lehdet puhuivatkin neuvotteluiden umpikujasta ja umpisolmusta. Helsingin Sanomat (21.9.2007) toteaa tähän liittyen lupauksia olevan helppo antaa, mutta vaikea lunastaa.

Kun hoitajien neuvottelut pitkittyivät ja lakonuhka alkoi konkretisoitua, pääkirjoitukset tuntuivat kääntyvän enemmän ja enemmän hoitajia vastaan. Alkuun pääkirjoituksissa kritisoitiin poliitikkojen vaalipuheita ja myönnettiin hoitajien palkankorotuksen tarve. Kuitenkin tilanteen kiristyessä hoitajien vaatimuksia ja toimia alettiin kyseenalaistaa. Ehkä tilanne meni pidemmälle kuin pääkirjoitustoimittajat alkuun osasivat uskoa. Helsingin Sanomat (2.10.2007) kirjoittaakin, ettei liittotason sopimuskierron suju suunnitelmien mukaan. Joukkoirtisanoutumisuhka ja toisaalta palkkojen nostamiseen mahdollisesti liittyvät veronkorotukset saivat monet pääkirjoitustoimittajat miettimään kantansa uudelleen. Iltalehti (20.9.2007) kirjoittaa, että hoitajien olisi syytä niellä realiteetit, vaikka samalla muistuttaa myötätunnon olevan hoitajien puolella ja palkkarakenteiden olevan vanhanaikaiset. Myös Karjalaisen (21.9.2007) mukaan on epärealistista odottaa, että hoitajien palkat voitaisiin korjata nyt yhdellä kertaa ja Ilt-Sanomat (21.9.2007) mainitsee hoitoalan lakon tulevan kaikille hyvin kalliiksi.

Varsinkin hoidon tarpeessa olevista ihmisistä oltiin huolissaan useissa pääkirjoituksissa ja tätä kautta myös Tehyn toimia paheksuttiin. Warkauden lehti (11.10.2007) kirjoittaa hoitajien saaneen kansalaisilta sympatiaa palkkatoiveilleen, mutta muistuttaa, että sympatiat häviävät äkkiä, mikäli ihmishenget vaarantuvat työtaistelun takia. Tässä tapauksessa lehden mukaan ei auta, vaikka Tehy perustelee, ettei vastuu ihmisistä kuulu

heille, vaan yhteiskunnalle. Tässä suhteessa Warkauden lehti tuntui olevan täysin oikeassa. Kun lehtien palstoilla alkoi näkyä huolestuneita lapsipotilaita ja synnyttäviä äitejä, myös kansalaisten tuki gallup-kyselyissä alkoi selvästi vähentyä. Tämä potilaiden tuominen mukaan keskusteluun on eräänlainen osa neuvottelujen aikana käytyä imagosotaa (ks. lisää luku 4.4).

Hallituksen Tehyn työtaistelu-uhan alla säätämä potilasturvalaki tunnuttiin myös otettavan hyvillä mielin vastaan. Muun muassa Helsingin Sanomat (7.11.2007), Ilta-Sanomat (12.11.2007) ja Savon Sanomat (5.11.2007) kirjoittavat selvin sanoin oikeuden elämään olevan tärkeämpi kuin oikeuden lakkoilla. Myös Iltalehti (9.11. ja 17.11.2007) tunnusti lain tärkeyden, mutta painotti muita enemmän kiistan ratkaisun tärkeyttä suomalaisten hengen ja elämän turvaamisessa. Tehyyn liittyen huolta pääkirjoituksissa aiheutti myös pelko joukkoirtisanoutumisen kopioitumisesta muihinkin työtaisteluihin. Muun muassa Aamulehti (14.10.2007) maalaa uhkakuvaa Tehyn esimerkin innoittamasta laajasta halusta joukkoirtisanoutumiseen ja lakkoiluun. Nämä spekulatiot eivät käyneet toteen ainakaan vielä viimeisimmällä liittokierroksella, kun jopa pahaksi lakkouhkailijaksi nimetty AKT sai sopimuksensa solmittua kaikessa rauhassa vuoden 2008 alussa.

Työtaistelukeinoin liittyen Tehyn sopimuksen jo synnyttä pääkirjoituksissa käytiin runsasta keskustelua työmarkkinoiden pelisäännöistä. Kalevan (27.11.2007) mukaan periaatteita on tarkennettava ja samaan näkemykseen yhtyivät vain muutamia mainitakseni esimerkiksi Savon Sanomat (22.11.2007), Karjalainen (28.11.2007) ja Helsingin Sanomat (28.11.2007). Lehdet tuntuivat yksituumaisesti myöntävän työtaistelu-oikeuden kuuluvan sopimusyhteiskuntaan, mutta silti merkittäviä ongelmia, tai jopa vaaraa, sivullisille ei näin saisi aiheuttaa. Tällaista keskustelua virisi myös ammattijärjestöjen sisällä, kuitenkin ay-liikkeen väki ilmaisi myös pelkonsa lakko-oikeuden rajoittamisesta.

4.3.2 Tupo vs. liittokierros

Sanomalehtien pääkirjoituksissa käytiin vuoden 2007 liittokierroksen aikaan paljon keskustelua siitä, mikä on suomalaisen työsopimusjärjestelmän tulevaisuus. Onko tupon aika jo ohi vai pitäisikö vielä odottaa ennen hautajaisten järjestämistä? Lehtien

pääkirjoituksista välittyi kuva siitä, että tupon aika on jo ohi, mutta sitä tulee tulevilla kierroksilla silti vielä ikävä.

Kuten jo edellisessä luvussa ilmeni, sanomalehdet suhtautuivat keväällä 2007 tulevaan liittokierrokseen suhteellisen yksimielisesti ja myönteisesti. Helsingin Sanomat, Iltalehti ja Savon Sanomat totesivat kaikki maailman muuttuneen ja, ettei tupon kaatumista pidä surra. Toisaalta samalla myös takaovi jätettiin auki mahdollisille tuleville tupokierroksille ja kuten tapana on myös ”vainajan” hyviä puolia alettiin joukolla kerrata (esim. Ilt-Sanomat 25.3.2008 *Vainajan hyvät puolet esillä tupon hautajaisissa* ja Savon Sanomat 19.4.2008 *Vainajan hyviä puoli kiitellään*). Tarkastelemistani lehdistä varsinkin Savon Sanomat tuntui suhtautuvan erittäin myönteisesti liittokierrokseen (esim. *Kankea tuposysteemi murtuu pala palalta* 27.4.2007).

Ilt-Sanomat (25.3.2008) kertoo tupon syntyvuosia (ks. myös luku 3.1) ja toteaa tupon olleen alkuun hätäratkaisua, eikä taustalla ollut yleistä päätöstä siirtyä konsensuksen aikaan. Tupokausi alkoi vahingossa, mutta koska se matkan varrella huomattiin toimivaksi, poikettiin keskitetyistä ratkaisuista vain harvoin. Nyt Ilt-Sanomat kysyy tehdäänkö poikkeamisesta sääntö. Samalla lehti kuitenkin muistuttaa, että tupoja on hyvästelyt ennenkin ja kirjoittaa, ettei kalliisiin liittokierroksiin välttämättä ole varaa jatkuvasti. Keskustelu tuntuukin tältä osin polkevan paikallaan vuodesta toiseen. Kukaan ei edelleenkään tunnu uskaltavan sanoa varmaksi mitään tupon kohtaloon liittyvää, mutta toisaalta tämä on ymmärrettävää: tulevaisuutta on melko mahdoton kenenkään ennustaa.

Warkauden lehti (13.10.2007) arvioi tuoreeltaan vielä sopimuskierron ollessa käynnissä, ettei liittokohtainen sopiminen näytä vastaavan sen paremmin työnantajien kuin työntekijöiden tarpeita. Lehti kuitenkin kirjoittaa, ettei myöskään keskitetty tuloratkaisu vastaa tarpeisiin. Warkauden lehden mukaan suurin ongelma tuntuisikin olevan ”kiveen kirjoitetut” palkkasuhteet, jolloin on yhden tekevää ollaanko tupo- vai liittokierroksella. Myös Turun Sanomien (22.6.2007) mukaan ainakin tällä liittokierroksella tärkeintä on nimenomaan ollut se, että oma korotus saadaan samalle tasolle muiden kanssa, eikä eri alojen erityispiirteitä ole huomioitu. Näin ollen liittojen neuvotteluissa on edelleen läsnä keskitetyn tulopolitiikan henki.

Pääkirjoituksista voidaan päätellä, ettei ajatusta keskitetystä sopimisesta ole suinkaan täysin hylätty, vaikka tuposta puhutaankin ”vainajana”. Lehtien pääkirjoituksissa haluna tuntuisi olevan tupon ja liittokierroksen parhaiden puolien yhdistämiseen. Sama suuntaus näkyy myös hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen kannanotoissa.

4.4 Imagosota ja poikkeuksellinen mediajulkisuus

Tehyn työtaistelutoimien voi nähdä sysänneen liikkeelle laajemman kokonaisjärjestelmän muutoksen kuin mitä neuvottelujen alkaessa olisi voinut uskoa. Tehyn lakkouhkaa voinee pitää jonkinlaisena kulminaatiopisteenä ja osoituksena solidaarisuuden kuolemista työmarkkinaneuvotteluiden kentällä. Tehyn työtaistelutoimet voivat jatkossa tuoda muutoksen eri etujärjestöiden välisiin valtasuhteisiin. Tehyn työtaistelutoimet saivat valtavasti palstatilaa sanomalehdissä liittokierroksella 2007, enkä sen vuoksi voi sivuuttaa tätä julkisuutta myöskään tässä työssäni. Tehyn työtaistelu käytiin pitkälti mediassa, kuten seuraavasta ilmenee.

Mielikuvat jylläsivät työmarkkinaneuvotteluissa ja median puhetyyli varsinkin suhteessa sairaanhoitajiin ja heidän työtaisteluunsa muuttui neuvottelukierroksen ja palkkariidan edetessä. Voi puhua jopa imago- tai propagandasodasta. Palkkakuopassa olevasta sisar hento valkoisesta tuli kärjistäen ahne ja potilaista välinpitämätön ”pahis”. Käännös oli raju, kun sympatiasävyiset tekstit muuttuivat kauhisteluksi hoitajien itsekkyydestä. Uutiset hoitajien alhaisesta palkkatasosta vaihtuivat uutisiin siitä, kuinka lapsi- ja syöpäpotilaat ovat vaarassa, ja kuinka raskaana olevat naiset toivovat synnyttävänsä ennen kuin hoitajat aloittavat työtaistelunsa ja joukkoirtisanoutuvat (esim. Ilta-Sanomat 16.10.2007). Media tuntui hakemalla hakevan vastakkainasettelua, mikä saattoi osaltaan entisestään vaikeuttaa neuvotteluja. Ilta-Sanomat nosti jopa Lastenklinikan kummit vetoamaan hoitajiin (Ilta-Sanomat 17.10.2007). Sanoma tuntui olevan ”saatte te lakkoilla, kunhan se ei häiritse sairaita”. Myös pääkirjoituksissa esitettiin jatkuvasti pelkoja siitä, kuinka mielipiteet kääntyvät hoitajia vastaan, jos yksikin potilas kuolee työtaistelun alla. Toisaalta syyttävällä sormella osoitettiin myös työnantajaa, joka ei ole huolehtinut hoitajien palkkojen kilpailukyvyistä. Tunteet kävivät kuumina puolin ja toisin, ja molempien osapuolten tavoitteena oli saada julkinen mielipide omalle puolelle.

Lisäksi mielenkiintoista oli varsinkin iltapäivälehtien tapa uutisoida, kuinka sairaanhoitajia painostetaan irtisanoutumaan ja, kuinka työpaikoilla jopa kiusataan niitä hoitajia, jotka eivät listaa ole allekirjoittaneet sekä palkkasopimuksen hyväksyneitä lähi- ja perushoitajia. Nämä lienevät kuitenkin vain yksittäistapauksia, joita mediassa suurenneltiin. Lähes päivittäin tuli myös julki uusia tutkimuksia siitä, mitä mieltä kansa juuri tänään on Tehyn työtaistelusta. Tämä hoitajiin kohdistuva sympatia vs. syyllistäminen -keskustelun myötä voinee todeta hoitajien rikkoneen ”pyhän” yhteiskunnallisen konsensuksen siitä, kuinka valta ja raha on jaettava. Kauppalehti (26.10.2007) kirjoittaakin hoitajien palkkavaateiden olevan politiikkaa ja rahan ja vallan uusjakoa puhtaimmillaan. Loppujen lopuksi hoitajat eivät saaneet aivan sitä, mihin pyrkivät, joten rahan ja vallan uusjaon voinee näin jälkeinpäin kyseenalaistaa.

Tässä yhteydessä huomionarvoista ovat myös lehdissä esitellyt palkkavertailut. Hoitajien palkkatasoa verrataan usein esimerkiksi Norjaan, jossa elintaso on muutenkin erilainen kuin Suomessa. Tätä ei kuitenkaan läheskään aina muisteta mainita. Verratessa suomalaisia palkkoja korkeamman elintason maihin myös muut alat hoitajien lisäksi tuntuvat olevan ”palkkakuopassa”. Tulokset olisivatkin hyvin erilaiset, jos vertailumaana olisi esimerkiksi Puola. Tosin myönnettävä on, että uutisen yhteydessä usein julkaistaan myös kolumni tai uutisanalyysi, jossa elintasoerot huomioidaan. Kuinka moni nämä ”liitejutut” sitten lukee, onkin jo eri asia.

Myös joukkoirtisanoutuminen työtaistelumuotona sai osakseen pahennusta. Lakko-oikeutta tunnuttiin kannatettavan, mutta irtisanoutuminen nähtiin kiristyksenä (esim. ”Rahat tai henki” Warkauden lehti 28.10.2007). Tietyllä tapaa tämä on ymmärrettävää: lakon ollessa kyseessä yhteiskunta voi edellyttää, että hengenvaarassa olevat potilaat hoidetaan joka tapauksessa. Irtisanoutumisen yhteydessä tällaista suojatyön velvollisuutta ei ole. Tämä taas osaltaan tietenkin lisää irtisanoutumisen tehoa työtaistelukeinona. Tässä yhteydessä merkittäväksi osoittautui eduskunnan säätämä ns. pakkolaki, joka osaltaan vei pohjaa Tehyn työtaistelun teholta, kun irtisanoutuneetkin olisi voitu määrätä töihin (ks. tarkemmin luku 3.3.1).

Mielenkiintoista kädenvääntöä käytiin tähän liittyen siitä, kenen syy on, jos joku lopulta kuolee tai vammautuu. Katsottiin jopa, että säätämällä edellä mainitun ”pakkolain” eduskunta ja hallitus eivät suinkaan puutu hoitajien työtaisteluun, vaan ainoastaan

turvaavat potilaiden hoidon. Huomattava on, että samalla, kun hoitajien keinoja paheksuttiin, tuntui enemmistö kuitenkin olevan sitä mieltä, että hoitajat kyllä palkankorotuksensa ansaitsevat.

Toisaalta sairaanhoitajien asia laajennettiin koskemaan yleisemminkin miesten ja naisten suhteita työelämässä. Niin sanottu kutsumuseetos jäi unholaan, ja suurennuslasin alle pääsivät Suomen miesten ja naisten töihin eriytyneet työmarkkinat. ”Karkea näkemys meillä on se, että miesten alat tuottavat, naisten alat eivät” kirjoittaa Raili Nurvala kolumnissaan (Iltalehti 16.10.2007). Nurvalan mukaan elämme vihdoinkin aikaa, jolloin voi sanoa äänen, että myös hoitajat (naiset) tekevät työtä rahan vuoksi, ei pelkästä kutsumuksesta. Tähän keskusteluun liittyen mielenkiintoinen kuriositeetti on, kuinka samaan aikaan uutisoitiin tutkimuksesta, jonka mukaan naisen kova palkka on uhka avioliitolle. Myös Naisasialiitto Unionin 11.10.2007 julkaisema kehoitus naisten solidaarisuuslakosta herätti kysymyksiä siitä, onko unohdettu, että hoitajina toimii myös miehiä. Tehyn palkkaneuvottelut innostivat median jopa puhumaan Tehyn muuttavan Suomea rikkoessaan sukupuolen mukaan jakautuneiden työmarkkinoiden palkkalinjoja.

Kansanedustaja Ville Niinistö tiivistää nykytilanteen: ”Suomessa on yhä vähemmän perusteollisuutta ja korkeat palkankorotukset saattaisivat lisätä yritysten halukkuutta siirtää toimintaansa halvemmän tuotannon maihin. Naisvaltaisissa ammateissa tehdään kuitenkin sellaista arvokasta työtä, jota ei voi siirtää ulkomaille.” (Turun Sanomat 23.11.2007.) Valtasuhteiden muuttumisen lisäksi muutos näkyy myös eri ammattien arvostuksessa. Nämä ovat puolestaan johtaneet huomionarvoiseen muutokseen neuvottelukulttuurissa.

Julkisuus hallitsi työmarkkinaneuvotteluja koko syksyn 2007 ajan. Pohjolan Sanomat (30.11.2007) kuvaa Tehyn neuvottelujen mediajulkisuuden oivallisesti: ”Kun työmarkkinaneuvottelijat ennen astuivat väännöt väännettyään kameroiden eteen, he tekivät parhaansa vaikuttaakseen pidättyväsiltä. Nyt hoitoalan neuvottelujen jälkeen ammattiliiton väki antoi tunteidensa tulvehtia.” Puheet ”uuden ajan” koittamisesta eivät näytä näin ollen olevan liioiteltuja. Nykyään pelikenttänä käytetään viestimiä. Tämän vuoksi myös Tehyn yhtenä strategiana lienee ollut sympatian kerääminen mediassa ja sitä kautta kansalaisten keskuudessa.

5 TUNNELMIA LIITTOKIERROKSEN JÄLKEEN

Mitä argumentteja julkisuudessa esiintyi tupoon liittyen, kun liittokierroksen 2007 neuvottelut olivat ohitse? Kaivataanko tupoa takaisin ja jos, niin kuka kaipaa? Pohdin, mitä jatkossa tapahtuu ja kuinka tupojärjestelmälle näyttää käyvän.

Tuposopimusten putken on kiitelty olleen toimiva, ja avainasemassa tupoja solmittaessa on yleensä ollut teknologiateollisuus. Vuonna 2007 teknologiateollisuuden työnantajat olivatkin ensimmäisten joukossa kaatamassa tupoa. Vuoden 2007 liittokierros oli erikoinen myös muiden alojen osalta: rähinäherkäksi kutsuttu Auto- ja kuljetustyöväenliitto AKT ja paperiteollisuus solmivat alkuvuodesta 2008 omat sopimuksensa nopeasti ja rauhassa lakkoilematta, ja julkisesta sektorista tuli palkkajohtaja vientiteollisuuden sijaan.

Työelämän uudistaminen, kuten myös matalapalkka-alojen palkkatason korjaus, on ollut aina esillä tupokausilla. Kun näissä on sitten epäonnistuttu, syitä on yleensä etsitty alakohtaisista eroavaisuuksista, joita on vaikea sovittaa tupon puitteissa. Kuitenkin vuoden 2007 liittokierroksella monet alakohtaiset ongelmat jäivät selvittämättä. Esimerkiksi STTK:n edunvalvontajohtaja Markku Salomaa harmitteli, ettei neuvotteluissa kiinnitetty huomiota juuri muihin parannuksiin kuin pelkkiin raharatkaisuihin (Turun Sanomat 6.10.2007). Viimeisimmällä liittokierroksella myös vastakkainasettelut alojen välillä nousivat selvästi esille: naisvaltaiset alat vs. miesvaltaiset, hoiva-ala vs. vientiteollisuus. Varsinkin hallituksen lupaamaa tasa-arvoerä sai jopa samat alat riitelemään keskenään.

Tuleeko tupoa sitten ikävä? Kuten jo edellä mainittu, tupoputken on kiitelty olleen toimiva ja tupon pitkäjänteisen roolin on sanottu olleen merkittävä tekijä Suomen toipuessa 1990-luvun alun lamasta. Usko tupoon oli kuitenkin jo melko matalalla viimeisimmän tupon solmimisen aikaan vuonna 2004. Keväällä 2007 tupon solmiminen hylättiin jo alkuunsa ja liittokierros oli ilmeinen. Kuitenkin lähes samaan aikaan alkoivat myös haikailut tupon perään ja spekulatiot siitä olisiko tupo ollut sittenkin parempi ratkaisu. (Satakunnan Kansa 7.10.2007.) Liittokierrosta on kritisoitu ja tupoa nostalgisoitu. Tällaista jossittelua esiintyy kuitenkin aina yhteiskunnallisten päätösten yhteydessä. Esimerkiksi Talouselämä (5.10.2007) kirjoittaa samankaltaisen kritiikin olevan todennäköisesti esillä, vaikka vuosi 2007 olisikin ollut tupovuosi. Silloinkin valitettaisiin liian pienistä

palkankorotuksista ja puhuttaisiin ainoastaan rahasta. Tässä suhteessa liittokierros ei siis näytä poikkeavan tupokierroksesta.

Liittokierroksen oltua lähes kasassa pääministeri Matti Vanhanen nousi julkisuuteen ehdottamalla ”modernia tupoa”. Vanhanen kertoi haluavansa, että keskitettyihin tuporatkaisuihin palataan taas seuraavalla sopimuskierröksellä liiallisten palkankorotusten välttämiseksi. Vanhanen ehdotti modernia versiota tuposta, jolloin liittokohtaisia elementtejä yhdistettäisiin valtakunnalliseen palkankorotustasoon. Tällaiset puheet tupon ”uudistamisesta” eivät ole uusia. Muun muassa Savon Sanomat (16.12.2007) kirjoittaa Vanhasen ”uusien ideoiden” olevan tulopoliittisten sopimusten kuvaus jo vuodelta 1968 lähtien. Vanhasen ehdotuksesta tuntui siis olevan modernius kaukana, kuten EK:n johtaja Seppo Riski tuoreeltaan kommentoi. EK onkin jo moneen kertaan ilmaissut halunsa haudata tupon, oli kyse sitten ”vanhasta” tai ”uudesta” versiosta. EK:n kannan ollessa hyvin vahva myös SAK:ssa usko tupopöytiin paluusta hiipuu. Lauri Ihalaisen mukaan työnantajapuolen puheet tupon jäämisestä historiaan ovat nyt niin periaatteellista laatua, että on odotettavissa, että myös seuraavat sopimukset neuvotellaan liittotasolla. (Warkauden lehti 24.11.2007.) Kuitenkin samalla myös tupon paluuseen uskotaan. Esimerkiksi Toimihenkilöliitto ERTO:n puheenjohtaja Huttula sekä Metallityöväenliiton järjestösihteeri Lehtonen ennustavat tupon houkuttelevan jo seuraavalla työmarkkinakierroksella (Aamulehti 3.12.2007; 11.12.2007).

Vanhasen avauksen jälkeen myös työmarkkinajohtajat heräsivät ehdottelemaan muokattua tupomallia seuraavalle sopimuskierrökselle. SAK:n puheenjohtaja Lauri Ihalainen ehdotti raamitettua tuporatkaisua, jolloin vain palkkaratkaisun kustannusvaikutus sovittaisiin keskusjärjestötasolla ja tarkempi jako tehtäisiin liitoissa ja paikallisesti. Tällainen ajatus keskusjärjestöjen raamista palkkakoordinointiin on lähes yhtenevä edellä esitellyn Matti Vanhasen ”modernin tupon” lähtöajatuksen kanssa. Tällöin voinee puhua paluusta tulopoliittisiin kokonaisratkaisuihin, vaikka muutama yksityiskohta ja sopimuksesta käytettävä nimi olisikin muuttunut. Vaikka jatkossa ei puhuttaisikaan enää ”tuposta” tai edes raamituposta, vaan esimerkiksi palkkakoordinaatiosta, onko sisältö kuitenkin oleellisesti muuttunut perinteisestä tuporatkaisusta? ”Palkkakoordinaatio”, joka jättää liittotasolle hyvin vähän valtaa vaikuttaa palkkatasoon, näyttää saavan laajaa kannatusta sekä hallitukselta että työmarkkinajärjestöiltä, Elinkeinoelämän keskusliittoa lukuun

ottamatta. EK:n puolelta Ihalaisen raamitupo tyrmättiin täysin ”paluuna vanhaan keskitettyyn sopimuskäytäntöön” (Savon Sanomat 23.4.2008).

Kuitenkin myös EK toteaa hajautetussa sopimisessa olevan vaaransa, kun kukaan ei huolehdi Suomen kilpailukyvyistä ja työllisyydestä (Savon Sanomat 12.11.2007). Liittokierroksen kehumisen lomassa EK kaavailee uudenlaista ”toimivaa ja tasalaatuista” neuvottelujärjestelmää (Savon Sanomat 19.4.2008). EK puhuu kehys sopimusten tarpeesta tulevaisuudessa ja on merkittävän tarkka siitä, ettei kehys sopimus ole tupo, eikä edes niin sanottu mini-tupo. Elinkeinoelämän keskusliiton mukaan palkoista ja työehtoista pitäisi sopia paikallisella tasolla, kun taas työrauha pitäisi turvata kollektiivisesta ja palkankorotuksia koordinoida yhteisesti. EK tuntuu haluavan saada tupon hyödyt ilman sen haittoja.

Kun myös hallituksen mukaan palkkaratkaisut on sovittava jatkossa paremmin yhteen kuin liittokierroksella 2007, näyttäisi melkein siltä, ettei puhtaaseen liittokierrokseenkaan olla tyytyväisiä. SAK:n Ihalainen vaatii jatkossa, mikäli liittokierroksille mennään, työntekijäjärjestöjen tiivistä yhteistyötä ja yhteistä palkkatavoitetta vastaiskuksi työnantajille (Savon Sanomat 24.4.2008). Valtiovarainministeri Jyrki Katainen kiittelee liittokierrosta, mutta jättää myös oven auki tupolle. ”Jos joskus keskitettyä ratkaisua halutaan kokeilla, en ainakaan minä sitä vastusta”, Katainen kommentoi. Tästä huolimatta Kataisen mukaan hajautettu malli on keskitettyä parempi avoimessa nyky maailmassa. (Uutispäivä Demari 5.8.2008.) Yhteistuumiin näytettäisiin siis kaivattavan järjestelmää, joka yhdistäisi hajautetun sopimisen joustot tupon vakauteen ja koordinoitiin. Oma kysymyksensä onkin sitten se, kuinka mahdollinen tällainen ”kompromissiratkaisu” todellisuudessa on.

Vuoden 2007 liittokierroksen jälkeen merkille pantavaa näyttää todella olevan se, että vaikka tupon sanotaan olevan haudattu, työmarkkinajärjestöt ja hallitus tuntuvat edelleen hakevan yhteistä reittiä. Palkansaajajärjestöjen joukossa jopa edelleen ennustetaan tupon palaavan (ks. luku 4.1.2). Poliittiset puolueet tuntuvat suhtautuvan asiaan hyvin varovaisesti. Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen mukaan Suomi tarvitsee työtä ja yhteistyötä ja näin ollen myös työmarkkinoiden yhteistyörakenteita. Keskusta korostaa pääministeri Matti Vanhasen johdolla hintojen nousun hidastamista työmarkkinapolitiikan avulla. Kokoomus ennustaa paikallisen sopimisen lisääntyvän, muttei sekään lyö varmaa

naulaa tupon arkkuun. Työmarkkinajärjestöt tuntuvat puolestaan lanseeraavan lähes kilpaa erilaisia termejä, joilla kiertää tupo tai muokata tupoa. SAK:n Lauri Ihalainen esitteli raamitupon lisäksi myös tulevaisuussopimuksen ja EK:n Seppo Riski ja Leif Fagernäs puhuvat koordinaatiosta ja kehysopimuksesta. Kun tähän vielä lisätään pääministeri Vanhasen kaavailut ”modernista tuposta” ja Keskustan puoluesihteerin Jarmo Korhosen syksyllä 2008 esittelemän palkankorotukset jäädyttävän yhteiskuntasopimuksen, on ”tupon jälkeinen” termiviidakko tiheä.

Vuoden 2007 liittokierrosneuvotteluiden jälkeen myös puheet liittokierroksen kalleudesta lisääntyivät. Vuoden 2007 liittokierroksella palkkojen nimelliskorotuksen kohosivat reilusti tupotasoon verrattuna. Siltikään palkansaajien ostovoima ei inflaation vuoksi kasvanut. Herääkin jo edellä esitetty kysymys siitä olisiko työmarkkinajohtajien reaalisesti mahdollista löytää malli, joka yhdistäisi alakohtaisen sopimisen joustavuuden ja tuposopimusten hyvät puolet. Varmaa tuntuu joka tapauksessa olevan se, ettei uusia järjestelyjä ja sopimuksia kutsuta enää tulopolitiikaksi. Näin ollen vastauksena johdannossa esittämäni kysymykseen voisi vastata, että tällä kertaa puheet tupon kuolemasta eivät näytä ainakaan täysin olevan ”pelkkää puhetta”. Varmaa tuntuu myös olevan se, että suuntana on paikallisen sopimisen lisääntyminen huolimatta siitä, onko seuraava sopimuskierron liittokierros vai jonkinlainen ”uudistettu tupo”. Paluuta vanhanmallisiin, keskitettyihin ja laajoihin tulokierroksiin ei kuitenkaan ole näköpiirissä. Tutkimani perusteella näyttää ilmeiseltä, että vuosi 2007 liittokierroksineen toimi selvänä käännekohtana suomalaisessa työmarkkinahistoriassa. Nykyiset työehtosopimukset umpeutuvat vuonna 2010, jolloin näemme viimeistään, kuinka jatkossa neuvotellaan. Tulevaisuuden tarkka sopimusrakenne tuntuu olevan vielä haussa.

6 PÄÄTÄNTÖ

Aloittaessani pro gradu -tutkimukseni oli vuoden 2007 sopimuskierron vasta käynnistymässä. Luulin, kuten varmasti moni muukin, että erilaisista tupoa hautaavista kommenteista huolimatta vuorossa olisi taas tupokierron. Toisin kuitenkin kävi, ja jo keväällä 2007 näytti hyvin selvältä, ettei tuposta lähdetä edes neuvottelemaan. Liitto§kierron 2007 alkoi. Neuvottelukierroksen aikana käytiin syksyn 2007 eduskuntavaalit ja vaalipuheet toivat oman mielenkiintoisen lisänsä tutkimusaineistooni. Vaikka tuposta ei neuvoteltukaan, varsinkin tasa-arvotupo oli kuuma puheenaihe. Tehyn työtaistelutoimet saivat suurta mediahuomiota ja työtaistelun ja kohun laannuttua alkoi käydä selväksi, että vuoden 2007 liittokierron olisi monessakin mielessä uuden aikakauden alku suomalaisessa työmarkkinahistoriassa.

Vaikka tupoa on kuopattu jo vuosia, vasta liittokierron 2007 jälkeen etenkin työantajajärjestöt totesivat tupon olevan lopullisesti historiaa. Lopulta tämän myönsi myös palkansaajapuoli, vaikka se tupon perään yhä haikaileekin. Nyt voisi olla helppo todeta, että jatkossa Suomessa neuvotellaan sopimukset liittokierroksella ja tupo on historiaa. Aivan näin yksinkertaiselta asiat eivät kuitenkaan vaikuta. Keväästä 2008 alkaen sekä palkanmaksaja- että palkansaajapuolelta on alkanut kuulua kommentteja ”uudenlaiseen tupoon” palaamisesta. Myös hallitus on lähtenyt innolla mukaan keskusteluun. Tupoa ei sittenkään olla hautaamassa aivan niin suurella innolla kuin miltä alkuun näytti. Kuitenkin – huvittavaa kyllä – varsinkin työnantajataho tuntuu olevan hyvin tarkka siitä, ettei uusia neuvotteluja jatkossa kutsuta ”tuponeuvotteluiksi”, vaikka niissä tupon piirteitä olisikin. Ärsyttääkö EK:ta siis enemmän tupon nimi kuin sisältö? Yhteenvedon voinee todeta, että tupo on kuollut sellaisena kuin se on tähän asti esiintynyt, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tupo on kokonaisuudessaan mennyttä. Jatkossa todennäköisesti näemme tupon ja liittokierron piirteitä yhdistävän neuvottelukulttuurin. Tämän kulttuurin syntyhetkenä voidaan eittämättä pitää vuoden 2007 liittokierron, mikä myös lisää tämän pro gradu -työn tärkeyttä ja ajankohtaisuutta.

Tupo syntyi 40 vuotta sitten melkein vahingossa, kun Suomea uhkaava taloudellinen taantuma yritettiin selittää. Tuolloin tuskin osattiin arvata tuposta muodostuvan yhden suomalaisen työelämän keskeisimmistä käytänteistä. Tupo eli parhaat vuotensa 1970- ja

1980-luvuilla, jolloin tupojen yhteydessä sovittiin monista suurista sosiaalipoliittisista uudistuksista. Tuolloin nähdäkseni myös korporatismi vahvistui Suomessa. Viime vuosina työnantajat ovat vuosi vuoden jälkeen arvostelleet tupomallin jäykkyyttä, mutta kuitenkin tupoja on tiiviisti solmittu. Mihin tupo sitten kaatui vuonna 2007?

Kuten jo edellisissä luvuissa on mainittu, liittokierrokselle lähtö oli valinta työnantajalta, jonka puheiden mukaan Suomen viimeinen tulopoliittinen sopimus allekirjoitettiin 16. joulukuuta 2004. Vuonna 2007 tupoa vastaan puhuivat alakohtaisen joustamisen tarve globaaleilla markkinoilla ja työnantajan halu kytkeä palkankorotukset eri alojen tarpeisiin ja tuottavuuteen. Globaaleilla markkinoilla työnantajan voima on kasvanut, eikä kaikkea voi enää ahtaa yhteen ja samaan muottiin. Myös tupojärjestelmän korporatiiviset piirteet ovat aiheuttaneet puheita. Työmarkkinoiden ja valtion harjoittaman politiikan sitomisen toisiinsa on sanottu hämärtävän yhteiskunnallisia rooleja ja vastuuta.

Timo Kauppisen (2005, 86) mukaan suomalaisen työmarkkinatoiminnan korporatiivisissa käännekohtissa eli murroksissa, jollaisen myös vuotta 2007 voidaan pitää, on ollut kyse porvareiden ja työväenliikkeen välisten ja toisaalta työväenliikkeen sisäisten voimasuhteiden muutoksesta. Voiko syytä tupottomuuteen siis etsiä poliittisen ilmapiirin muutoksesta? Vuonna 2007 Suomeen koottiin pitkästä ajasta porvarihallitus ja SDP:n pitkä hallitustaival katkesi. Myös työmarkkinakenttä on muuttunut työnantajien keskusjärjestön Elinkeinoelämän keskusliiton aloitettua toimintansa vuonna 2005. Näin merkittävä tapahtuma työnantajan edunvalvonnassa heijastuu väistämättä myös suomalaiseen työmarkkinamalliin.

Tarkasteluvuoden 2007 perusteella eri työmarkkinaneuvotteluosapuolten tilanteesta voi tehdä seuraavan yhteenvedon:

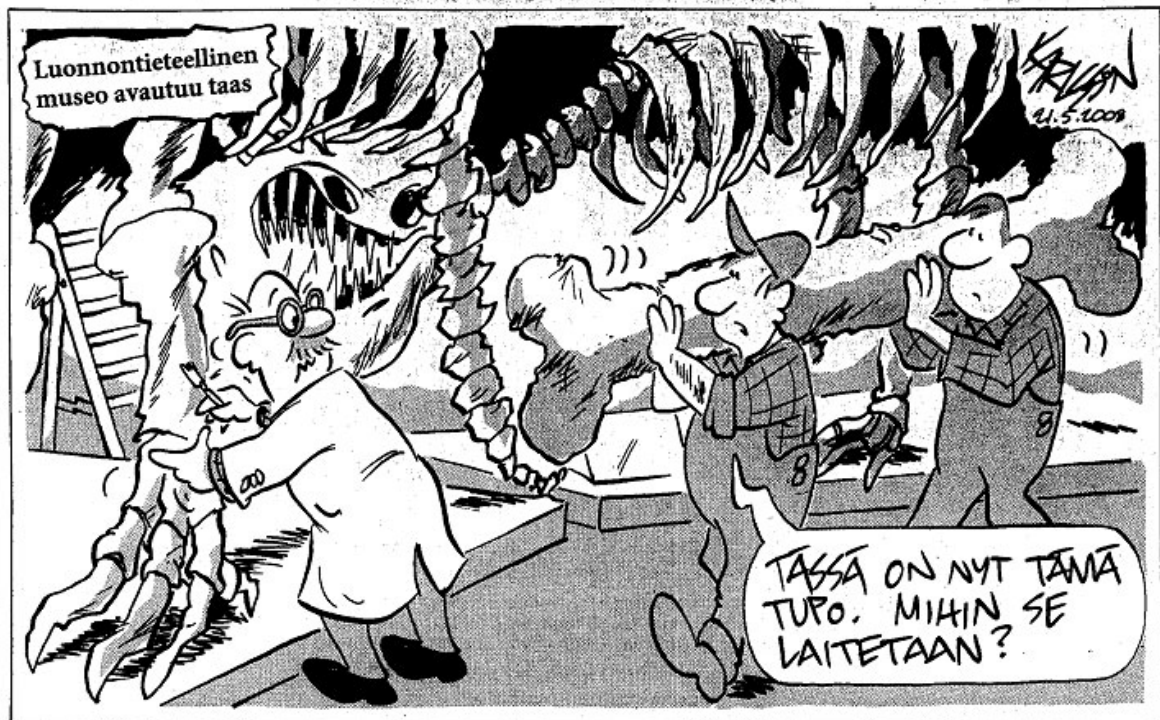
- 1) Valtion kannalta liittokierros osoittautui poliittisesti vaaralliseksi. Tehyn työtaistelu-uhan jälkeen poliitikot ja puolueet jatkossa varmasti välttävät sekaantumasta etukäteen sopimuskiirroksiin, koska vuonna 2007 vaalilupaukset tulkittiin ehdottomiksi lupauksiksi palkankorotuksista. Samalla liittokierrokselle tuli mukaan korporatiivisia piirteitä, kun valtiovalta ei jäänytkään täysin sivuun neuvotteluista.
- 2) (Globaalilla) työnantajalla on nyky maailmassa aseet murskata kansallinen ammattiliitto lisäämällä tuotantoa muissa maissa. Esimerkiksi Paperiliiton

neuvotteluvalta on näin toimimalla minimoitu ja siksi liitto ei enää tunnu pärjäävän neuvotteluissa entiseen malliin. Työnantaja haluaa selvästi siirtyä liittokohtaisiin neuvotteluihin.

- 3) Työntekijäliittojen kannalta tilanne riippuu liiton vahvuudesta. Kuten vuoden 2007 Tehy-esimerkki osoitti, vahvat liitot pärjäävät liittokierroksella. Vahvat alat, jotka pystyvät toimillaan lamauttamaan yhteiskunnan toiminnot, halunnevat jatkossakin liittokierroksille. Heikot alat, joilla ei ole tällaista yhteiskunnallista vaikutusarvoa, puolestaan halunnevat keskitetyn sopimuksen ja keskusjärjestön turviin.
- 4) Liittojen välisissä voimasuhteissa on edellä mainitun valossa tapahtunut selvä muutos: aiemmin vahvat alat, kuten paperi- ja metalliteollisuus, eivät ole enää työmarkkinakentän vahvimpia aloja, kun taas toisten liittojen, kuten Tehyn, vaikutusvalta on kasvanut. Ne kansalliset liitot, joilla on globaali työnantaja, ovat menettäneet vahvuuttaan.

Tilanne on kaikin puolin mielenkiintoinen ja vain aika näyttää onko tupo museotavaraa.

KARLSSON
henrik.karlsson@hs.fi

Kuva 1. Tupon paikka nyky-yhteiskunnassa? (Helsingin Sanomat 21.5.2008.)

LÄHTEET

Kirjallisuus:

- Helander M. 2008. Going global! – Suomalaisen ammattiyhdistysliikkeen rajat ylittävät globalisaatiostategiat. Teoksessa Helander M. (toim.) *Going global – Ay-liikkeen menestysresepti globaalissa ajassa?* Helsinki/Jyväskylä: Minerva, 11–30.
- Helander V. 1981. *Korporatismi*. Mänttä: Gaudeamus.
- Holvas J. & Vähämäki J. 2005. *Odotustila – Pamfletti uudesta työstä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Julkunen R. 2001. *Suunnanmuutos – 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen R. & Nätti J. 1994. *Joustavaan työaikaan vai työajan uusjakoon?* Tampere: Vastapaino.
- Julkunen R. & Nätti J. 1997. *Työn jakaminen – moraali, talous, politiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Kauppinen T. 2005. *Suomen työmarkkinamalli*. Helsinki: WSOY.
- Kasvio A. 1994. *Uusi työn yhteiskunta – suomalaisen työelämän muutokset ja kehittämismahdollisuudet*. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Korkman S. 2007. *Onko tupolla tulevaisuutta?* EVA raportti. Verkkojulkaisu www.eva.fi/files/1818_onko_tupolla_tulevaisuutta.pdf Viitattu 8.4.2007
- Kosonen P. 1998. *Pohjoismaiset mallit murroksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Myllymäki A. 1979. *Etujärjestö, tulopolitiikka ja ylimmät valtioelimet*. Tampere: Finnpublishers OY.
- Paloheimo H. & Wiberg M. 1997. *Politiikan perusteet*. Helsinki: WSOY.
- Relander J. 2004. *Ankkalinna ja lajien synty*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Rifkin J. 1997. *Työn loppu*. Porvoo: WSOY.
- Saari J. 2003. *Uusi aikakausi – Yhdentyvä Eurooppa ja sosiaalipoliitiikka*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Saari J. 2005. Uusi sosiaalipoliitiikka. Teoksessa Saari J. (toim.) *Hyvinvointivaltio – Suomen mallia analysoimassa*. Helsinki: Yliopistopaino, 406–444.
- Siltala J. 2004. *Työelämän huonontumisen lyhyt historia*. Helsinki: Otava.

- Taipale S. 2005. Syöksykierrettä ja sosiaalipolitiikkaa – Manuel Castellsin näkemykset hyvinvointivaltiosta. Teoksessa Saari J. (toim.) *Hyvinvointivaltio – Suomen mallia analysoimassa*. Helsinki: Yliopistopaino, 205–227.
- Takala T. 2000. *Yrityksen vastuut: Nykyajan yrityskansalaisuus*. Helsinki: Taloudellinen Tiedotustoimisto.
- Vaahtio E-L. 2005. *Rekrytointi menestystekijänä*. Helsinki: Edita.

Lehdistö:

- Akavalainen 2/2005: Paikallinen sopiminen edellyttää luottamusta. Markku Lemmetyn artikkeli.
- Helsingin Sanomat 4.12.2004: Suomalainen tulopolitiikka on tullut tienhaaraan. Seppo Lindblomin artikkeli.
- Helsingin Sanomat 17.12.2004: Tulopoliittinen järjestelmä uhkaa murentua sisältäpäin. Pääkirjoitus.
- Helsingin Sanomat 28.1.2007: Hallitus pakoilee poliittista vastuutaan. Seppo Riskin artikkeli.
- Helsingin Sanomat 23.9.2007: Suomi järjestäytyneisyyden huippuluokkaa. Uutinen.
- Keskisuomalainen 12.2.2007: Kurjistumiselle tulee loppu. Juha Siltalan haastattelu.
- Keskisuomalainen 12.3.2007: Tahti se vaan salakavalasti kiihtyy. Uutinen.
- Keskisuomalainen 21.3.2007: Epätyypilliset työsuhteet lisääntyneet. Uutinen.
- Keskisuomalainen 10.3.2008: ”Pätkätyöyhteiskunta on harhaa”. Uutinen.
- Keskisuomalainen 25.9.2008: Työelämän sukupuolijako lieventyy hitaasti. Uutinen.
- Savon Sanomat 29.9.2007: Tavoitteet ovat vielä kaukana. Mauri Liukkosen artikkeli.
- Turun Sanomat 4.12.2004: Tupoteatterin esitys epäonnistui Pääkirjoitus.
- Valtiotieteilijä 4/2007: Tehokkuus ja hyvinvointi tukevat toisiaan. Esa Pohjanheimon haastattelu.
- Warkauden lehti 13.4.2007: Ay-liikkeen riitely pakotti Suomen uudistuksiin. Artikkeli.
- Warkauden lehti 25.3.2008: Tupo täyttää 40 vuotta. Artikkeli.

AINEISTO

Artikkelit, haastattelut, kolumnit:

Helsingin Sanomat:

- 23.9.2007. Liitto kutsuu. & Pois tunkkainen politikointi. Artikkel.
- 17.9.2007. Hoitajat tähtäävät omaan sopimukseen. Uutisanalyysi.
- 12.10.2007. Naisalojen oletetaan uhrautuvan yhä kansakunnan puolesta. Artikkel.
- 21.5.2008. Karlsson. Pilakuva.

Iltalehti:

- 13.10.2007. ”Lakko ei kestä kauan”. Jaana Laitinen-Pesolan haastattelu.
- 16.10.2007. Kovat piipussa. Kolumni.
- 18.10.2007. Hoitajille rahat tai uudet vaalit. Kolumni.
- 30.10.2007. Ihmisiä kuolee ja vammautuu. Kolumni.
- 22.12.2007. Venäjälle töihin? Leif Fagernäsin haastattelu.

Kaleva:

- 19.6.2008. Tupoa ei ole vielä haudattu. Matti Hynysen artikkel.

Savon Sanomat:

- 30.9.2007. Tulopolitiikkaa on ikävä. Matti Viialaisen artikkel.
- 10.10.2007. Naisilla on kovat piipussa. Artikkel.
- 13.10.2007. Tehy riskeeraa kaiken. Päätoimittajan artikkel.
- 27.3.2008. Haudassa makaava keski-ikäinen. Artikkel.

Satakunnan Kansa:

- 7.10.2007. Työmarkkinoilla alkoi uusi aika. Artikkel.

Talouselämä:

- 8.6.2007. Mihin tupo kaatui? Kolumni.
- 5.10.2007. Ihmisen ikävä tupon luo. Kolumni.
- 2.11.2007. Tehy muuttaa Suomea. Suvi-Anne Siimeksen artikkel.

Turun Sanomat:

- 5.6.2007. Tasa-arvotuposta. Jyrki Kataisen kolumni.
- 14.9.2007. Maltti on valttia myös työmarkkinoilla. Matti Vanhasen kolumni.
- 23.11.2007. Naisvaltaisten alojen nousu. Ville Niinistön kolumni.

Warkauden lehti:

- 28.10.2007. Rahat tai henki. Päätoimittajan artikkel.

Pääkirjoitukset:

Aamulehti:

- 21.6.2007. Solidaarisen palkkapolitiikan nurja puoli.
- 14.10.2007. Vaarallisia valintoja.
- 28.10.2007. Uusi rooli olisi luotava.

Helsingin Sanomat:

- 27.3.2007. Tulopolitiikka ja kolmikanta ovat korjauksen tarpeessa.
- 27.4.2007. Hallitus ja ay-liike jäävät kaipaamaan tulosopimusta.
- 29.9.2007. Tehy on vaikean päätöksen edessä.
- 2.10.2007. Liittotason sopimuskierrös ei suju piirustusten mukaan.
- 16.10.2007. Hallituksen alkutaipaleen haparointi on huolestuttavaa.
- 17.10.2007. Tehyn vaatimukset panevat kuntatalouden liian koville.

7.11.2007. Velvollisuus suojella ihmishenkiä.
14.11.2007. Eduskuntakeskustelu kärjisti Tehyn työtaistelun ilmapiiriä.
28.11.2007. Työtaistelu ei saa vaarantaa ihmishenkiä ja turvallisuutta.

Ilta-lehti:

13.4.2007. Hoitajien asia on meidän.
27.4.2007. Tupon kaatuminen ei maailmaloppu.
18.7.2007. Joko tasa-arvotupo tai politiikan perikato.
5.9.2007. Tupoa pian ikävä.
20.9.2007. Hoitajien syytä niellä realiteetit.
28.9.2007. Hento ja valkoinen sopu.
1.10.2007. Hoitajalakosta voi tulla pitkä.
22.10.2007. Tupoista ei tule tehdä dogmia.
9.11.2007. Lex Tehy kiristää sovittelua.
16.11.2007. Liittokierros torjuu työvoimapulaa.
17.11.2007. Tosiasiat on tunnustettava.

Ilta-Sanomat:

5.1.2007. Pilviä uuden tupon yllä.
26.3.2007. Hoitajat eivät unohda kokoomuksen lupauksia.
2.4.2007. Porvarihallitus ei hae riitaa ay-liikkeen kanssa.
2.5.2007. Tupon kaatuminen jäi nyppimään vasemmistoa.
18.7.2007. Tupo on haudattu, mutta ehkä vain väliaikaisesti.
21.9.2007. Hoitoalan lakko tulisi kaikille hyvin kalliiksi.
1.10.2007. Niukka tupolinja kelpasi, mutta antelias tarjous ei.
5.10.2007. Oppositiolla oli nyt vuoro leikkiä hoitajien ystävää.
10.10.2007. Tehy yrittää pelikuvioita, joita se ei ole harjoitellut.
16.10.2007. Tehy kaivoi työkalupakista järeimmän moukarinsa.
22.10.2007. Hyvinvointivaltio istuu kuntien housuilla tuleen.
12.11.2007. Pakkolaki voidaan torjua hoitoalan riita sopimalla.
19.11.2007. Pahojen seurausten pelko ajoi riitapuolet sopuun.
17.3.2008. Palkkakierros oli kallis, mutta lakot jäivät vähiin.
25.3.2008. Vainajan hyvät puolet esillä tupon hautajaisissa.
13.9.2008. Tupojen tilalle haetaan uutta järjestelyä.

Kaleva:

13.8.2007. Poliitiikan kuuma syksy alkaa.
27.11.2007. Pelisäännöt saatava selviksi.

Karjalainen:

21.9.2007. Toivottavasti hoitajat pääsevät ulos nurkasta.
28.11.2007. SAK on nyt pakotettu etsimään uutta rooliaan.

Kauppalehti:

26.10.2007. ”Uusi jako”, vaatii uhrautuja.

Keskisuomalainen:

29.1.2007. Kolme keskusjärjestöä pysyvät yhä itsellisinä.
14.4.2007. Järjestäytymien on nostanut yksilön turvaa.
3.8.2007. Hoitoalan sopimus tuloneuvotteluhaaste.
16.10.2007. Työmarkkinataistelu uhkana kokoomukselle.
17.10.2007. Sovitteluratkaisu on mahdollinen.
16.11.2007. Tupon mahdollisuus syytä säilyttää.
20.11.2007. Kovien otteiden Tehy saavutti roiman tuloksen.

Kouvolan Sanomat:

14.10.2007. Liittokierros ei ollutkaan halpa show.

Pohjolan Sanomat:

- 10.10.2007. Tehyn vaatimukset yhä tiukat.
- 30.11.2007. Mielikuvat jylläävät työmarkkinaneuvotteluissa.

Salon Seudun Sanomat:

- 13.6.2007. Erikoinen kierros.

Savon Sanomat:

- 3.1.2007. Laittomista lakoista kannettava vastuu.
- 5.1.2007. Tulopolitiikkaa ja puoluepolitiikointia.
- 23.2.2007. Palkkamaltilta toisi lisää liikkumavaraa.
- 28.3.2007. Laittomat lakot eivät edistä sopua.
- 27.4.2007. Kankea tuposysteemi murtuu pala palalta.
- 17.8.2007. Tasa-arvotupolla on monta ottajaa.
- 30.9.2007. Tehy otti harteilleen liian suuren riskin.
- 4.10.2007. Rauhattomia aikoja.
- 10.10.2007. Tehyltä taisi kadota suhteellisuuden taju.
- 15.10.2007. Sovittelijalla on vielä mahdollisuus.
- 5.11.2007. Yhteiskunta ei saa mennä polvilleen.
- 22.11.2007. Pelisääntökeskustelu käytävä huolellisesti.
- 16.12.2007. Hallituksen arsenaali kapenee koko ajan.
- 19.1.2008. Positiivinen yllätys.
- 19.4.2008. Vainajan parhaita puolia kiitellään.

Turun Sanomat:

- 22.6.2007. Keskitetyn tulopolitiikan henki läsnä liittojen neuvotteluissa.
- 20.11.2007. Keskiluokka ottaa omansa työmarkkinakerroksilla.

Warkauden lehti:

- 10.4.2007. Keskitetty vai ei?
- 11.10.2007. Kovat piipussa.
- 13.10.2007. Kiveen kirjoitettu?

Uutiset:

Aamulehti:

- 3.12.2007. ERTO:n puheenjohtaja Huttula ennustaa paluuta tupoon.
- 11.12.2007. Tulopoliittinen työkalupakki säilytettävä.

Helsingin Sanomat:

- 24.3.2007. Sixten Korkman: Palkat sovittava työpaikoilla, aika ajaa tupon ohitse.
- 28.5.2007. Akavan Piekka: Tupo säilytettävä neuvottelijoiden salkussa.
- 20.7.2007. Asiantuntijat haluavat säilyttää tulosopimuksen vaihtoehtona.
- 8.8.2007. TT:n Risto Alanko: Järjestöjen neuvotteluvalta vähenee työmarkkinoilla.
- 17.10.2007. Työministeri: Tehyn keräämät listat kelpaavat joukkoeroon.
- 30.10.2007. Irtisanoutumisensa peruneita hoitajia ehkä jokunen sata.
- 21.3.2008. Suurten puolueiden kannatus lähes tasoissa.
- 18.6.2008. Ihalainen epäilee jäävänsä viimeiseksi tupon allekirjoittajaksi.

Hämeen Sanomat:

- 18.11.2007. Ay-liike on muutoksen edessä.

Iltalehti:

- 17.10.2007. Sairaiden lasten hoito vaarassa!

Ilta-Sanommat:

22.9.2007. TV-sota! & Kädenvääntö vai sopu?
16.10.2007. Hermostunut odotus. & Hoidetaanko sairaat lapset?

Kaleva:

3.6.2007. Piekkari: Paikallinen sopiminen lisääntyy.

Keskisuomalainen:

26.10.2007. Työmarkkinajohtajat väänivät kättä tupon tulevaisuudesta.

7.11.2007. Vastakkain kaksi oikeutta.

17.3.2008. Tupot jäävät historiaan.

14.9.2008. Liittokierros käynnistäisi palkkakilpailun.

Pohjolan Sanomat:

28.10.2007. Ihalainen: Keskitettyjen aika ei ole vielä ohi.

Savon Sanomat:

5.5.2007. Ihalaiselta synninpäästö hallitukselle.

16.10.2007. Ahnas Tehy vai julma työnantaja?

12.11.2007. EK:n Riski kehuu liittokierrosta.

17.11.2007. Tehy-laki läpi kovan porun saattamana.

23.4.2008. Riski tyrmää raamitupon.

25.4.2008. Yhteinen palkkatavoite vastaiskuksi työnantajille.

19.9.2008. SAK:n Ihalainen tarjoaa tulevaisuussopimusta.

Turun Sanomat:

6.10.2007. Salomaa: Keskitettyyn sopimukseen palaaminen voi olla vaikeaa.

Uutispäivä Demari:

31.5.2007. Onnistuuko työelämän kohentaminen ilman tupoa?

21.1.2008. Akavan Viljanen valmis harkitsemaan raamitupoa.

8.2.2008. Kuljetusalan uusi sopimus kahden vuoden koeajalle.

5.8.2008. Liittokierros saa Kataiselta synninpäästön.

Warkauden lehti:

26.4.2007. EK:n Riski pitää liittokierrosta selvänä.

24.11.2007. Usko paluusta tupopöytään hiipuu myös SAK:ssa.